

Hymnologiske Meddelelser

Psalmens liv
och
liv i psalmen

Nordisk hymnologikonference
afholdt af

Nordiska Ekumeniska Rådet

1. - 4. oktober 1992
på Graninge stiftsgård, Sverige

En konferencerapport

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

22. årg. september 1993 nr. 2

Psalmens liv

och

liv i psalmen

Nordisk hymnologikonference

afholdt af Nordiska Ekumeniska Rådet

1. - 4. oktober 1992

på

Graninge stiftsgård, Sverige

En konferencerapport

redigeret af Peter Balslev-Clausen

· 1993

Indholdsfortegnelse

3 musik-eksempler	s. 61 - 63
Forord	s. 64 - 65

Hvordan gik det med den nye salmebog?

Peter Balslev-Clausen:	Nye salmer og salmebøger i Danmark	s. 66 - 69
Svein Ellingsen:	Hvad der blev av den nye salmebog i Norge	s. 69 - 70
Karl-Johan Hansson:	Vad blev det av psalmbokrevisionen i Finland?	s. 71 - 74
Jákup Reinert Hansen:	Sálmabók Føroya Kirkju	s. 74 - 76
Solveig Anna Buasdóttir:	Rapport frá Island	s. 77 - 78
Börje Engström:	Hur Psalmboken tagits emot - Sverige	s. 79 - 82
G. Bjørkstrand:	Det teologiske aspekt	s. 82 - 88
Stig Wernø Holter:	Det musikalske aspekt	s. 89 -109
Bent Windfeld:	Det litterære aspekt	s. 110-120
Jan Arvid Hellström:	Psalmen fram emot år 2000 (referat ved Peter Balslev-Clausen)	s. 120-123

Panel samtale

Det fremtidige salmebogsarbejde og salmebogsarbejdet i Norden. (referat ved Peter Balslev-Clausen)	s. 124-126
Tore Kopperud: Inlegg ved panel samtale 3/10-1992 under Nordisk hymnologikonferens	s. 126-128

Nordisk fællesstof

Danmark:

Peter Balslev-Clausen: Nordiske salmer i danske salmebøger og salmebogstillæg	s. 129-137
--	------------

Finland:

Birgitta Sarelin: Nordiska originalpsalmer i de två finländska lutherska psalmböckerna	s. 138-158
---	------------

Færøerne:

Jákup Reinert Hansen: Nordisk gods i sálmabók Føroya kirkju	s. 159-160
---	------------

Sverige:

Einar Wallin: Nordiska författare i svenska psalmböcker	s. 160-163
---	------------

Markku Kilpiö: Vinden blåser vart den vill ...	s. 164-168
Deltagere	s. 168-169
Program	s. 170-171
Indbydelse til Koralseminar i Lund	s. 171

Ett heligt arv är kyrkan

En psalm vid ärkestiftets Uppsalamöte-jubileum

1. Ett he - ligt arv är kyr-kan, Guds Ord i var - je
 2. Som Gud är en, är kyr-kan, en An-des liv och
 3. Var tid har si - na sång-er, sin rädsla och sitt
 4. I tro och he - lig o - ro går vi som Her - rens

tid, en gå - va och ett upp- drag med bud om nåd och
 glöd, en tro på Her - ren Kris-tus, ett en - da dop, ett
 hopp. I ny - a dräk - ter kläds hon, Guds kyr-ka, Kris-ti
 folk att i en o - - känd fram-tid få va - ra Ordets

frid. Med Ans-gar och Bir - - git - - ta i Guds förbund vi
 bröd. Och me - dan mång - a mak - - ter re - ger- ar och för-
 kropp. För rätt-vis - san och fre - - den Gud oss ett ansvar
 tolk. Vårt mål är själ - va vä - - gen, ett liv i tjänst åt

står. Likt Staffan kal-las vitt-nen nu som i gång-na år
 går, Guds kyr-ka i sin svag-het med An-dens kraft be-står.
 gav, för skapel - sen och li - vet, för rymd och jord och hav.
 Gud. Vi går med sång om kär - lek, Guds sto-ra gläd-je - bud.

1. Ett heligt arv är kyrkan,
 Guds Ord i varje tid,
 en gåva och ett ansvar
 med bud om nåd och frid.
 Med Ansgar och Birgitta
 i Guds förbund vi står.
 Likt Staffan kallas vittnen
 nu som i gångna år.

3. Var tid har sina sånger,
 sin vanda och sitt hopp.
 I nya dräkter kläds hon,
 Guds kyrka, Kristi kropp.
 För rättvisan och freden,
 för skapelsen Gud gav
 oss ansvar utan gränser,
 för rymd och jord och hav.

2. Som Gud är en, är kyrkan,
 en Andes liv och glöd,
 en tro på Herren Kristus,
 ett enda dop, ett bröd.
 Och medan många makter
 regerar och förgår,
 Guds kyrka i sin svaghet
 med Andens kraft består.

4. I tro och helig oro
 går vi som Herrens folk
 att i en okänd framtid
 få vara Ordets tolk.
 Vårt mål är själva vägen,
 ett liv i tjänst åt Gud,
 vår sång en sång om kärlek,
 Guds stora glädjebud.

Du bär mig alltid,

1. Du bär mig alltid, fast jag inte ser det. Du går bred-

2. I mänsko - vimlet möter jag dig, Herre. I dina

3. Det finns en kärlek, som är utan gränser. Jag mänsko-

1. vid mig, när min tro är svag. Och fast jag glömmar dig, så är du

2. minsta bröder bor ju du. Och i mitt hjär-ta har jag del i

3. barn är buren i din famn. I världens vimmel kan jag känna

1. nä -ra. Blott av din nåd och kärlek lever jag.

2. skatten, som rymmer him-mel - riket här och nu.

3. tillit. Det finns en lugn och tryggad hemma-hamn.

Text: Anita Bohl

Musik: Torgny Erséus, Graninge 3.10.92

Guide me, O thou great Jehovah

Vestafrikansk tone



Guide me, O thou great Jehovah
Pilgrim through this barren land;
I am weak, but thou art mighty;
Hold me with thy powerfull hand:
Bread of heaven, bread of heaven,
Feed me till I want no more.

Open now the crystal fountain,
Whence the healing stream doth flow;
Let the fire and cloudy pillar
Lead me all my journey through:
Strong deliverer, strong deliverer,
Be thou still my strength and shield.

3. When I tread the verge of Jordan,
Bid my anxious fears subside;
Death of death, and hell's destruction,
Land me safe on Canaan's side:
Songs of praises, songs of praises
I will ever give to thee.

William Williams, 1745

Forord

Nordiska Ekumeniska Institutet afholdt 1982 i Trondheim en konference om "Hymnologi idag -hymnologisk forskning og aktuelt salmearbejde i Norden". Denne konference samlede et stort antal deltagere og blev det egentlige startskud til et mere formaliseret nordisk samarbejde om hymnologisk forskning og praktisk salme- og salmebogsarbejde. Konferencebidragene blev samlet i bindet "Hymnologi idag. Hymnologisk forskning og aktuelt salmearbejde i Norden. Material från en nordisk konferens i samverkan med St Olav-stiftelsen i Trondheim den 3 - 6 Juni 1982" (1983) og udkom som nr. 10 i Nordisk ekumenisk skriftserie. Trondheim-konferencen fik betydning ikke mindst fordi den blev afholdt samtidig med, at man i tre af de nordiske lande, Finland, Norge og Sverige var midt i det salmebogsarbejde, der få år efter resulterede i nye salmebøger, 1985 i Norge, 1986 i både Finland og Sverige.

På initiativ af Svein Ellingsen besluttede Nordiska Ekumeniska Rådet, som Nordiska Ekumeniska Institutet i mellemtiden havde taget navneforandring til, sig til at afholde endnu en hymnologisk konference ti år efter Trondheim-konferencen. Konferencen, der skulle handle om "Psalms liv og liv i psalmen", blev forberedt af en planlægningsgruppe bestående af medlemmer udpeget af de nationale medlemskirker: Thorbjörn Arnason (Island), Peter Balslev-Clausen (Danmark), Anne-Lisbeth Gjövikli (Norge), Svein Ellingsen (Norge), Hannu Vapaavuori (Finland), Karl Johan Hansson (Finland) og Monica Wasberg (Sverige). Den organisatoriske planlægning og den praktiske gennemførelse af konferencen blev varetaget af Gunnel Borgegård og Virpi Pakkanen-Wiberg, henholdsvis direktor og sekretær for Nordiska Ekumeniska Rådet. Konferencen fandt sted i dagene 1.-4. oktober 1992 på Stockholms stiftsgård i Granninge i Stockholms sydøstlige udkant.

Granninge-konferencens udgangspunkt var erfaringerne med de nye nordiske salmebøger, for Danmarks vedkommende med de private tillæg, der har været i brug i kirkerne siden sidst i 1970'erne. På denne baggrund skulle den aktuelle situation gøres til genstand for praktiske og teoretiske overvejelser, der skulle munde ud i konkrete forslag til et fortsat nordisk samarbejde på salmesangens og salmearbejdets område. På enkelte undtagelser nær er konferencens forskellige indlæg samlet i dette nummer af Hymnologiske Meddelelser, dels i original eller let bearbejdet form, dels i form af referater. For Danmarks, Sveriges, Finlands og Færøernes vedkommende bringes der oversigter over det nordiske stof i de respektive landes salmebøger. Det har været umuligt at bringe Ingemar Thorins indledning torsdag aften den 1. oktober, " ... sjunger og leker og klapper i eders små hender ..' Psalms liv och liv i psalmen" i skriftlig form. Den bestod af dynamiske og aktiverende selskabslege, der ikke havde noget med salmer at gøre, men som på en meget effektiv måde bragte konferencens mange deltagere ind på livet af hinanden. Heller ikke diskussionerne og gruppearbejdet er blevet refereret, da de ikke bragte nye synspunkter frem i forhold til de indledende foredrag og indlæg i panelsamtalen om lørdagen. Som indledning til konferencerapporten bringes tre salmemelodier, der blev forelagt og sunget på Granninge-konferencen, to nye svenske og en ældre vestafrikansk, der her offentliggøres for første gang efter Haakon Dahlströms optegnelse.

Den afsluttende opsummering viste, at der var almindelig tilfredshed med konferencen, og at der samtidig var et udtalt ønske om at gentage den i løbet af nogle år. Der var gået 10 år siden den hymnologiske konference i Trondheim, og der var enighed om, at det var for lang tid, hvis der skulle være kontinuitet mellem konferencerne. Kun få af deltagerne på

konferencen i Grøninge havde været med i Trondheim, og man kunne alene af den grund ikke fortsætte i 1992, hvor man slap i 1982. Det blev foreslået at veksle mellem videnskabeligt-hymnologiske og praktisk-kreative konferencer med et interval på 3 år, således at der vil være seks år mellem de henholdsvis hymnologiske og kreative konferencer.

Det blev ligeledes foreslået, at der bliver oprettet en 'salmebank', en nordisk salmeregi-strant, hvorfra man vil kunne 'trække' salmetekster og -melodier fra de nordiske lande. Der var ikke noget ønske om et fælles-nordisk salmebogstillæg, og det blev slået fast, at de enkelte landes besindelse på deres egen arv og tradition er forudsætningen for et forsvarligt salmearbejde i de enkelte lande, hvilket igen er forudsætningen for en frugtbar vekselvirkning mellem landene og kirkerne. Man forestillede sig, at de praktisk-kreative konferencer i Nordiska Ekumeniska Rådets regi vil kunne omfatte salmeværksteder for såvel tekstforfattere som komponister ved siden af - eventuelt åbne - salmefestival'er. Det blev foreslået, at de enkelte kirker opretter stående salmeudvalg, der vil kunne fungere som nationale basisenheder for et i dette tilfælde fællesnordisk salmesamarbejde.

Alt i alt var der enighed om, at den fælles salmesang, både på konferencer, mellem de forskellige kirker og kirkesamfund og i de enkelte menigheder er det måske stærkeste udtryk for et kirkeligt (øumenisk) fællesskab, og at salmesangen på alle planer og i alle sammenhænge derfor bør styrkes så meget som muligt.

Peter Balslev-Clausen

Hvordan gik det med den nye salmebog?

Nye salmer og salmebøger i danmark

ved PETER BALSLEV-CLAUSEN

Den danske Salmebog fylder til næste år 40 år. Det er derfor ved at være længe siden, den danske salmesang for alvor har været til debat. Det betyder imidlertid ikke, at der ikke er sket noget på den danske salmefront, ikke alene kommer der i løbet af et års tid et officielt tillæg til Den danske Salmebog, der har løbende været interesse for salmesangen og salmebogen, og siden slutningen af 1960'erne er der blevet skrevet og udgivet salmer i et stadig stigende tempo, ligesom der er udgivet en række private salmebogstillæg, der har fundet en for nogles vedkommende ganske stor udbredelse.

Den danske Salmebog, der blev autoriseret 22. februar 1953 af kong Frederik 9. skulle officielt samle den kongerigske og sønderjyske salmetradition, der havde udviklet sig gennem flere hundrede år til dels uafhængigt af hinanden, men som siden Danmarks og Nordslesvigs genforening 1920 havde eksisteret side om side i den samme danske folkekirke. Samtidig var det hensigten med Den danske Salmebog om muligt at indoptage den særlige salmesangstradition fra de mange grundtvigske valg- og frimenigheder. Set på den afstand de 40 år tilbage til 1953 giver er det mest iøjnefaldende ved Den danske Salmebog, og det gælder både salmebogens tilblivelse og dens indhold, at den dels samler hele den klassiske danske salmetradition, dels er slutpunktet på den hymnologiske udvikling i Danmark, der begyndte med opgøret med den rationalistiske 'Evangelisk-kristelig Psalmebog' i 1820'erne. Den danske Salmebog indeholder, hvad den danske menighed kendte og ønskede at synge af gudstjenestesalmer. Det samme gælder Den danske Koralbog fra 1954, med visse modifikationer: Den danske Koralbog er en privat udgivelse med en markant kirkemusikalsk holdning, den ønsker ikke at samle den danske kirkesang, som den havde udviklet sig, men at tilpasse den kirkemusikalske udvikling til et af Thomas Laub inspireret syn på gudstjeneste og salmesang.

Den danske Salmebog blev modtaget med stor og positiv interesse. Bortset fra en række grundtvigske valg- og frimenigheder blev den i løbet af ganske kort tid indført overalt. Den blev årsag til en fornyet sangglæde i menighederne, samtidig med at debatten om salmer og salmebøger i det store og hele forstummede de første mange år. Kun var der en vis kritik af, at K.L. Aastrup kun var repræsenteret med relativt få salmer. Denne kritik holdt sig og var en væsentlig inspiration bag de salmebogs- og tillægsudgivelser, der har set dagens lys siden sidste halvdel af 1960'erne.

Selvom Den danske Koralbog på mange måder bærer et konservativt præg, er det karakteristisk, at den indeholder mange salmemelodier, der er komponeret i 20. århundrede, i modsætning til Den danske Salmebog, hvor kun en håndfuld tekster stammer fra dette århundrede, men da salmebogen og koralbogen udkom henholdsvis 1953 og 1954 var også de komponister, der havde båret den kirkemusikalske fornyelse frem, Thomas Laub, Carl Nielsen, Thorvald Aagaard og Oluf Ring, forlængst døde.

Da den nye salmedigtning begyndte i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 70'erne var bordet i virkeligheden ryddet. Selvom de gamle salmer stadig langt fra er slidt op, for

manges vedkommende tvært imod, var salmesangen ved at miste det liv, den tidligere havde haft, til dels parallelt med fællessangens forsvinden som kulturelt fænomen og samfundsmæssig faktor omkring 1960, til dels som et led i den traditionelle europæiske kulturs krakelering nogenlunde samtidig.

Hvor interessen for K.L. Aastrups salmer i høj grad var båret af den samme kirkelige og teologiske konservatisme, der er karakteristisk for hans salmeforfatterskab, var den nye salmesang, der voksede frem fra slutningen af 1960'erne under stærk inspiration ikke mindst fra Sverige, betonet moderne og eksperimenterende, sprogligt, teologisk og kirkeligt, senere også politisk.

Den første udgivelse, der samlede den nye, alternative salmesange og præsenterede den for offentligheden, var 'Salmer' udgivet af KFUM-spejderne 1971, der et par år senere blev efterfulgt af 'Flere salmer' og en lang række andre udgivelser, til dels af privat og lokal karakter. De vigtigste større, mere officielle udgivelser var 'Løgumklostersangbogen' (1974), der primært til (kirkelig) højskolebrug samlede et fyldigt udvalg af K.L. Aastrups salmer, nyere svenske og norske salmer og salmer fra det danske kirkelige ungdomsoprør; '46 salmer' (1976), der ved siden af ganske få nyere salmer, hovedsagelig bringer nylancerede og reviderede salmer af Grundtvig og et fyldigt udvalg af K.L. Aastrup-salmer; '78-tillægget' (1978), der ved siden af et ligeså repræsentativt udvalg af K.L. Aastrup-salmer som '46 salmer' bringer det første fyldige udvalg af nyere skandinaviske og danske salmer til gudstjenesteb brug; '129 salmer' (1981), der uden den store fornyelse bringer en lang række gammel- og nypietistiske salmer. 1984 blev 'Salmer og kirkeviser', der indeholder godt hundrede salmer og som titlen siger kirkeviser fortrinsvis til brug ved børne- og familiegudstjenester, udgivet. Siden er en lang række salmesamlinger blevet udgivet af både forlag, organisationer og enkeltpersoner, og for tiden er to større tillæg til Den danske salmebog undervejs, en børnesalmebog udgivet af Det kgl. Vajsenhus' forlag og et officielt salmebogstillæg i Kirkeministeriets regi.

Selvom et officielt salmebogstillæg først er på vej nu, har præster og menigheder længe, i praksis siden ca. 1970 brugt de salmer, de ønskede at bruge, hvadenten de stod i Den danske Salmebog eller ej. Det er en mere end 125 år gammel dansk, lovfæstet tradition, at man kan bruge de salmer ved folkekirkens gudstjenester, som præst og menighed (i de senere år menighedsråd) har været enige om at ansøge biskoppen om at måtte få tilladelse til at bruge. Denne ordning gælder i dag sognets normalgudstjeneste, højmessens søndag formiddag. Ved de øvrige gudstjenester er der i praksis frit salmevalg. Dette betyder, at man mange steder i dag bruger de større, private tillæg ('46 salmer', '78-tillægget' og '129 salmer'), at 'Salmer og kirkeviser' og andre samlinger med børne- og ungdomssalmer bruges ved børne- og familiegudstjenester og at der derudover er en lang række lokale tillæg i brug foruden uoverskuelige mængder af fotokopier med salmer til enkelte gudstjenester.

For at få et indtryk af situationen er Institut for Kirkehistorie ved Københavns Universitet i samarbejde med Kirkeministeriet i gang med en undersøgelse af den faktiske salmebrug i danske kirker, både hvad angår salmer i Den danske Salmebog og salmer uden for salmebogen, dels salmer i de tre private tillæg, dels salmer i andre tillæg og til lejligheden kopierede salmer. Det har vist sig, at i de ca. 175 sogne, der indgår i undersøgelsen, har der været brugt 466 salmer, der ikke findes i Den danske Salmebog, heraf 39 fra '46 salmer', 51 (af 70 mulige) fra '78-tillægget' 44 fra '129 salmer' og 304 i øvrigt. En stor del af de 304 salmer fra forskellige kilder stammer fra 'Salmer og kirkeviser', der fungerer som et uofficielt børnesalmetillæg til den danske Salmebog. Hertil kommer, at der ved gudstjenesterne i de

sogne, der indgår i undersøgelsen, er blevet brugt 380 melodier, der ikke findes i Den danske Koralbog.

Der er i den danske salmebrug en glidende overgang fra officielt til privat og fra brug i til brug uden for gudstjenesten. Der er tale om en frugtbar situation, der ikke mindst de sidste 25 år har holdt gudstjenesten åben for den fornyelse, der folkeligt set ved siden af prædikenens stadige fornyelse er den egentlige liturgiske fornyelse i en luthersk-evangelisk kirke: salmesangens stadige fornyelse.

Ligeså vigtig som en statistisk konstatering af, at salmesangen fornyer sig, er spørgsmålet om, hvad der er for salmer, der siden 1953 har båret og i dag bærer denne fornyelse. K.L. Aastrup og hans salmer er allerede blevet nævnt. De er gennemgående præget af en luthersk-traditionel, ikke altid lige poetisk, teologisk saglighed. Denne teologiske saglighed giver de bedste af K.L. Aastrups salmer et præg af tidløshed, flere af dem har en befriende brug af kirkelig og teologisk ukonventionel sprogbrug, der til gengæld i dag af de fleste vil opfattes som , i bedste forstand, konservativ i sit grundpræg.

Johannes Johansen er den mest produktive af de nulevende salmedigtere. Hans salmer opfattes af de fleste som glade og folkekirkelige med en barnlig tro på Guds kærligheds almagt og dåbens trygge vished om at være omfattet af Guds kærlighed. I virkeligheden er Johannes et dybt anfægtet menneske, der langt ind i sine mest enfoldige tekster giver udtryk for en personlig og kirkelig identitetskrise, hvor intet billede og ingen tanke er for kras og realistisk til at kunne bruges. Måske Johannes Johansens største betydning ligger i, at han tør give udtryk for den identitetskrise, de fleste prøver at fortrænge, men alligevel alt for godt ved, er deres store alt andet overskyggende problem.

I kølvandet på ungdomsoprøret i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 70'erne, Kirkernes Verdensråds generalforsamling i Uppsala 1968 med slagordet om, at verden skal sætte kirkens dagsorden, og den samtidige nymarxistiske bevægelse fra midten af 1960'erne blev der også i Danmark skrevet en lang række politisk-teologisk salmer, der gav udtryk for den sekulariserede ny-pietisme, der i høj grad erobrede de kirkelige ungdomsbevægelser. De første markante navne var Jens Rosendal og Holger Lissner, den sidste også i høj grad kendt som oversætter af norske og svenske salmer. Senere er især Hans Anker Jørgensen og Lars Busk Sørensen kommet til. Hans Anker Jørgensen har ved en sproglig og teologisk dekonstruktion brudt salmegenren og kirkebegrebet op indefra, samtidig ved at han med sproglig og indholdsmæssig styrke bygger et nyt menneskeligt-kirkeligt univers op båret af stor indleven og inderlighed. Lars Busk Sørensen har det samme mål med sine tekster som Hans Anker Jørgensen, men forfølger det sprogligt og indholdsmæssigt på en langt mere traditionel måde.

Siden midten af 1980'erne har et par etablerede lyrikere meldt sig som Ole Sarvigs arvtagere som danske salmedigtere. Jørgen Gustava Brandt udsendte 1986 en samling salmer og digte i salmestil. Med avancerede digterisk-stilistiske midler og på et højt intellektuelt bevidsthedsniveau søger han at nyformulere oplevelsen af en kristen tilværelseshorizont. Der er tale om de sprogligt og indholdsmæssigt sværest tilgængelige nyere salmetekster; de er ikke umiddelbart folkelige, men er måske netop ved at gå helt ind i centrum for en nutidig tilværelsesoplevelse derved mere folkelige i egentlig forstand end de fleste andre salmer der er skrevet i vor tid.

Et par år efter Jørgen Gustava Brandt udsendte lyrikeren og dramatikerens Sten Kaalø sin første salmesamling 'Spurven', der med sit billeddannende, eksperimenterende sprog tilførte salmegenren noget helt nyt. Det var tydeligt, at Sten Kaaløs tilgang til kristendommen ikke

var læsning og refleksion, men liv og oplevelse. Formelt lod en del af teksterne en del tilbage at ønske, hvilket den etablerede kritik i høj grad hæftede sig ved i sin afvisning af Kaalø som salmedigter. Folkeligt blev han modtaget med en begejstring, der kom bag på ham, og som uden tvivl har været medvirkende til, at hans følgende tre salmesamlinger kom for hurtigt og blev for konventionelle både formelt og indholdsmæssigt. Hvor Sten Kaalø er bedst kombinerer han en happening-præget revy-stil med en traditionel salmetone, ikke for som Hans Anker Jørgensen at dekonstruere en kirkelig og teologisk - og formel - sammenhæng, men for at skrive salmer i dag som spontan udtryksform.

Jørgen Gustava Brandt og Sten Kaalø er begge ikke-teologer uden organiseret kirkelig baggrund. I modsætning til den ny-pietistiske salmedigtning har deres salmer ingen politisk-moralske overtoner og minder herved om Johannes Møllehaves salmer, hvis univers først og fremmest er det enkelte menneskes, den enkelte kristnes i hans og hendes nutidige anfægtethed, der måske let overses af de kirkeligt hel- og halvprofessionelle, men som er de flestes nødvendige udgangspunkt i dag.

En salmedigter, der på mange måder i sin produktion forener periodens forskellige tendenser er Jørgen Michaelsen, der dels har skrevet moderne salmer i traditionen fra K.L. Aastrup med nutidig anfægtelse og indforståethed sammen med bibelsk og kirkelig forankring, dels er den geniale fornyer af den bibelhistoriske sang- og visetradition tilbage til N.F.S. Grundtvig og Petter Dass.

Salmevalgsundersøgelsen viser, at alle disse salmeforfatterskaber i lige grad er inde i billedet, mere eller mindre sammen med egentlige børnesalmer og et bredt udsnit af den skandinaviske tradition, som der senere skal vendes tilbage til.

Takket være manglen på et autoriseret tillæg eller en ny autoriseret salmebog er fornyelsen stadig levende og spontan. Skal der voves et bud på, hvad der vil ske, når der forhåbentlig til næste år kommer et officielt salmebogstillæg, vil det være det, at dette tillæg i de flestes bevidsthed 'bare' vil være et nyt tillæg i rækken af de tillæg, der de sidste 20 år har givet hver deres bidrag til salmesangens og dermed gudstjenestens fornyelse i Danmark.

SVEIN ELLINGSEN

"Hvad der blev av den nye salmebog" - i Norge

"Hva ble det av med den nye salmebok?" For Norges vedkommende kan vi ikke bare tale om den nye salmebok, men om de nye salmebøker. Etter at Norsk Salmebok ble godkjent i 1984 - den utkom i 1985 - har flere av de frikirkelige samfunn utgitt salmebøker. Først ute var Den evangelisk lutherske frikirke med sin bok: "Ære være Gud". I 1987 kom Metodistkirkens salmebok og i 1989 Det Norske Baptistsamfunns bok "Lovsyng Herren". De to sistnevnte bøker utmerker seg ved å inneholde firstemmige satser til samtlige salmer, mens Frikirkens bok i likhet med Norsk Salmebok har noter til melodilinjene i alle salmer. Vi har også to nye salmebøker i vente: Både den katolske kirke og Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn har

komitéer i arbeid som forbereder nye salmebøker. Enkelte kretser innen den katolske kirke ønsket å innføre Norsk Salmebok med et tillegg, men deres anliggende vant ikke frem.

Man har inntrykk av at de nye salmebøkene er blitt mottatt med glede i menighetene, men det er mange som beklager at det ikke var mer samarbeid på det økumeniske plan mens bøkene var under arbeid. Det finnes nok atskillig felles stoff både når det gjelder gamle og nye salmer, men det vi har felles, har i flere tilfelle forskjellig tekstform og/eller melodiform i de ulike bøker. Dette gjelder også forholdet mellom siste utgave av "Sangboken" (tilsvarende "Hjemlandstoner" i Danmark) og Norsk Salmebok, noe som er meget beklagelig.

Når det gjelder Den norske kirkes nye salmebok, som avløst Landstads reviderte salmebok og Nynorsk Salmebok, kan vi glede oss over at den ble raskt innført i de aller fleste menigheter, og uten strid. Det er første gang i norsk salmebok-historie at ikke et salmebok-skifte har medført diskusjoner og tildels heftige stridigheter. Boken har fått en god inngang i menighetene, og mange steder har man lagt mye arbeid i å gjøre kirkefolket kjent med det nye materialet i Norsk Salmebok. Et skår i gleden er imidlertid det faktum, at salmeboken foreløpig ikke er blitt hjemmets og skolens bok på samme måte som de gamle salmebøkene var det. Av salgsstatistikken fremgår det, at forholdsvis få bøker blir solgt til enkeltmennesker og til skoler, ihvertfall er det få hvis man sammenligner med salgshallene i "gamle dager". Men det er en stadig utfordring til kirken å arbeide for at salmeboken igjen kan bli en folkets bok.

Ingen vet hvor lang levetid de nye salmebøkene får, vi kan vel ikke regne med mer enn 30-40 år. Men selv denne - med hymnologisk tidsregning - korte periode er for lang til å vente på at savnet salmestoff og nyt stoff kommer på menighetens bord. Gudstjenesterådet i Den norske kirke har nedsatt et utvalg som skal drive et kontinuerlig salmearbeid, og de fleste venter at det innen århundreskiftet vil bli utgitt et tillegg til Norsk Salmebok.

En slikt forventet salmeboktillegg er en utfordring til fortsatt salmediktning. Utfordringen til salmediktningen idag ligger, såvidt jeg kan se, i tre ord som alle begynner på l: Det er å finne et salmespråk som gir uttrykk for menneskenes livsfølelse, det er å finne et salmeinnhold som gir uttrykk for det som på svensk heter livsfrågorna: de eksistensielle spørsmål: liv/død, håp/frykt, ensomhet/fellesskap, lidelse/medmenneskelighet, angst/trygghet, tomhetsfølelse/livsbejaelse, sorg/glede. Og det er å finne en form der språk og innhold fører livsfølelsen og livsspørsmålene inn i det liturgiske rom.

Det er salmens og salmebokens oppgave å hjelpe menneskene til å bære hele menneskelivet inn i kirkens gudstjeneste, og til å skape gudstjeneste i og omkring den enkelte hvor han eller hun enn er. Forhåpentlig fyller Norsk Salmebok og de andre nyutkomne salmebøker langt på vei denne oppgave, men det vil alltid være "huller". Og livet og diktningen fortsetter og vil i fremtiden kalle på salmeboktillegg mellom salmebokutgivelsene.

Vad blev det av psalmbokrevisionen i Finland?

De nya finländska psalmböckerna, den finska och svenska, godkändes av kyrkomötet 1986. Förarbetet hade pågått i drygt tio år. Psalmböckerna togs i bruk den 1 advent 1987 och har nu gett oss ungefär fem år av erfarenhet.

När man granskar resultatet av en psalmboksrevision kan självfallet många olika aspekter granskas. Jag skall börja med att göra några yttre jämförelser mellan de äldre psalmböckerna och de nya. Därefter behandlas några missgrepp och slutligen reaktionerna, hur förnyelsen har tagits emot. Jag kommer huvudsakligen att beröra den svenska psalmboken men gör ibland utveckningar till den finska.

Förnyelsens omfång

Den tidigare finlandssvenska psalmboken från år 1943 innehöll 632 texter till 352/327 melodier.¹ Den nya har 585 texter till 436 melodier. Den finska psalmboken, som hade antagits år 1938 (melodierna 1943), hade sammanlagt 685 psalmer, den nya har 632.

Det kan förefalla som en torr statistik att på det här sättet räkna upp siffror, men utvecklingen innehåller en intressant detalj. En psalm är ett unikum av text och melodi. Ibland används samma melodi till flera texter, men detta är egentligen ett svaghetstecken. Den bakomliggande idén till att samma melodi används flera gånger är väl att icke-notkunniga inte skall behöva lära sig så många koraler utantill.

Den schweiziske hymnologen Markus Jenny har en bestämd syn på förhållandet mellan antalet texter och melodier: Ju närmare proportionen 1:1 det ligger desto högre kvalitet kan psalmboken anses ha. I 1943 års svenska psalmbok var det 1,8:1. I den nya psalmboken 1986 är det 1,3:1. En enkel matematisk slutsats är att psalmboken har blivit mycket bättre! (Den egentlige årsaken till att proportionen har minskat ligger i att psalmerna i vår tid mer än förr utgör en enhet mellan text och melodi och att varje text har sin bestämda melodi).

Förnyelsens innehåll

När det gäller förnyelsens innehåll har Finland gått ungefär samma väg som det övriga Norden. De nya psalmböckerna innebär en avsevärd breddning av repertoaren. Den svenska psalmboken har sånger som sträcker sig från aforistiska dikter (nr 480) till urkristna hymner (nr 514), negro spirituals (nr 229), nyklassisk koral (nr 376), tolvton (nr 430) och gregorianik (nr 514). Tidigare dominerades innehållet av klassiska tyska psalmer. Den nya psalmboken är nordiskt och anglosachiskt orienterad. Dessutom har vi fått psalmer från länder som tidigare inte fanns representerade, t.ex. Namibia och Holland. Den finska psalmboken har utökats med bl.a. estniska, ungerska och ortodoxa psalmer (nr 90).

Innehållsligt innebär de nya psalmböckerna också att en tidigare rätt enhetlig psalmtradition slås sönder. Det går inte längre en tydlig linje mellan psalm och annan andlig sång. Nu blandas visa, väckelsesång och klassisk koral. Man kan säga att psalmsången har blivit

¹ Psalmboken hade två olika melodisamlingar. Korallerna till 1943 års psalmbok godkändes 1948 men reviderades 1968, då ett tillägg med restaurerade koraller antogs. I det senare hade antalet melodier minskats.

ekumenisk från att tidigare i huvudsak ha varit luthersk.

Förnyelsen av den svenska psalmbokens repertoar omfattar en tredjedel av psalmerna. Av de 585 psalmerna är 381 (65%) tagna från den gamla psalmboken och 240 är nya (35%). Man kunde på basen av dessa siffror påstå att det sist och slutligen var fråga om en ganska försiktig revision. Man bör dock notera att de flesta av de äldre texterna är språkligt bearbetade. Bara ungefär 10% av de gamla svenska psalmerna förblev oförändrade. De äldre melodier, som i 1948 års koralpsalmbok gick i en utjämnad stil, återfinns nu i restaurerad/rytmisk version - låt vara att de rytmiska formerna inte är lika radikala (och svåra) som i 1968 års tillägg. En del av melodierna är därtill försedda med ackordanalys.²

Psalmbokens disposition följer i princip enligt den tidigare. Psalmerna är indelade i fem huvudavdelningar (kyrkoåret, gudstjänstlivet, livet i Kristus, livet i Guds värld, det eviga livet).³ Vad som är nytt är en mängd bilagor och register som tidigare inte har funnits. Varje psalmbok innehåller numera gudstjänstordningar samt formulär för bikt, dop, konfirmation, vigsel, välsignelse av hem, begravning, sjukbesök och sorgeandakter. Dessutom finns en mängd register med bl.a. uppgifter om motsvarande psalmer i den finska psalmboken, om lämpliga barn- och ungdomspsalmer och framför allt ett sakregister med information om, var man kan hitta psalmer över speciella ämnen.

Negativt

Jag skall först ta upp några aspekter där förnyelsen i mitt tycke gick fel. Jag ser på det hela ur en kräsen, engagerad och ganska sekulariserad praktisk-teologisk-musikalisk vinkel.

1) På ett sätt kan man säga att hela psalmboksrevisionen gick fel. Den blev betydligt sämre än den kunde ha blivit. De psalmboksförslag som publicerades 1983 var tänkta som en bas för de slutliga. De var ganska ambitiösa, de var radikala, men inte färdiga.

Förslagen användes på försök under några år. Men redan efter ett år skulle församlingarna ge sina utlåtanden. Reaktionerna var i det stora hela positiva men kritiska i fråga om detaljer. Användningstiden var av allt att döma alldeles för kort och självklart reagerade församlingarna mot allt som inte var som förr.

Församlingarnas utlåtanden granskades av nya kommittéer och behandlades sedan i kyrkomötet i februari 1986. Vad som hände i det som skulle ha blivit en slutpolering av förslaget var att många nya psalmer ströks (t.ex. flera psalmer av Olov Hartman) och att gamla psalmer som tidigare hade refuserats återtogs (ex. 393). Vidare omarbetades ungefär 300 (hälften) av texterna i en ålderdomligare riktning. Slutresultatet blev betydligt tamare än det borde ha blivit.

Vi tillämpar en underlig procedur när det gäller psalmboksrevisioner. Först låter vi experter på teologi, musik och poesi utarbeta psalmboksförslag. En psalm - och värför inte också en psalmbok - är en konstnärlig produkt. Men sedan sätter vi kyrkopolitiker att rösta om enskilda ord, rytmer och melodirörelser utan att de behöver ha någon större insikt i arbetets

² Ackorden är ibland utsatta i annan tonart än själva harmoniseringen, detta för att underlätta t.ex. gitarrspel. En annan sak är att man i sådana fall bör undvika att kombinera t.ex. piano och gitarr!

³ Den femte avdelningen är ett tillägg av kyrkomötet som inte räknade med att det eviga livet hör hemma under livet i Kristus!

art. Resultatet kan inte bli annat än en halvmesyr. Den behandling de finländska psalmboksförslagen fick i slutskedet var i många avseenden olycklig. Psalmböckerna blev inte den förnyelse de kunde ha blivit.

2) En stor del av psalmerna i den finlandssvenska och den rikssvenska psalmboken är gemensamma, men många äldre psalmer och även flera nya kom att få olika utformning i våra psalmböcker. Detta är till en del ett arv redan från Wallin (1819) och Runeberg (1857). Men klyftan vidgades i den senaste revisionen. Många psalmer bearbetades olika och försågs med olika melodier. Den rikssvenska och den finländska psalmboken kunde ha sammanjämkats betydligt mer. Även om det fanns ett visst samarbete så gick kommittéerna i de båda länderna olika vägar. (Men det är ju möjligt att kyrkomötena hade gjort det i vilket fall som helst!)

3) Psalmernas tonläge kom att bli för lågt. Tonhöjden sänktes i slutskedet (i de flesta fall efter omröstning) för ungefär 300 melodier. En lägre tonhöjd var nämligen folkets krav. I de flesta fall räckte det med en sekund, i något fall (ex. nr. 15) med en liten ters. Psalmsången förlorade i lyster och klang (t.ex. nr. 77).

4) Inga psaltarpsalmer togs med i de nya psalmböckerna. Sång ur Psaltaren har under de senaste decennierna upplevat en renässans i hela kristenheten. Sådant låg i luften och diskuterades också under förarbetet, men tiden ansågs ännu inte mogen. Vi saknar också alla typer av bibelkörer. Finländarna har därför, trots nya psalmböcker, inga möjligheter att delta i detta slag av ny sång.

5) En liten miss är i mitt tycke slutligen att 15 texter har alternativa melodier. Det gäller sådana psalmer som nr. 22 (Av himlens höjd) som finns både i restaurerad och i utjämnad form, därför att man ville göra övergången lättare. Vissa väckelsesånger med olika traditioner har också flera melodier (ex. nr. 306). I en officiell psalmbok borde varje psalm förses med en officiell melodi. Sedan får församlingarna sjunga annat om de vill.

Jag kunde peka på flera missgrepp i de nya psalmböckerna men detta må räcka. Troligen bidrog dessa negativa sidor till att psalmboken blev en stor framgång. Omställningen blev mindre än befarad och traditionen bevarades. Gudstjänstbesökarna behövde inte längre transponera en oktav neråt för att klara tonhöjden. Inga extra ansträngningar krävdes för att man skulle lära sig främmande psaltarpsalmer och man hade officiellt stöd att sjunga Av himlens höjd i utjämnad form. Men det finns självfallet andra orsaker till att mottagandet har varit så positivt.

En positiv förnyelse

De nya finländska psalmböckerna innebär att församlingarna har fått en mångsidig psalmbok för användning vid olika slag av sammankomster. Psalmerna har blivit mera livsnära än tidigare. De är mindre dogmatiska och rationalistiska, de innehåller mera av känslor och meditation. Lovsångstenen har blivit stärkare. Och psalmerna har blivit kortare. Et brett utbud kan likväl vålla besvär vid psalmval för högmässan. Dessutom finns det en tendens att de klassiska psalmerna för närvarande lämnas åt sidan på grynd av de nya.

Många fina psalmer har funnit sin väg in i psalmboken. En särskild genklang har de anglo-

sachiska psalmerna vunnit men också många nya svenska - och Svein Ellingsens. Det som kunde noteras är att en rätt stor grupp gamla väckelsesånger också togs med till glädje för folk i väckelsekretsar, som hittills har sjungit väckelsesånger ur speciella sångsamlingar. En annan fråga är om väckelsesångerna har behandlats tillräckligt kritiskt, om de kanhända mera är "sound" än verklig sång.

Den häftiga diskussion och kraftiga kritik av arbetet som blossade upp i slutskedet tystnade nästan genast när psalmboken kom ut. Dette kan tolkas som att man i församlingarna var nöjd med resultatet. Men det kan också tas som ett tecken på att man hade väntat så länge att man inte orkade kritisera längre utan ville börja sjunga.

Psalmboken har blivit en verklig försäljningssuccé. Enligt uppskattning har den svenska psalmboken tills i dag sålts i c 200.000 ex. bland 300.000 finlandssvenskar. Det innebär att två av tre personer i princip har en psalmbok - låt vara att många ligger i kyrkor och församlingshem. Den finska har gått i ungefär 1,5 miljoner exemplar.

Den nya psalmboken fick stor uppmärksamhet i massmedia när den togs i bruk. Det förekom presentationer i tidningar, psalmprogram i radio och tv. Dessutom finns psalmboken på kassett i fina inspelningar och sprids som musik.

I många församlingar har det förekommit stor aktivitet för att göra psalmboken känd. Det var i början inte ovanligt med gratisutdelning av exemplar till församlingsmedlemmar. Vidare har det ordnats samlingar kring psalmboken, ibland jippon där hela samhället var med. I t.ex. Borgå deltog förutom församlingen också medborgarinstitutet, lokalradion, tidningen, skolorna. Det hölls föredrag, diskuterades och sjöngs med körer och orkestrat. Intresset för psalmboken sitter i än i dag - och kanske växer.

Det verkar som om vi genom de nya finländska psalmböckerna skulle ha fått en ny sång. Däremot är det för mig oklart om förnyelsen är skenbar eller verklig, om psalmerna är fast föda eller bara opium för folket.

JÁKUP REINERT HANSEN

Sálmabók Føroya Kirkju

Den 9. nov. 1990 blev den nye færøske salmebog, Sálmabók Føroya Kirkju (SFK), præsenteret for offentligheden. Det var salmebogskommissionens håb, at menighederne ville tage den i brug 1. søndag i advent samme år. Overgangen skete da også uden problemer, bortset fra at næsten alle ville have en rigtig, sort indbinding, hvorfor bogbinderen snart måtte melde udsolgt. Mange kirker fandt så en passende dag i 1991 i stedet.

Den gamle salmebog

Det var altså uden tårer, man tog afsked med den gamle salmebog, Sálmabók Føroya Fólks (SFF), der var fra 1960. Denne var jo den første færøske kirkesalmebog efter reformationen og efter 70-80 års salmedigtning på modersmålet. Først i 2. halvdel af det 19. århundrede udvikles det færøske skriftsprog.

Blandt de første salmedigtere var nogle disciple af skriftsprogets skaber, provst Hammershaimb. Deres salmer er skrevet ud fra en dybt følt trang til at tale om og med sin Gud på det sprog, som er hjertets eget. Senere kom der andre til, der mere politisk motiveret indså nødvendigheden af, at man fik skrevet og oversat et tilstrækkeligt antal salmer, hvis man skulle gøre sig forhåbninger om en dag at kunne holde gudstjeneste på færøsk. Endelig, da skriftsproget var blevet indarbejdet og slebet til som redskab, var der også dem, der skrev på færøsk, fordi det nu var det eneste naturlige.

Men SFF bar på mange måder præg af at være blevet til i en pionerfase. Tilværelsens barske realiteter og vanskelige økonomiske tider sammen med færingens traditionelt melankolske sind gjorde det hele lidt tungt og mørkt. Der var et afsnit om troens fred og glæde, men ikke noget om troens fryd og glæde. Med sine 431 numre var den også for lille og knapt fyldestgørende. Da så næsten 400 salmer endda blev taget med over i den nye bog, kunne ingen have noget at beklage sig over.

Lys og luft

SFK gør allerede ved sit udseende indtryk af at være lysere og lettere i tonen end den gamle. Et luftigt lay-out, salmernes opsætning som poesi, forfatterangivelser under salmerne m.m. gør den lettere at anvende. Man lægger mærke til gamle salmer, som man aldrig havde skænket et blik. Knapt 50 salmer, i sin tid åbenbart anset for at være af tvivlsom oprindelse og lødighed og derfor anbragt bagest under overskriften Sange, er blevet indkorporeret. F.eks. er Topladys Klettur klovin fyri mær (Rock of Ages) nu blevet en fastesalme.

Fornyelsen

SFK har 592 numre, hvoraf 2/3 er overtaget direkte fra SSF. De to største salmedigtere, Mikkjal á Ryggi (hovedsagelig digter, men også oversætter) og Jacob Dahl (hovedsagelig oversætter, men også digter), er stadig repræsenteret med henholdsvis 22% og 20% af samtlige salmer. Andre ældre digtere er revurderet og taget til nåde. Der er også skrevet gode, nye salmer; men det kan være svært at få øje på helt store og løfterige salmedigtere i det nyere materiale.

Hvorfra er så den sidste tredjedel - det, vi kunne kalde fornyelsen - kommet?

Midt i SFF's tjenestetid, i 1975, udgav den færøske indremission sin Heimamissionssangbókin³ (HMS3) med 1010 sange og salmer. Af de 203 nye salmer i SFK findes de 122, eller nøjagtig 60% i HMS3.

Man må indrømme, at HMS3 ligesom den bevægelse, der har udgivet den, i sin karakter er meget kirkelig, og at der derfor er medtaget mange salmer, som ikke i udpræget grad er udtryk for missionens særstandpunkter. Det er heller ikke alle vækkelsessange, salmebogskommissionen har kunnet goutere. Men tendensen er alligevel tydelig: Det er i dette regi, en stor del af den nyere digtning har fundet sted, og der har i disse kredse og deres sange ligget et hidtil upåskønnet potentiale. Sangene fra HMS3 fylder godt op i afsnit som fasten og troslivet. Ser man på salmebogskommissionens sammensætning som udtryk for en kirkelig geografi, lægger man mærke til, at Heimamissionin har været ganske godt repræsenteret.

Traditionalisem

Løvrigt bestod kommissionen af fire præster og fire lægfolk - alle mænd og alle i en moden alder.

Det er måske derfor, der er blevet udvist en vis forsigtighed under redigeringen. Mange

halvdårlige oversættelser burde efter min mening enten have fået en kraftig make-up eller være blevet skrottet. Kommissionen havde tre kriterier:

- Det teologiske - dogmatikken skulle være i orden.
- Det sproglige - professor i færøsk sprog J.H.W. Poulsen skulle borge for det.
- Det formale - rim og rytme skulle fås på plads.

Men disse kriterier, som man nok burde have anlagt på salmebogen i sin helhed og ikke kun på den enkelte salme, er næppe fulgt helt ud. Der mangler stadigvæk salmer f.eks. om tjene-
sten og det kristne fællesskab. Man har med vold og magt gennemtvunget en oversættelse af Grundtvigs O, du Guds lam (efter sigende det bedste af 8 forsøg), selvom der burde kunne findes andre måder at tilvejebringe et Agnus Dei på.

SFK får sikkert ord for at være god, gedigen og traditionel. Det bliver altså ikke i de færøske kirker, man skal forvente en salmernes avantgarde. Og det er lidt synd. For hvis fornyelsen skal overlades til de produktive, kirkelige ungdomsforeningers for tiden ukritiske pop-kultur, tør man slet ikke tænke på, hvordan den tredje færøske salmebog kan komme til at se ud.

Ny vin...

Endelig hører der en - ikke uvæsentlig - melodiside med til en salmebog. Problemet med melodivalg blev i første omgang løst med et ad hoc-udvalg, der udarbejdede forslag (anbragt under hver salme) ud fra eksisterende koralbøger og melodisamlinger samt sendte organisterne et lille kopieret nodehefte med melodier til 37 salmer.

Det er muligt, at dette udvalg ikke har været godt nok orienteret om, hvad der synges i andre lande. Det kan også tænkes, at der ikke har været tid til at gøre det nødvendige arbejde for at lede efter teksternes originale melodier. Men der foreligger selvfølgelig også den mulighed, at man ved melodibesætningen bevidst har villet tilsløre salmers oprindelige sammenhæng. Således iklædes Samuel Stone's The Church's One Foundation H.O.C. Zincks melodi Jeg ved, på hvem jeg bygger, og Joseph Scriven's What a Friend we have in Jesus foreslås sunget på Lindemanns Tør end nogen ihukomme. Med et nytestamentligt udtryk: Den nye vin er hældt på gamle lædersække.

Der er nu nedsat en egentlig koralbogskommission. Der er vækkelsesbevægelsen ikke så godt repræsenteret som i salmebogskommissionen; men man må håbe, at i det mindste den faglige og saglige kompetence er til stede. Vi har flere, meget dygtige komponister, som forhåbentlig kan komme til at betyde den fornyelse for den færøske kirkesang, som i hvert fald mange af SFK's yngre forbrugere håber på.

Rapport från Island

Nuvarande psalmbok på Island härstammar från året 1972. Den är en revision af psalmboken 1945 som i sin tur är en revision av den grundläggande boken 1886.

Biskop Sigurbjörn Einarsson inledde arbetet av revisionen av 1945 års psalmbok 1963 och målet var att göra en psalmbok för användning i gudtjänsten.

Biskop Sigurbjörn inledde i samband med detta också revision av gudtjänsten, där den klassiska formen skulle tas i bruk igen i stället för den gudtjänst som fokuserade på predikationen, så som det hadde varit på Island under flera årtionden (en ny handbok för präster blev klar 1981).

Vid revisionen 1972 blev flera psalmer borttagna och totalt minskade antalet psalmer med 113: de blev 532 istället för 645 (1886:650). Nyinförda psalmer blev 114, därav ungefär hälften diktade eller översatta efter 1945. Av de nya psalmerna har biskop Sigurbjörn diktat/översatt ungefär hälften.

Trots detta bygger psalmboken 1972 fortfarande i grund och botten på boken som kom 1886, men i denna psalmbokskommitté fanns det några mycket storartade diktare som diktade och översatta flera hundrad nya psalmer. Flere av dessa psalmer är än i dag mycket älskade och kommer säkert att användas länge till.

<u>Psalmbok</u>	<u>1886</u>	<u>1945</u>	<u>1972</u>
Helgi Halfdanarson	210	154	87 psalmer
Valdimar Briem	139	?	81
Hallgrimur Petursson			67
Matthias Jochumsson			50
Stefan Thorarensen			30

1985 tillsatte biskop Petur Sigurgeirsson en psalmbokskommitté som skulle arbeta fram ett tillägg til 1972 års psalmbok.

Psalmbokskommittén fick i stort sätt själv bestämma riktlinjerna för sitt arbete. Kommittén kom fram till att viktigast var att undersöka det arbete man höll på med inom de andra nordiska länderna och i Tyskland. Efter mycket undersökningsarbete kom man fram till att använda norska kyrkans psalmbok som en förebild för Island.

1986 höll man en konferens med isländska teologer, poeter och litteraturvetare, där man behandlade ämnet "psalmens ställning i isländskt samhälle", meter, rim och psalmens språkliga sider almannt. Resultatet av denna konferens var att Islänningar är mycket traditionella vad gäller rim och meter och tycker att det är viktigt. Som et exempel på detta kan nämnas att än i dag är Hallgrimur Pétursson (d. 1674), författaren till Passionspsalmerna, den mest älskade psalmförfattaren på Island och har 67 psalmer i boken 1972 (de flesta tillhör passions-salmerna). Dessa psalmer är mer en 300 år gamla, diktade på ett mycket kraftfullt språk som alla kan förstå fortfarande.

Poeterna på konferensen 1986 visade ett intresse att samarbeta med komittén och meningen är att försöka följa upp det i fortsättningen.

Ett år senare, 1987 höll man den första riktiga psalmkonferensen på Island i samarbete med Teologiska Fakulteten vid Islands Universitet och Nordiska Huset i Reykjavik. Förutom isländska gäster höll bl a Svein Ellingsen och Trond Kverno föredrag. Alla föredragen har blivit utgivna i en bok. Med dessa konferenser ville psalmkommittén få i gång en bred diskussion om psalmen där man behandlade de olika perspektiven; det teologiska, det musikaliska och det litterära.

Psalmbokstillägget blev klart sommaren 1991. Det är tänkt som ett försökshäfte där målsättningen för fortsatt arbete är lagd. Häftet har fått ett mycket positivt mottagande och der har visat sig att man har accepterat kommitténs riktlinjer.

Premisserna för det nya försökshäftet var följande:

1. Psalmerna i tillägget skall främja den almäna sången i församlingen. Melodin, tonhöjd och akordanalysen utgår i från detta. Den aktuella situationen på Island är däremot att fyrstämmiga körer sjunger för det mesta i gudtjänsten och har gjort sen efter sekelskiftet 1900.
2. Att få in psalmer som rent språkligt stämmer bättre överens med vår nuvarande livssituation.
3. Psalmtexten och psalmmelodin skall ses som en helhet och noter finnas till varje psalm.
4. Att ta in psalmmelodier både gamla och nya som man använder mycket i grannkyrkorna - kyrkans gemensamma arv, men faktum är att många klassiska melodier finns inte med i vår isländska tradition, vad än det kan bero på. (3 isländska (nulevande) komponenter har 5 nya och 5 äldre melodier i försökshäftet).
5. Flera av de nya psalmerna i boken 1972 har man aldrig sjungit bl a därför att det fanns ingen melodi på noter, eller melodin var dårlig. Kommittén såg det som en utmaning att ta itu med detta problem.
6. Man ville presentera Bibelpsalmer (inledningspsalmer) men de har man använt väldigt lite i den isländska kyrkan. Flera sådana finns nu med i det nya tillägget.

Salmar 1991 som försökshäftet heter på isländska innehåller 84 psalmer. 46 av dessa är nyinförda, de flesta nya/nyliga och de flesta översatta. Fyra psalmer finns på teckenspråk. Några barnpsalmer finns med. Mycket utförliga hänvisningar finns om val av psalmer för alla helgdagar och andra speciella dagar.

Ett nytt koralhäfte kom ut i samband med försökshäftet som innehåller många nyheter i isländskt sammanhang. Varje psalm har där sin egen melodi - hela texten finns skriven på sidan för att lägga vikt på försångarens, organistens och körens roll. Fler än en tonhöjd finns för somliga psalmer, möjligheter för olika slags orgelspel och noggranna anvisningar för val av psalmer för organister.

Slutligen har man gett ut en kassett med alla psalmer som man använt bl a för att informera kyrkokörerna rundt om i landet.

Vår situation i dag liknar i mångt och mycket den norska - fast för 20 år sen. Det är bara att konstatera att vi ligger så långt efter. Ett ut av målen som psalmbokskommittén har är att det skall finnas ett ständigt pågående revisionsarbete inom den isländska kyrkan. I en levande kyrka kommer det alltid att finnas ett behov för nya psalmer. Som redan framkommit hyser vi stora förhoppningar vad gäller samarbete med de övriga nordiska länderna och att vi så småningom kan komma mera i takt med er andra. Det blir och har redan varit oss stor hjälp.

Hur Psalmboken tagits emot - Sverige

I det praktiska församlingslivet kunde man redan på 60-talet uppleva att 1937 års psalmbok var otillräcklig. Den tyngdes av en massa dött gods, psalmer som bare övertagits från äldre psalmböcker, som aldrig sjöngs och som också lyftes ut ur 1986 års psalmbok - utan att någon egentligen la märke till det. Otillräckligheten yttrade sig i att den återspeglade en gammal samhällsstruktur liksom en föråldrad världsbild. Viktiga livsområden täcktes inte av psalmboken - en omständighet som blev alltmer besvärande. Krångliga ord och uttryck var inte bara ett hinder för begripligheten, de signalerade på ett olyckligt sätt kyrkans icke-närvaro i nuet. Till detta kom att många psalmer förmedlade en tveksam teologi. Och då handlar det inte bara om Wallins nyplatonism utan också om vad Olov Hartman kallat en "moralistisk reservation" i många psalmer. Allt detta och mycket annat gjorde att psalmvalet efterhand blev allt svårare. Det här perspektivet bör man inte tappa bort när man nu ironiserar över ofullkomligheter i 1986 års psalmbok.

Det är egentligen ganska meningslöst att göra jämförelser mellan 37:an och 86:an och utpeka den ena eller den andra som den "bättre". 1986 års psalmbok är psalmboken för vår tid. Det är det avgörande. Den rollen kan aldrig tilldelas 37:an. Ingen av dem är fullkomlig. Båda har sina svagheter: poetiska, teologiska, självårdsmissiga. Man kan ironisera över banaliteter i båda. Och det som är bra får bära det som är mindre bra. Det avgörande är frågan: vilka formuleringar behöver vi för att uttrycka vår tro idag. Och där har 86 års psalmbok på ett ganska dramatiskt sätt breddat våra möjligheter. Då handlar det naturligtvis om nyskrivna psalmer, översättningar av psalmer från andra språk (fr.a. från den engelsktalande världen), frikyrkornas psalmskatt. Men också - och inte minst - om bearbetningar av äldre psalmer.

En nyskriven psalm av Olov Hartman "Gud, vår Gud, vi lovar dig..." efter ett gammalt Te Deum från 400-talet står som nummer 1 i psalmboken och har verkligen blivit nummer 1, den självklara, när församlingen vill uttrycka sig i lovsång.

Älskad och använd är också Frostenssons "Halleluja, sjung om Jesus" liksom Setterlinds "Ge Jesus äran..." som trots sin melodi med adventsanknytning börjat att användas som slutpsalm vid påskhögmässan.

Bland Treenighetspsalmerna har "Måne och sol" (av Hallqvist-Hovland) blivit välkänd genom sin placering i familjegudstjänstens liturgi medan Hartmans trospsalm "Vi tror på Gud som skapar världen" (nr 335) har haft svårt att slå igenom.

Under rubriken "Jesus vår Herre och broder" intar (bland det nyskrivna materialet) Hartmans "Förr att du inte tog det gudomliga..." en särställning. Den har två sinsemellan mycket olika melodier. Detta blockerar i någon mån psalmens användning: Milvedens melodi är för svår för församlingssång medan kyrkomusikerna har invändningar mot Börge Rings melodi.

Det skulle behövas ett alternativ bortom Milveden och Ring. I psalmboksförslaget infördes av denna anledning en tredje melodi som under remissarbetet framförts av Slotsstadens församling i Malmö (komponerad av Sven Inge Frisk). Tyvärr lyfte Centralstyrelsen ut den i sitt förslag till kyrkomötet.

I 37:an var det svårt att hitta fräscha psalmer under rubriken "Ordet". I 86:an är det inte så värst mycket lättare. Dock vil jag nämna Frostenssons "Därför att Ordet bland oss bor..." (nr 377) till Carl Nielsens vackra melodi. Den användes flitigt. Medan Hallqvists "Som torra marken dricker regn..." (nr 67) ännu väntar på att bli upptäckt.

Under de senaste två-tre åren har jag vid dopsamtal kunnat observera att unga föräldrar (födda 1965 och senare) inte spontant kunnat komma på någon enda psalm som de ville ha vid sitt barns dop. För bara ett par år sedan var "Tryggare kan ingen vara..." ett spontant önskemål. Vi måste nog acceptera tanken att sekulariseringen nu gått så djupt att unga människor saknar självklara relationer till kyrkans psalmskatt. Det kan vara nyttigt att ta in det perspektivet när vi nu diskuterar detaljer i psalmformuleringarna.

Helt omöjligt att ge unga människor en "psalmupplevelse" är det dock inte. Det förstår man när man vid dopsamtalet ser hur anletsdragen ljusnar och man anar ett instämmande (både till text och melodi) när man visar dem på Ellingsens "Med vår glädje över livets under och ett nyfött barn i våra händer...", en psalm som snabbt blivit dopsalmen framför andra och därmed en port in i psalmboken för den yngre generationen. Som gudstjänstutskottet vid 1992 års kyrkomöte skriver: "Nya människor får med 1986 års psalmbok nya psalmupplevelser som får känslomässig betydelse för dem".

Rune Pär Olofsson citerar i sin debattskrift "Ny psalmbok" (1958) vad Sam Gabrielsson skrev redan 1937 om "torftigheten" i nattvardsavsnittet i 37:an. Den gången kunde man knappast mer än ana nattvardsrenässansen i Svenska kyrkan och det behov av större variation och därmed krav på nydiktning som tog sikte på andra nattvardsmotiv än de som färgats av ortodoxin och pietismen. Flera nya nattvardspsalmer har mottagits positivt och har hög användningsfrekvens: Frostenssons "Vi till ditt altarbord bär fram..." (nr 73) och Ellingsens "Vi bär så många med oss..." (nr 399). Inte minst bland unga människor har Jonas Jonssons och Per Harlings "Brödet är ett, brutet för alla" med refrängen "Vi reser ett tecken" slagit igenom (nr 398).

Fortsättningsvis en snabb genomgång av ytterligare några nya psalmer som församlingarna tagit till sitt hjärta och gärna sjunger: "Se, jag vill bära ditt budskap, Herre..." (nr 89), "Blott i det öppna..." (nr 90), de engelska hymnerna, "Livet vann (nr 153), "Var hälsad Herrens moder..." (nr 480), "Alla källor springer fram i glädje..." (nr 481), "De skall gå till den heliga staden..." (nr 172).

Setterlinds psalmer har hög användningsfrekvens, inte minst "Det finns en väg till himmelen..." (nr 303).

Tore Littmarcks båda psalmer "Jag har ofta frågor, Herre..." och "Jag skulle vilja våga tro..." ställer sig vid sökarnas sida och utgör ett helt nödvändigt inslag i en psalmbok idag.

Naturligtvis finns det nya psalmer som ännu inte slagit igenom eller alternativt som troligen aldrig kommer att göra det. Bland dem som sakta kommer är Hartmans skapelsepsalm (nr 587). Vissa psalmer har redan haft sin tid eller har aldrig observerats. Svåra melodier kan blockera psalmer, t.ex. den utomordentliga texten av Kerstin Anér: "Du är större än mitt hjärta..." (nr 27).

Av nytilkomna psalmer ur frikyrklighetens sångskatt är Lewi Pethrus "Löftena kunna ej svika..." (nr 254) och Sven Lidmans "O, salighet, o gåtfullhet..." (nr 234) ofta sjungna. Däremot har jag aldrig sett att någon valt nr 47 "Säg känner du det underbara namnet...", också den med ursprung i pingströrelsen. Omtyckte är "O, hur saligt att få vandra..." (nr 300) och "Gå Sion din konung att möta..." även om den sistnämnda nog hade mått bra av en bearbetning i vissa verser.

Bearbetningarna av äldre psalmer har kritiserats. Personligen delar jag den uppfattning som kyrkomötets gudstjänstutskott formulerat så: "... den nya psalmboken är ett viktigt instrument i den fortsatta förnyelsen av gudstjänstlivet i Svenska kyrkan". Därvid "utgör de gjorda bearbetningarna av gamla psalmer ett betydelsesfullt inslag".

Många blir irriterade när de sjunger ur minnet utan att titta i psalmboken - och plötsligt är en rad omformulerad. Djupara ligger den folkliga kritiken av ändringarna i psalmboken ofta inte. Själv sjöng jag häromdagen på i gammal stil:

"Han är den oss haver skapat,
sig till folk och foster får (37:8),

men att vi skulle sjunga så 1992 är ju helt befängt. Den tanken måste formuleras på annat sätt nu. T.ex. som i 86:4:

"Till sitt folk han oss har skapat,
oss bevisat mycken nåd" (v. 4).

Eller i enangränsande psalm:

"Herre var de trognas styrka
och din smorde hjälp beskär".

Nu ändrat till:

"Herre, var de trognas styrka
främja rätten i vårt land". (86:8).

Ändringar som är helt nödvändiga i en ny psalmbok. Genom bearbetningarna har många äldre psalmer räddats in i framtiden. De har fått en ny lyster. Man sjunger dem med en ny glädje.

Särskilt vill jag lyfta fram ett par exempel på hur Olov Hartman förnyat några centrala psalmer. Så ofta jag kommer åt väljer jag hans utomordentliga kyrkopsalm (nr. 57) "Sin enda grund har kyrkan i Kristus, Frälsaren...". Dess föregångare i 37:an (nr 166) gjorde ingen människa glad i sin trista och grälsjuka syn på kyrkosplittningen. "Bland själviskt skilda hopar har tvedräkt äskat ljud". Men vilken spänst i språket när Hartman gisslar samma kyrkosplittning:

"Med undran och med löje
ser världen hur hon slits
av tusen tvister sönder
och nekar sig Guds frid".

En tillgång i den nya psalmboken är att flera psalmer har alternativa texter: en som nära ansluter till 1937 års version och en bearbetad men ofta med anknytning till äldre original. Ett exempel på detta är Mikaelipsalmen, där Hartmans version (nr 483) har anslaget "Guds änglar är hans sändebud" och griper tillbaka på Jesper Svedbergs original med det gamla omkvädet "Nu är de helga änglars dag" (i Hartmans version "Det är Guds änglars dag i dag"), med olika formuleringar om änglarnas närvaro i vår vardag, t.ex. "vi känner dem som bönesvar", "Det brinner ljus i mörkret", vårt hjärta har en himmel".

En annan sådan dubbelpsalmsalm är "Guds lamm, dig hälsar skaran" (nr 351) med den traditionella versionen "Du går Guds lamm, du rena..." som alternativ.

Ett par formuleringar i den hartmanska bearbetningen har jag fäst mig vid:

"Du kom - ej för att döma/men för att lyfta bördan.
Pris vare dig, o Jesus".

Och:

"Din kärlek sprängde lagen

om skuld och vedergällning.
Befriad och försonad
står världen upp och ropar:
Pris vare dig, o Jesus".

Man kan kanske tycka att "Den signade dag..." inte var i behov av någon bearbetning. Men när jag nu läser igenom den efter att i sex år ha använt 86:ans version, slås jag av hur mycket närmare bearbetningen står oss i språk, livsstämning och trostolkning. Just detta sista vill jag tillämpa på psalmboken i dess helhet. Den ger os en ny och fräsch psalmupplevelse. Gud har blivit samtida med oss.

GUSTAV BJÖRKSTRAND

Den teologiska aspekten på de nya nordiska psalmböckerna

I jämförelse med reaktionerna inte minst av teologisk art i samband med tidigare psalmboksrevisioner har ibruktagandet av de nya nordiska psalmböckerna förlöpt smidigt och smärtfritt.

Kungen i Sverige har inte behövt ta någon efterföljare till Chrispinus Jernfelt i "brickan" så häftigt att personen ifråga måste inta sängläge med döden som följd några dagar senare, vilket skedde i samband med tillkomsten af 1695 års psalmbok. Inte heller har vi fått några rapporter om att föräldrar i Norrland eller i något annat landskap på dödsbädden skulle ha förmått sina barn att svära på bibeln att aldrig begagna den nya psalmboken, något som ägde rum ännu under senare delen av 1800-talet när det gällde 1819 års psalmbok. Och i Finland var en av orsakerna till att man inte accepterade vare sig Wallins psalmbok, Runebergs förslag eller kommittéförslaget från 1868 att man inte kunde komma överens om den teologiska grundlinjen för den nya psalmboken. Därför dröjde det ända till 1886 innan 1695 års psalmbok fick en officiell ersättare i vårt land.

Orsakerna till att psalmboken inte längre väcker lika intensiva känslor är självfallet flera: Teologiska skiljelinjer tillmätts mindre betydelse än tidigare, psalmboksrevisionen ses som en pågående process och inte som ett för all framtid avslutat kapitel, psalmboksarbetet har skett i en anda av öppenhet och dialog - de omfattande remissomgångarna har gett alla som har varit intresserade av saken möjlighet att försöka påverka slutresultatet - samt psalmboken har inte tillnärmelsevis samma ställning i folklivet som tidigare. Den breda kontaktytan till folket har gått förlorad - en omständighet som skulle vara värd ett djupare studium och som också har viktiga teologiska aspekter.

Att ge en allsidig och vetenskapligt hållbar framställning av den teologiska aspekten på de nya nordiska psalmböckerna är inte möjligt. Det skulle förutsätta djupa nationella teologiska analyser som grund och sådana finns inte ännu. De som har gjorts gäller närmast vissa enskilda nya psalmer och bearbetningar eller avdelningar av psalmer, t.ex. nattvardspsalmerna. Ändå kan man skönja vissa huvudlinjer som jag här skall peka på. Min analys bygger på en granskning av de godkända nya svenska (S), norska (N), finlandssvenska (FS) och finska (F) psalmböckerna för de lutherska kyrkorna i respektive land. Jag har av utrymmesskäl inte beaktat de inofficiella psalmbokstilläggen i Danmark, inte heller tillägget i Island eller den nya färöiska psalmboken. Frikyrkornas psalm- och sångböcker står också

utanför analysen.

Det är tydligt att man i de nya psalmböckerna kan se en utveckling från det konfessionsbundna i riktning mot vad man kunde kalla det allmänkyrkliga. Processen har ingalunda varit vare sig lätt eller oomstridd. Ännu i *Utkast til felles salmebok for Den norske Kirke* år 1968 betonar man att psalmboken dogmatiskt skall vara ett så klart och fylligt uttryck som möjligt för den kristna tro och det kristna liv vilka överensstämmer med den heliga skrift och kyrkans bekännelse. Det kan inte lika litet i dag som någon gång tidigare vara tal om att i psalmboken ge plats för tidsbestämd teologi eller rent subjektiva trosvittnesbörd, för allmänreligiösa betraktelser eller kristen, substanslös lyrik, betonar man. Varje psalmbok skall ha en national-kyrklig karaktär.

Både den finska och den svenska psalmbokskommittén i Finland underströk i sina riktlinjer för psalmboksrevisionen (1976) att psalmerna utgör en del av församlingens trosbekännelse och att de därför måste stå i överensstämmelse med kyrkans bekännelseskriterier.

I Sverige blev utvecklingen en annan. Samma år som psalmbokskommittéerna i Finland kom med sina riktlinjer togs initiativet till arbetsgruppen Sampsalm i syfte att åstadkomma en ekumenisk psalmbok i Sverige. Tanken vann understöd i 1982 och 1983 års kyrkomöten och resulterade som bekant i att *Den svenska psalmboken* kom att bestå av en första avdelning på 325 psalmer gemensamma för de flesta kristna samfund i Sverige samt av en andra del, den som kunde kallas Svenska kyrkans psalmer. Orsakerna till omorienteringen kan enligt slutbetänkandet (1985) sökas i breddningen av psalmvalet i riktning mot väckelserörelsernas sångskatt, i de nya psalmernas ekumeniska karaktär samt i behovet av en gemensam andlig och kristen manifestation i Sverige. Till detta kan man ur nordiskt perspektiv tillägga att den svenska frikyrkligheten har en bredd som söker sin motsvarighet i de andra nordiska länderna.

Även om man inte gick lika långt i ekumenisk anda i Norge och Finland, kan man tydligt också här se att det konfessionella draget har försvagats till förmån för en mer allmänkyrklig karaktär. Det kommer till synes i nya översättningar av latinska hymner från medeltiden, i ett breddat urval av sånger från andra delar av världen och kristenheten, i att väckelserörelsernas sångskatt i större utsträckning har fått plats i psalmboken samt i en allmän nedtoning av starkt konfessionella drag och uttryck vid bearbetningen av äldre psalmer. Per Löning konstaterade i en analys av det norska psalmboksförslaget: "Aldrig har et norsk salmeverk sett dagens lys som representerer en tilsvarende allsidig orientering", och han tillägger att han inte vet var man i kristenheten finner ett sångverk med större vingbredd när det gäller formspråk, ekumenisk inriktning, historisk representativitet och allsidig bruksorientering (1982). Vill man söka ett konkret exempel på den breddning som har skett i de nya nordiska psalmböckerna kan man peka på Maria-psalmerna. Det vi tidigare har tillåtit oss är väl närmast parafraser på Marias lovsång - nu får Maria-temat plats med flera nyskrivna psalmer i alla de tre nordiska länderna. Bland dem ingår Eyvind Skeies *Alle kilder bryter frem i glede* (N 118) i Britt G Hallqvists översättning i Sverige (S 481) och den svenska psalmboken i Finland (FS 58) och i Anna-Maija Raittilas översättning i den finska psalmboken (F 51). Olov Hartmans *Salig du och högt benådad* (S 482) finns också i den svenska psalmboken i Finland (FS 56). I och för sig går man inte i Maria-psalmerna utöver traditionell luthersk tolkning av Marias plats och betydelse, men stumheten får trots allt ge vika. Försiktigheten kommer dock till uttryck i att man alltför helst väljer parafrasens form till Marias lovsång eller återberättar Marias liv. Psalmförfattarnas försiktighet beror i sin tur på att våra lutherska folkkyrkor alltför länge har låst sig i en negativ attityd till katolska Maria-läror utan att

distinkt formulera det positiva alternativet. Intressant nog tillåter man sig dock i Norges, Sveriges och Finlands svenska psalmbok ett direkt tilltal till Maria i bödens form: "Å Maria, lär mig dina sånger". Förklaringen är väl att man har sett de närmast som ett utrop och inte som en bön. I den finska översättningen av Anna-Maija Raittila är innehållet helt förändrat. Raittila säger att himlens furste är mitt ibland oss i form av ett skyddslöst och bräckligt mänskobarn, utan makt, ett rent nådens under och hon avslutar med "Kiitetty olkoon Kristus" - vilket motsvarar originalets: "Du vare lovad, Kristus". Av originalets hänvändelse till Maria finns inte ett spår kvar.

En annan intressant detalj när det gäller konfessionaliteten finner vi i den svenska psalmboken i Finland. Här har man av dogmatiska skäl bytt ut den första raden i tredje strofen till Lina Sandells *Jesus för världen givit sitt liv* (FS 275). Originalets "Tag mig då Herre upp till dit barn" ansågs stå i strid med luthersk dopsyn och förändrades därför till: "Låt mig då, Herre, vara ditt barn".

Det andra draget jag vill peka på när det gäller den teologiske analysen är de förskjutningar i innehållet vidgningen av psalmbegreppet har fört med sig. Detta kommer till uttryck inte bara i accepterandet av väckelserörelsernas kärnsånger utan också i en del ny, existentiellt präglad psalmdiktning. Den klyfta som har funnits mellan psalm och andlig sång är definitivt genombruten i de nya nordiska psalmböckerna. Bakom förändringen ligger inte bara en vilja att beakta väckelserörelsernas anspråk på en större plats i psalmboken, utan också och kanske framför allt den andliga visans genombrott på 1960- och 1970-talen. Den hymnologiska forskningen banade väg för genombrottet genom att peka på svårigheterna att skilja mellan psalm och andlig sång/visa. Utslagsgivande för klassificeringen blir vanligen inte texten utan musiken.

Vanligen brukar man hävda att vidgningen av psalmbegreppet har lett till en förskjutning från det objektivt givna till det subjektivt upplevda. Väckelserörelsernas sånger är ett exempel på detta. Per Lönning opponerade sig kraftigt i sin analys av det norske förslaget mot de suggestiva refrängerna som ingalunda gav bare dem som känner sig som mindrevärdiga kristna böljegång i magen. Det finns, säger han, en sentimentalitet som är främmande för en luthersk psalmbok och som innebär att man förväxlar frälsningsvisshet och känslövibrationer. Hos Lönning kan man finna en återklang av den debat som fördes i Finland några decennier tidigare kring införandet av andliga sånger i den svenska psalmboken. Det var, menade Gösta Moliis-Mellberg, en erkänd finlandssvensk hymnolog, "att öppna dörrarna för rena eländet i vår psalmbok."

Ändå är det väl skäl att konstatera att den berättigade reaktion det fanns i äldre nordisk psalmtradition mot ytterlighetsfenomen i herrnhutiska och pietistiska sånger ledde till en överreaktion mot det subjektiva draget överhuvud, en inställning som är svår att motivera vid en saklig granskning. Den andliga visans genombrott och tonsättningen av bibliska texter från Psaltaren och andra bibelböcker har gett en vidare referens-bakgrund till psalm och sång överhuvud. Också individens rätt att ge uttryck för sin frälsningsglädje och sina troserfarenheter måste få ha en naturlig plats i en psalmbok. Psaltarsalmerna har ofta just den karaktären. Ytterst är det ju inte fråga om en enskild individs upplevelser - utan om församlingens sång - sic canit ecclesia. Intressant nog går man i både Sverige och Norge längre i den här riktningen när man har gett utrymme för psaltarpsalmer och cantica och bibelvisor och kanonsånger i den svenska resp. bibelvisor och bibliska psalmer i den norska psalmboken. Motsvarande inslag saknas helt i både den svenska och den finska psalmboken i Finland. Det

är möjligt att man vid en noggrann jämförande analys av psalmböckerna också kunde komma till att det subjektiva draget är starkare i Sverige och Norge än i Finland, framför allt på finskspråkigt håll.

Vill man kan man också se utvecklingen från det objektiva och lärobetonade i riktning mot det subjektiva och personligt upplevda som ett led i samma process som vi har iakttagit även på det kateketiska, liturgiska och homiletiska området. Man vill beakta och ge utrymme för inte bara det kognitiva utan också det affektiva personlighetsområdet. Belägg för detta får man t.ex. i Voitto Huotaris undersökning av hur den finska predikan har förändrats från 1960-talet till 1980-talet. Här möter vi långt samma teologiska tendenser som i det nya psalm-materialet.

I vilken utsträckning kan man då peka på klara teologiska förskjutningar när det gäller enskilda lärosatser. Det är självfallet för tidigt att komma med definitiva ställningstaganden i detta skede. Att man har bytt ut en rad mot en annan av språkliga eller stilistiska skäl ger självfallet ingen som helst uppfattning om i vilken riktning psalmboken som helhet har gått när man beaktar alla ändringar, uteslutningar och nyförvärv. Teologin behöver inte heller ha förändrats bara för att vissa termer byts ut mot andra. Det väsentliga är ju vad termerna står för och om de täcker samma verklighet som de gamla begreppen, även om de har ersatts av för nutidsmänniskan mer begripliga uttryck.

I debatten i Sverige hävdade t.ex. Kjell Petersson att man i den nya svenska psalmboken kan finna belägg för en "kravlöshetens teologi", som tar sig uttryck i att man tonar ner kravet på bättring och omvändelse och tar det "lättare" med synden. Petersson pekade här framför allt på Anders Frostenssons psalm *Vi till ditt altarbord bär frem* (S 73, FS 226), där det i andra strofen står att Kristus är gåvan som räcks åt alla "utan krav". Ragnar Holte uppmärksammade på liknande grunder den "kravlösa kärleken" i Anders Frostenssons nattvardspsalmen och betonade att om man talar om nåd utan bakgrund i Guds heliga lag och dess krav blir synen på frälsningen och rättfärdiggörelsen förvanskad. Liknande kritik kom dogmatikprofessorn Seppo Teinonen i Finland med när det gällde det finska förslaget. Professorn i praktisk teologi Martti Parvio uttryckte sig mere allmänt genom att säga att mycket av det teologiskt starka materialet från 1500- och 1600-talen har fått utgå - både av språkliga skäl och för att materialet upplevs för dogmatiskt svårtillgängligt - samtidigt som det nya sångmaterialet ofta har en "lätt" teologisk prägel. Det är en anmärkning som antagligen också kunde framföras mot de nya svenska och norska psalmböckerna. Från psalmbokskommittéernas sida har man gått i svaromål, närmast genom att betona att det inte är fråga om medvetna teologiska förskjutningar och att de flesta har kommit till av språkliga eller stilistiske skäl. Man har vidare pekat på andra psalmer än de som har varit utgångspunkten för kritiken i en strävan att visa att kritiken är oberättigad.

Det är inte möjligt att komma med någon slutlig bedömning av det berättigade i kritiken - problematiken är för litet undersökt. I Finland går tankarna närmast till två mindre undersökningar av Birgitta Sarelin och Mats Lindgård. Sarelin fann på basen av innehållsliga analyser av de bearbetade svenska psalmerna i Finland att strofer med påfallande starka ordval för synd, skuld och Guds vrede oftare utmönstrades eller ändrades. Även om kyrkomötesutskottet återtog en del gamla uttryck och formuleringar kvarstår intrycket att syndens makt och realitet har tonats ner. Lindgård undersökte med kvantitativa och kvalitativa metoder hur den utåtriktade tjänsten för medmänniskan motiverades i den gamla och nya svenska psalmboken i Finland. Han kom fram till att det fanns en klar tendens i materialet:

Medan kravet på nästankärlek tidigare var förankrat i Guds lag och ansågs ha konsekvenser för evigheten, motiveras nästankärleken i den nya psalmboken med livets krav och yttre behov, alltså inomvärldsligt, medan konsekvenserna syns redan här i tiden. I vilken utsträckning man kan finna stöd för motsvarande forskjutningar i den svenska och norska psalmboken kan jag inte uttala mig om. Jag noterar bara att en del av det i Finland undersökta materialet är gemensamt för den rikssvenska och finlandssvenska psalmboken. När det gäller den norska psalmboken fäste jag mig vid att ingen av psalmerna under rubriken *Bot og omvendelse* är nyskriven.

När det gäller allmän teologisk kritik mot psalmböckerna har man tagit fasta på också en del andra förändringar. Petersson hävdar att ämbetsteologin och den sakramentala realismen har försvagats. Vad ämbetsteologin beträffar kan man konstatera att det bare är den svenska psalmboken som inte har någon särskild avdelning för kyrkans ämbete eller kyrkans tjänster. Även om en av motiveringarna för avskaffandet var att de gamla psalmerna var otjänliga för sitt ändamål och att man inte fick fram nya psalmer, Hartmans psalm *Herren vår Gud har rest sin tron* (S 420) undantagen, är det i alla fall ägnat att förvåna en utomstående iakttagare att man väl har avdelningar som kyrkan, ordet, dopet och nattvarden, men inte ämbetet. Den fråga som lätt inställer sig är om inte anser ämbetet ha samma konstitutiva karaktär för kyrkan som ordet och sakramenten. En förklaring till det skedda kunde vara att diskussionen om det tredelade eller treledade ämbetet var intensivt och att man därför intog en viss försiktighet i dispositionsfrågor.

Också i Finland förekom kritik mot nattvardspsalmer, framför allt framförd av professor Frederic Cleve. I kyrkomötesbehandlingen företogs dock en del ändringar som innebar en förstärkning av den sakramentala realismen. Seppo Teinonen fann ingen anledning till kritik när det gällde nattvardspsalmer i det finska förslaget. Däremot noterade han att mystiken har blivit nedtonad, att missionspsalmer har förändrat karaktär (hedningarna finns inte längre!), att de fattiga har försvunnit ur psalmboken - den har blivit medelklassens bok - och att kyrkan förkastar soldatens kall i sin iver att tala för fred.

En annan sak är sedan varför det skulle vara så viktigt att de nya psalmböckerna exakt skulle kopiera den teologiske grundkaraktären i de äldre psalmböckerna. De representerar väl ingalunda det fullkomliga på ett sådant sätt att inte en ny tid med helt andra erfarenheter skulle få komma med sina betoningar och erfarenheter. Jag menar också att så är fallet på en rad punkter - det vore verkligt olyckligt annars.

Om man försöker göra en helhetsbedömning och utgår ifrån trosartiklarna kan man konstatera att gudsbilden har berikats med en del nya nyanser. Dem kan man finna i en klarare lovsångston till den Gud som har skapat den underbara och mångskiftande värld vi har omkring oss. Den här tonen möter oss t.ex. i Britt G. Hallqvists *Måne och sol* samt i den helige Franciskus *Solsång*. Båda finns i alla fyra psalmböckerna. Männsikan och relationen mellan man och kvinna skildras nu i en starkt positiv ton. Jag tänker t.ex. på Svein Ellingsens *Fylt av gläde over livets under* (N 618, S 383, FS 214, F 217) och på Jan-Arvid Hellströms *Som mannen och kvinnan i glädje tillsammans* (S 85, FS 464). Inte bara naturens skönhet utan också ansvaret för miljön betonas på ett nytt sätt. Ibland har man en känsla av att det sker t.o.m. i alltför drastiska former (S. Ellingsen: *Hejda du vår väg mot stupet*, FS 456), men det kan hända problemens vidd både i öst och i utvecklingsländerna tvingar oss till eftertanke också i dessa former. Psalmen återspeglar mera tonen i Rom-klubbens rapport än i Brundtland-kommissionens. Temat framtid och fred återkommer också mer och i andre former än tidigare. Det man

med Teinonen kan fråga sig är om de nya psalmerna saknar den realism för kriget som mänsklighetens ständiga ledsagare och för ondskan och djävulskheten i tillvaron, vilken äldre och nu till en del utmönstrade psalmer hade - hur obekvämt det än kan vara att tänka i de banorna i dag.

När det gäller den andra trosartikeln har man i en del analyser kommit fram till att man åtminstone i psalmböckerna i Finland starkare än tidigare betonar Jesus som vår bror - har det uttrycket ersatt det tidigare av väckelserörelserna präglade vänbegreppet? - och som vår medvandrar och vårt föredöme. I Sverige har en avdelning överskriften: Jesus, vår Herre och broder. Vidare kan man konstatera att de nya psalmerna i åtminstone den svenska och den finlandssvenska psalmboken gärna återberättar evangeliets händelser - ett drag från den narrativa teologin - som man t.ex. kan finna i en del av Eva Norberg Hagbergs psalmer, av vilka några bygger på betydligt äldre psalmer i den anglosaxiska traditionen (*Och det hände vid den tiden, Vid Betlehem en vinternatt, Jungfru Maria, Det går en väg genom ökensand*). Till de starka och centrala Jesus-psalmerna hör Olov Hartmans *För att du inte tog det gudomliga* S 38, FS 87) och en del av Anders Frostenssons psalmer samt inte minst hans översättning av Chatterton Dixs psalm *Halleluja! Sjung om Jesus* (S 15, FS 303). Annars är det påfallande att man i de nya psalmerna väljer att tala om Jesus och inte Kristus - kanske också det ett tecken på den förskjutning vi tidigare har talat om när det gäller det traditionella sättet att tala om skuld, försoning och rättfärdiggörelse i forensisk mening och inte bara i Jesu sällskap eller i hans efterföljd.

När det gäller den tredje trosartikeln kan man lägga märke till tendenser att knyta Anden till vissa yttre fenomen med biblisk förankring - vinden är ett sådant - och till kyrkan, men inte till centrala kristna grundsanningar som har med troslivet att göra. Enheten i kyrkan och samarbetet mellan samfunden betonas, nattvardens starka position i gudstjänstlivet framträder tydligt i de nya psalmerna.

De nya psalmerna om döden och det eviga livet gör de åtminstone på mig ett intryck av verklig förnyelse. Borta är harporna och gatorna av guld, som kanske kunde verka lockande på fattighjonen i gångna tider. Bildspråket är nytt och tilldragande - formuleringar enkla och samtidigt djupa. Man går från Eva Norbergs *En dag jag lämnar mitt hem och mina vänner* (S 625, FS 565) till Anders Frostenssons *Jag skall gråtande kasta mig ner* (S 311, FS 580), Britt G Hallqvists *Min Frälsare lever, jag vet att han lever* (S 313, FS 583) eller *De skal gå till den heliga staden* (S 172, FS 852), Svein Ellingsens *Nå er livet gjemt hos Gud* (N 866, S 627) samt till Lars Huldéns *Jag har ett hem, ett ljuvligt hem* (FS 584) med samma känsla av att psalmboksrevisionerna var nödvändiga redan för att vi skulle kunna införliva dessa psalmer med vår levande sångtradition. Visst står de här psalmerna med sin ljusa syn inte bara på livet utan också på döden i skarp kontrast till äldre psalmtradition - och samtidigt också närmare den urkristna synen både på livet och på döden.

När jag har arbetat med källmaterialet och läst litteratur i ämnet har jag gång på gång känt ett behov av att kunna tränga in i det omfattande materialet i detalj för att nå bortom enkla exemplifieringar och generaliseringar till ställningstaganden som verkligen är representativa och hållbara för hela materialet. Men jag måste konstatera att det inte är möjligt på grund av avsaknaden av ingående teologiska detaljstudier i de olika länderna. Jag vill därför avslutningsvis uttrycka en förhoppning om att vi - på samnordisk bas - kunde åstadkomma en komparativ granskning av teologin i de nya nordiska psalmböckerna i alla berörda länder

med samma mätinstrument av kvantitativ och kvalitativ art. Jag är nämligen övertygad om att också vår generation har gett sitt viktiga bidrag till kyrkans samlade psalmskatt på samma sätt som 1695 års psalmbok, Wallins psalmbok, Runebergs psalmbok och Landstads psalmbok gjorde det i tiden. Teologiska strömningar i nutiden måste ju ha präglat de nya psalmböckerna. Man kan fråga med Olov Hartman: Har inte kärlekens gudsbild fått skarpare konturer genom Nygrens böcker om Agape, Gustaf Aulén levandegjort dramat i Guds historia, Gustaf Wingren accentuerat den bibliska berättelsen om Guds kärleks skeende, John A.T. Robinson talat om Gud i det som händer mellan människor samt Harvey Cox och Jürgen Moltmann skildrat uppbyggandet, förvandlingens och framtidens Gud på ett sätt som vi inte har kunnat undgå att ta intryck av. Varför skulle inte allt detta och mera därtill av vår tids upptäckter och erfarenheter komma till uttryck i våra psalmer. Att det har skett i en viss motsättning till dem som har företrätt det gamla psalmdidealet eller som har sett ensidigheterna i de betoningar som vår tids författare har velat ge är enbart naturligt och stimulerande mot bakgrunden av vad vi känner till från hymnologins dynamiska och händelserika historia.

Litteratur

De psalmböcker som har varit föremål för den teologiska analysen är *Den svenska psalmboken* antagen av 1986 års kyrkomöte, *Norsk salmebok* godkänd år 1984, *Svensk psalmbok för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland* samt *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja*, båda antagna år 1986. När det gäller den kommenterande litteraturen är den svenska psalmskommitténs slutbetänkande viktig, särskilt den del som behandlar principer och motiveringar (SOU 1985:17). Den svenska psalmdebatten har varit livlig. Jeg har hänvisat till en artikel av Olov Hartman, *Gudsbilden i de nya psalmerna*, i tidskriften *Horisont* nr 6 år 1978 samt till artiklar i *Svensk pastoraltidskrift* av Augustin Mannerheim och Kjell Petersson. I den sistnämnda tidskriften har Göran Bexell i egenskap av medlem i psalmskommittén bemött Peterssons kritik och psalmskommittén har presenterat sitt sluttbetänkande. I *Svensk kyrkotidning* år 1986 har bl.a. Ragnar Holte och Olle Nivenius publicerat artiklar om den nya psalmboken. Den ägnas också ett specialnummer i *Svenskt gudstjänstliv* årgång 60/61 (1985-1986) med artiklar av bl.a. Ragnar Holte (flera artiklar), Alf Härdelin och Gun Palmqvist.

För den norska psalmbokens del hänvisar jag till psalmboksförslaget 1981 med dess introducerande artiklar (NOU 1981:40) och till Per Lönnings artikel i *Kirke og kultur* 1982. I Finland ägnades ett nummer av *Teologisk tidskrift* år 1985 åt det finska psalmboksförslaget med artiklar av bl.a. Fredric Cleve, Martti Parvio och Seppo Teinonen. Den svenska psalmboken i Finland har kommenterats i *En ny sång*, utgiven av stiftsrådet i Borgå stift år 1988, av bl.a. Karl-Johan Hansson och Fredric Cleve.

När det gäller den historiska bakgrunden har jag använt bl.a. Karl-Erik Forssells dissertation *Studier i Finlands svenska psalmbok av år 1943* (1955) och undertecknads *Sången och det levande ordet* (1979). Birgitta Sarelins otryckta licentiatavhandling *Bevara eller förnya* och Mats Lindgårds otryckta pro gradu-avhandling *I medmänniskans tjänst* (1992) finns vid Teologiska fakulteten i Åbo. När det har gällt att finna parallella trender till de teologiska förskjutningarna i psalmböckerna har jag haft glädje av Voitto Huotaris *Muuttuva julistus*, som behandlar predikan i förändring och har utkommit i kyrkans forskningscentrals skriftserie B, nr 53 (1987).

ET MUSIKALSK SYNSPUNKT PÅ DE NYE NORDISKE SALMEBØKENE

Av Stig Wernø Holter

Innledning

Jeg vil i denne artikkelen¹ se på melodimaterialet i de nordiske folkekirkenes nye salmebøker med vekt på samtidsstoffet. Hva kjennetegner en god salmemelodi? Hvilken musikalsk profil har de ulike salmebøkene? Hvordan kommer samtidspreget til uttrykk? Og hvor mye låner vi av hverandre? Det enorme meloditilfanget vi står overfor i de nye kirkesalmebøkene² og diverse danske og islandske tillegg tillater naturligvis ingen bred analyse. Noen eksempler får tjene til å belyse visse tendenser.

Først er det vel på sin plass å minne om hvilken kreativ fase av salme- og koralhistorien vi har bak oss og hvilke åpenbare gevinster de nye salme- og koralbøkene representerer. Arbeidet med tekster og melodier har løpt parallelt istedetfor som tidligere - at koralbøker i etterhånd er laget til de ferdig redigerte og godkjente salmebøker.³ Dette har brakt tekst og melodi i et langt mer intimt forhold til hverandre, de utgjør en enhet. Dette gjelder særlig det nyskrevne materialet. Antall melodier har økt, og færre melodier enn før er belastet med mer enn én tekst. Videre må det pekes på betydningen av at kirkesalmebøker nå som en selvfølge forsynes med melodilinje til hver salme. Sammen med en generell økning av ferdigheter i noteskriking har dette utvidet menighetenes potensielle (og faktiske?) repertoar betraktelig. Den isometriske korals hegemoni er definitivt brutt, og melodier fra ulike epoker fremstår mer profilert enn før. Prinsippet om stillegne satser er langt på vei gjennomført.

Men i kjølvannet av den store salmebølgen har det naturligvis også fulgt mindre verdifulle stoff. På 50-tallet ble det visstnok ofte sagt at det ikke lenger skrives salmer. Når man pløyer igjennom alt som er komponert av salmemelodier siden den tid, kunne man av og til ønske at det ikke lenger ble skrevet salmer, for her finnes en betydelig mengde fabrikerte, likegyldige og stilkopierende melodier som mest fortjener merkelappen pastisj. Det er langt mellom de eksperimentelle og nyskapende melodier. Nå er ikke disse nødvendigvis de samme. Kunsten er derfor å skille det ekte fra det uekte. De virkelige nyskapende melodiene kan ligge nær opp til tradisjonen, men på subtil måte tilfører de den nye aspekter.

I - Salmemelodien som musikalsk genre

Salmemelodien - eller koralen - befinner seg i skjæringspunktet mellom kunstsang og folkesang. Den engelske hymnologen Erik Routley skriver i sin bok "The music of christian hymns"⁴ at de som skriver salmemelodier har best sjanse for å lykkes dersom

¹ Artikkelen er en bearbeidet versjon av mitt innlegg under konferansen "Psalmens liv och liv i psalmen" på Graninge i oktober 1992.

² Forkortelser: NoS=Norsk Salmebok, SvSB=Den svenska psalmboken, FsvSB=Svensk Psalmbok (den finsk-svenske salmeboken), NoKo=Norsk Koralbok.

³ Unntaket er Færøyenes nye salmebok (1990/91) som foreløpig venter på sin koralbok.

⁴ 1981 s.184.

de vet å bedømme nøyaktig hvor stor porsjon originalitet og hvor stor porsjon akseptert tradisjon deres nye komposisjon inneholder. Derfor er det som regel kirkemusikere og - i ikke liten grad - prester som figurerer i salmebøkens komponistregistre, og i mindre grad de store, stildannende komponistene. Selvsagt er også seriøse komponister representert, men da ofte de mest allsidige blant disse, slik som f.eks. Egil Hovland. Salmen er gudstjeneste på vers. Den som skal beskjeftige seg med genren, behøver inngående kjennskap til gudstjenesten hvor salmen skal ha sin primære funksjon.

Et viktig spørsmål vi må stille er om koralbegrepet overhodet kan brukes lenger. Den kulturelle situasjon i vår tid er nesten til det kjedsommelige beskrevet som pluralistisk. Kjennetegnende for de nordiske salmebøkene - særlig den svenske og den norske - er da også en enorm stilbredde og en dertil hørende utvidelse av koralbegrepet slik at det meste faller innenfor. Det er typisk for vår kultur å utvide alle begreper slik at de nesten tømmes for meningsfullt innhold. Er det stilistiske mangfold blitt så stort at vår kirkesang er i ferd med å bli identitetsløs? Har vi i det hele tatt noen oppfatning av hva som passer i kirken? Er det en form for botsøvelse vis à vis historiske feilgrep som slår ut i en nokså ukritisk opptagelse av de kirkelige subkulturers sang i de offisielle salmebøkene? Vi synger vekkelssanger uten vekkelser, ungdomssalmer uten ungdom (det vil gjerne si: *vår ungdoms salmer*), visesanger uten gitar, afrikanske sanger uten trommer og dans - derimot med orgelakkompagnement! Og negro spirituals uten slaveri og undertrykkelse. Når subkulturene har utspilt sin rolle, er det sangenes mulighet til et eget liv på et nytt plan, løst fra sin opprinnelig sammenheng, og deres iboende musikalske kvaliteter som må tillegges vekt. Det må m.a.o. over tid finne sted en utsilingsprosess. Kanskje gjør man sogar subkulturene urett ved nå å omfavne deres sanger og langt på vei normalisere dem til kirkelige koralformer.

Det ligger i salmebokens vesen at den umulig kan fungere som trendsetter. Kirkesangen påvirkes riktignok av de stadig skiftende moteretninger, men ut fra gudstjenestens preg av å være menighetens *felles* handling kan salmeboken bare ta opp i seg det stoff som over tid har vist seg levedyktig og forenende. En salmebok kan av natur aldri bli oppdatert - den vil i beste fall bare kunne avspeile den nest siste trenden, og den oppleves gjerne som den minst aktuelle.

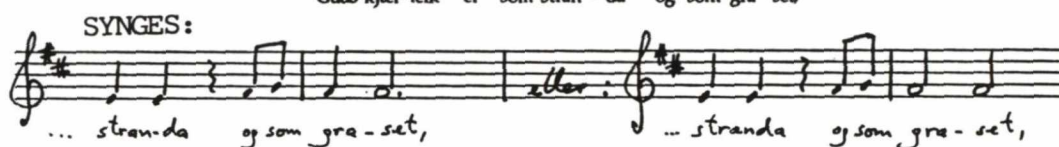
Hvilke krav må kunne stilles til en god salmemelodi? Den må naturligvis være sangbar og egne seg for forsamlingsang. Disse generelle kravene må imidlertid spesifiseres nærmere.

1) Den gode salmemelodi er ikke for vanskelig. Salmen setter snevre grenser for komponistens virkefelt. En salmemelodi må i beste forstand være folkelig. Komponisten må derfor økonomisere med virkemidlene. Ikke minst på dette punkt skiller den seg fra mer kunstmusikalske sangformer, enten det gjelder solosang eller korsang. Det som vanligvis volder en menighet besvær, er ikke de vanskelige sprang (som f.eks. tritonus), så sant sammenhengen er tonal/funksjonell. Stort omfang synes heller ikke å representere noe hinder for menighetssangen. At slike melodier kan bli høyt verdsatt, viser f.eks. "Miles lane" av William Shrubsole ("Lov Jesu navn og herredom", NoS 202). Melodier uten fast puls eller der denne er vanskelig å fornemme byr derimot ofte på problemer. Det er f.eks. vanlig at lange toner forkortes (også av organistene!) og at synkoper blir upresise eller regelrett utjevnet, som i Beaumonts "Sunderland" (NoS 430) og spiritualen "Når vi deler det brød..." (NoS 642):

Eks. 1



Eks. 1



Eks. 2

330

T.H.A. Brorson 1765
M Norsk folketone
(Hitterdal)



Eks. 3

Rytmiske finesser som fungerer i en solistisk fremføring, blir også endret når en hel forsamling synger. Et eksempel er triolen i Lundbergs "Guds kjærleik er..." (NoS 727):

Eks. 2

Plassering av tekst i melismatiske hymnemelodier fra middelalderen eller i reformasjonssalmen "Wir glauben all an einen Gott" (NoS 230) er krevende selv for skolerte. En virtuos folketone som "Guds Sønn har gjort meg fri" (NoS 330) skaper også problemer (brutte akkorder over stort register i høyt tempo):

Eks. 3

Et beslektet problem står vi overfor når tekstmengden blir for stor i forhold til pulsen. Det gjelder f.eks. i den instrumentalt pregede melodien "Deg være ære" av Händel (NoS 187). Resultatet er gjerne at tempoet settes ned og melodien blir baktung:

Eks. 4

Det samme blir tilfellet i melodien "Gjennom denne dagens timer" av Nystedt (NoS 787a) der menigheten mister tempo ved de fire 8-dels tonegjentakelsene i 5. linje. Kravet til rask og presis artikulering tilsier en kormessig utførelse:

Eks. 5

Den kjente melodien "Amazing grace" opptrer i ulike former. NoS 331 har en ornamentert form som er på grensen av hva som kan fungere som forsamlingssang:

Eks. 6

2) Den gode salmemelodi skyr klisjéene. Melodier som er blitt til i sluttede miljøer vil lett komme til å ligne på hverandre. De mangler komponistens personlige stempel. De bygges på en formel som varieres etter tekstens beskaffenhet. Slike melodier fungerer som en sosial kode. Kjennetegnet kan f.eks. være treklangsmelodikk med et lett identifiserbart akkordunderlag med lavfrekvent akkordbytte, kanskje bare én gang pr. melodilinj. Hyppig bruk av sekvenser og gjentakelser gir melodiene et forutsigbart preg. Slike melodier representerer ingen utfordring til kunstnerisk bearbeidelse og mangler i mange tilfelle den nødvendige slitestyrke. Denne kritikken gjelder ikke bare typiske vekkelsesmelodier og visemelodier, men kan like gjerne ramme melodier skrevet i tradisjonell koralstil. Patisjer i 15- og 1600-tallsstil fins det mange av, og det er sjelden noen makter å tilføre stilen noe nytt. Produktive komponister kan også komme i skade for å gjenta seg selv i for stor grad. En god salmemelodi må være inspirert og helstøpt - den må eie individualitet og ikke være konstruert av løse standardvendinger. Noe av komponistens opplevelse i skapelsesøyeblikket må kunne smitte over på de syngende. Melodien må gi inntrykk av likesom alltid å ha vært der, at verden ikke ville vært den samme foruten.

3) Den gode salmemelodi fester seg i minnet. En god salmemelodi må være rimelig lett å memorere. Det kan man knapt si om Luthers trossalme "Wir glauben all' an einen Gott" (NoS 230), og det kan være en grunn til at den synges så lite. Den

middelalderlige sekvensmelodien *Predicasti Dei care* (NoS 741) er et riksklenodium, men blir i praksis nesten prohibitiv pga. sin sammensatte form. Dette er mer en sak for koret. Melodiske repetisjoner, sekvenser og tilbakevendende rytmemønstre fungerer som en hjelp til memorering. Dette hensynet må balanseres mot faren for forutsigbarhet. En skolemessig, skjematisk melodi er ikke idealet. Derfor kan det være nødvendig for komponisten bevisst å bryte ut av mønsteret, slik Harald Herresthal gjør i 4. linje av sin melodi "I de sene timers stillhet" (NoS 823):

Eks. 7

4) Den gode salmemelodi føles bekvem å synge. En melodi blir tung når komponisten ikke tar hensyn til behovet for å trekke pusten. Resultatet blir gjerne at pulsen brytes eller at tempoet senkes. Badens melodi "Vi hilser din gjenkomst" (NoS 258) byr på et problem i så måte:

Eks. 8

Tungt blir det også når den gjennomsnittlige tonehøyden - tessituraen - blir for høy. Problemet i de nye kirkesalmebøkene er imidlertid det motsatte i og med at tonearten mer velges ut fra høydetonen enn hvilket register melodien hovedsaklig beveger seg i. Den finsk-svenske salmeboken har gått lengst i å transponere melodiene ned.

5) Den gode salmemelodi er melodisk avbalansert. Med dette sikter jeg til generelle prinsipper for melodiføring. Hovedregelen bør være balanse mellom 1) oppad- og nedadgående bevegelse og 2) trinnvis og sprangvis bevegelse. Naturligvis finnes det geniale melodier som nesten utelukkende beveger seg trinnvis, f.eks. den norske nasjonalsangen "Ja, vi elsker" eller Beethovens "An die Freude"⁵. Men faren er stor for at dette blir rene skalaøvelser.

6) Den gode salmemelodi er liturgisk funksjonell. Gudstjenesten skal styrke fellesskapet. Liturgi betyr og er folkets verk. Melodien må derfor ikke skape distanse, men nærhet og identifikasjon med den gudstjenestlige handling der alle er deltakere, ikke tilskuere eller tilhørere. Dette betyr at uttrykk og form må samsvare med den liturgiske handling og må ligge innenfor rammene av den allmenne stilfølelse. Dette er kanskje det vanskeligste å konkretisere, for synet på hva som egner seg i kirkens rom har endret seg atskillig gjennom tidene. Kirkesangen påvirkes kontinuerlig av de kulturelle omgivelser og - i vår ekumenisk pregede tid - også av søsterkirkenes musikalske uttrykksformer. Sentralt her er spørsmålet om hvilke assosiasjoner ulike melodier kan vekke. Når f.eks. den japanske melodien til "Visdomsbøkers ord" (NoS 557) foreløpig ikke har slått an hos oss, kan det skyldes at tonespråket oppleves litt for eksotisk.

7) Den gode salmemelodi kler teksten, tolker den gjerne og slår den ihvertfall ikke ihjel. Den svenske salmebokkomitéen skriver at ikke bare teksten, men også melodien har sitt budskap, et emosjonelt budskap.⁶ I hvilken forstand musikken kan forkynne, er et omdiskutert spørsmål. Musikken taler i alle fall til våre følelser - en melodi beherskes som regel av en bestemt stemning. At en og samme tekst ofte er blitt forsynt

⁵ I Lutheran Book of Worship, 1978, brukt som salmemelodi.

⁶ Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Vol.2, s.113 (SOU 1985:17).

187

T Edmond L. Budry 1885
O Arne Fjelberg 1947
M G.Fr. Händel 1746

Deg væ - re æ - re, Her - re o - ver dø - dens
makt! E - vig skal dø - den væ - re Kris - tus
un - der - lagt. Ly - set fyl - ler ha - ven,
se, en en - gel kom, åp - net den steng - te
gra - ven, Je - su grav er tom! Deg væ - re
æ - re, Her - re o - ver dø - dens makt! E - vig skal
dø - den væ - re Kris - tus un - der - lagt.

Eks. 4

331

T Bodvar Schjelderup 1973,
fritt etter John Newton 1779
M Virginia Harmony 1831

Kom, kom og hør et gle - dens
ord, for Gud sitt lys har tent!
Den blin - de ser og sla - ven
får sin fri - het, u - for - tjent.

Eks. 6

787

T Svein Ellingsen 1971
M Knut Nystedt 1971

Gjen - nom den - ne da - gens ti - mer er det no - en
som vil mer - ke om jeg føl - ger Kris - tus ef - ter
el - ler sø - ker eg - ne vei - er, om jeg er min
e - gen her - re el - ler le - ver som en kris - ten.

Eks. 5

823

T Svein Ellingsen 1971
M Harald Herresthal 1977

I de se - ne ti - mers still - het kjen - ner
jeg en ind - re u - ro som jeg ik - ke
kan for - tren - ge. Midt i gle - den som jeg
fø - ler o - ver alt som da - gen gav
meg, er en un - der - strøm av smer - te.

Eks. 7

258

→ 111

T Arne Skjånes jr. 1976
M Conrad Baden 1979

Vi hil - ser din gjen - komst når ti - den er
om - me, men fryk - ter de trengs - ler som
vars - ler ditt kom - me. For - kort dis - se
da - ger — o Her - re, vi ber deg — så
tro - en kan fin - nes på jord når vi ser deg.

Eks. 8

med vidt forskjellige melodier, kan synes å svekke en slik påstand. Det musikalske budskap er i det minste mer åpent for subjektive tolkninger. I forholdet tekst/melodi spiller spørsmålet om relevante/irrelevante assosiasjoner en vesentlig rolle. Disse vil være forskjellige fra én kultur til en annen, fra ett miljø til et annet. I Norge vil f.eks. Vulpus' melodi "Lobt Gott den Herrn, ihr Heiden all" for alltid være uløselig knyttet til fedrelandssalmen "Fagert er landet" og ingen annen. I Salmer 1973 hadde vi den gregorianske hymnemelodien *Conditor alme siderum* til teksten "Se, Herre på vår arbeidsdag/ i varehus, kontor, fabrikk". Dette kan trygt kalles kulturkollisjon!

Fra det nyskrevne materialet vil jeg fremheve Ihlebæks melodi til "Alle kilder..." (NoS 118) som et utmerket eksempel på en kledelig og tolkende melodi:

Eks. 9

Melodien "bryter frem" i 1.linje, bøyer seg med Maria i 3. linje og bryter det rytmiske mønsteret i det lille omkvedet i 4. linje ved å betone "Du være lovet...", til forskjell fra Luthers julesalme "Du være lovet Jesus Krist" (NoS 34).

Et rimelig krav bør være at melodiens høydepunkt bør inntre på en meningsfull måte i forhold til teksten. I NoS 19 har vi et eksempel på det motsatte:

Eks. 10

Den engelske melodien som sto i Salmer 1973 (Richard Farrant) var langt mer egnet enn Crügers til denne teksten:

Eks. 11

Helt heldig har heller ikke Hovland vært med sin melodi til "Takk, gode Gud, for alle ting" (NoS 281) hvor skanderingen blir: "Han vekker oss hvert mor - gengry og er ditt tegn...":

Eks. 12

I SvSB har jeg funnet noen uheldige eksempler på stemningsmessige konflikter mellom tekst og melodi. Den vemodige undertonen i Landstads "Jeg vet meg en søvn i Jesu navn" overdøves fullstendig av Weyses festmelodi "Den signede Dag" (nr.631). Anfinn Øiens anglikansk inspirerte melodi "Guds menighet er jordens største under" brukt til teksten "Är dagen fylld av oro och bekymmer" (nr.524) gir heller ikke noe bra resultat.

II - Norden - et kirkemusikalsk fellesskap?

At Norden fungerer som et kulturelt og kirkelig fellesskap, er utgangspunktet for det nordiske hymnologiske samarbeid. Men hvor langt strekker dette fellesskap seg egentlig? Hvilke hensyn har veid tyngst for salmebokkomitéene i valg av melodier: hensynet til egen tradisjon, til nordisk tradisjon eller til det større ekumeniske fellesskap?

I den følgende statistikk har jeg valgt følgende innfallsvinkler:

- melodienes nasjonale proveniens
- nytt stoff (fra etter 1957)
- felles stoff

- felles stoff i innbyrdes divergerende former.

Norsk Salmebok 1985

har det rekordhøye antall av 570 metriske melodier til ca.870 tekster mot ca.350 melodier i den forrige offisielle koralbok, Koralbok for Den norske kirke av 1926. Dette gir ca. 1,5 tekster pr. melodi. Melodiene fordeler seg slik⁷:

Norge: 229 (herav 41 folketoner) (40.2%)

Tyskland: 124 (21.8%)

Sverige: 54 (9.5%)

Danmark: 48 (8.4%)

England: 40 (7%)

Sveits/Frankrike: 19

USA: 18 (herav 3 negro spirituals)

Holland: 4

Böhmen: 4

Island: 3

Italia: 3

Afrikanske land: 3

Finland: 3

Østerrike: 2

Irland: 1

Japan: 1

Kina: 1

Russland: 1

Uten opplysninger: 4

Den norske dominansen på 40% er overraskende når vi tenker på hvor kort den spesifikt norske koralhistorien er, bare ca.150 år. Den eldste, daterte norske melodien i NoS, er fra 1840. De største bidragsyterne er Ludvig Mathias Lindeman, Egil Hovland og Trond Kverno. Hele 100 norske melodier stammer fra tiden 1945-83; 57 er kommet til etter prøvesalmeheftet Salmer 1973. Ellers kan en merke seg det sterke danske innslaget, nesten jevnstort med det svenske. NoS har suverent flest nordiske melodier, 338. Som de andre nordiske salmebøkene har også NoS fått et betydelig anglo-amerikansk innslag, men mengden av vekkelsesmelodier fra USA er moderat. Endel av det mest visepregede svenske stoffet er også unngått. Vi låner likevel mer fra Sverige enn omvendt.

120 melodier (21.1%) er kommet til etter 1957. Dette er rekord blant de nye nordiske salmebøkene. Har NoS dermed automatisk den sterkeste samtidsprofilen? Det er diskutabelt. NoS har bare noen ganske få eksperimentelle melodier og heller ikke mange neoklassiske/fritonale. Her ligger nok SvSB foran. I Sverige fikk disse retningene tidligere gjennomslag i kirkesangen, mens de i Norge ganske raskt ble avløst av nyvennligheten og neoromantikken. Det som virkelig er et eksperiment, er derimot å ta inn såpass mange

⁷ Grensene mellom kategorien tyske melodier og melodier fra middelalderen er flytende. Som tyske regnes her folkespråklige sanger fra før reformasjonen og eldre melodier som er overtatt i reformatorisk skikkelse. Middelalderen omfatter hovedsaklig gregorianske hymner, sekvenser etc. Som engelske regnes også melodier fra Wales og Skottland. Melodier fra Strassburg regnes som franske.

118

T Eyvind Skeie 1977
M Guttorm Ihlebæk 1979

Al - le kil - der bry - ter frem i
gle - de når Ma - ri - a syn - ger om sin
Her - re, og hun bø - er seg i tro og
til - lit. Du væ - re lo - vet, Kris - tus!

Eks. 9

50a

Richard Farrant.

Kom, Kon-ge, kom i mor-gen-glans og
bryt din sei-ers - vei for Ri - ket som med
him-mel, jord til - hø - rer e - vig deg!

Eks. 11

758

Bernhard Christensen 1965

Hvad me - ner I om Kri - stus,
hvis Søn er han? Vi me - ner, han er
Un - der, er Gud og mand.

Eks. 13

19

T John Brownlie 1907, etter en gresk salme
O Johannes Smemo 1964/□
M Johann Crüger 1653, etter Genève-psalteret 1563

Kom, kon - ge, kom i mor - gen - glans og
bryt din sei - ers vei for ri - ket som med
him - mel, jord til - hø - rer e - vig deg!

Eks. 10

281

T Olov Hartman 1976 etter «Solsangen».
Frans av Assisi 1225 O Eyvind Skeie 1981
M Egil Hovland 1976

Takk, go - de Gud, for al - le ting,
først for bror Sol, så lys og fin. Han
vek - ker oss hvert mor - gen - gry og er ditt tegn for
oss i sky. Hal - le - lu - ja, hal -
le - lu - ja. Takk for al - le di - ne un - der.

Eks. 12

182

Text: K. L. Aastrup 1960, Britt G. Hallqvist 1973
Musik: A. Madsen 1962

1 Det ljus-nar sak - ta i - ge - nom dim- ma och skor-stens-rök.
Nu bör-jar da - gen sin förs - ta tim - ma med plikt och stök.

Eks. 14a

785

T K. L. Aastrup 1962
O Alfred Hauge 1968
M Erling Nordberg 1980

Nå si - ver dag - nin - gens før - ste stri -
me om den - ne by. Og lar - men ø -
ker mens da - gens vin - ge slår ned fra sky.

Eks. 14b

melodier som ikke har vært prøvd ut i menighetene i det hele tatt. De siste melodiene inn kan bli de første ut.

Den svenska psalmboken 1986

inneholder 501 melodier til 651 tekster, dvs. 1,3 tekster pr. melodi. Nasjonal herkomst:

Sverige: 215 (herav 21 folketoner) (42.9%)
Tyskland: 117 (22.4%)
England: 43 (herav 31 i Sampsalm) (8.6%)
USA: 33 (herav 29 i Sampsalm; 2 negro spirituals) (6,6%)
Norge: 21 (herav 3 folketoner) (4.2%)
Danmark: 13
Finland: 6
Frankrike: 16
Holland: 2
Sveits: 2
Italia: 3
Böhmen: 2
Nordiske folketoner: 5
Afrikanske land: 4
Sri Lanka: 1
Argentina: 1
Filippinene: 1
Kina: 1
Fra middelalderen: 16
Usikre: 2

SvSB har 177 melodier (35.3%) felles med NoS, hvorav 60 opptrer i avvikende versjoner. Dette siste gjelder for det meste melodier fra det klassiske lutherske repertoaret. Ellers kan en merke seg at antallet svenske melodier i SvSB faktisk er mindre enn antallet norske i NoS, til tross for at svensk melodiskaping har vesentlig lengre tradisjon enn i Norge. Legg ellers merke til de få danske melodiene. Island er ikke representert. Tilsammen har SvSB 255 nordiske melodier (2.plass).

Blant de nyere komponistene er det to som klart skiller seg ut: Roland Forsberg og Sven Erik Bäck. Interessante er også Lars Edlund og Ingmar Milveden. 113 (22.6%) melodier er kommet til i tiden etter 1957, litt færre enn i NoS.

Av alle de nordiske salmebøkene oppviser SvSB den største bredden i musikalske stilarter, fra gregorianske melodier til sanger fra Taizé og tredje verdensland. Et særsyn i nordisk sammenheng er den svenske arv fra barokken. Melodiene fra Koralpsalmboken av 1697 utgjør grunnstammen i det svenske koraltilfanget. Også den romantiske epoke har gitt sine betydelige bidrag, først og fremst med Oskar Lindbergs melodier.

De 325 første salmene, den såkalte Sampsalm-delen, har en annen musikalsk profil enn resten av boken. Det skyldes det påfallende store innslaget av anglo-amerikanske melodier av ujevn kvalitet - fra ærverdige hymner til billige marsjtoner. En fristes til å spørre om det er denne musikkulturen som best makter å forene svenske kristne. Det kan virke som om salmeboken i for stor grad er blitt et redskap i det hjemmeekumeniske arbeidet på bekostning av Svenska Kyrkans egne behov for en tjenlig salmebok til primært gudstjenestebruk.

Svensk psalmbok 1987 (den finsk-svenske salmeboken⁸)

inneholder 436 melodier til 584 tekster, dvs. 1,3 tekster pr. melodi. De fordeler seg slik:

Finland: 98 (herav 21 folketoner/folkelige koralvarianter) (22.5%)

Sverige: 101 (herav 6 folketoner) (23,2%)

Tyske: 122 (28%)

England: 25 (5.7%)

USA: 18 (herav 1 negro spiritual) (4,1%)

Norge: 22 (herav 4 folketoner) (5%)

Frankrike: 14 (3,2%)

Danske: 7

Holland: 3

Østerrike: 2

Italia: 2

Nordiske toner: 3

Russland: 1

Böhmen: 2

Sveits: 1

Ungarn: 1

Island: 1

Fra middelalderen: 11

Afrikanske land: 1

Ukjent: 1

Man merker seg først de tre noenlunde jevnstore hovedkildene. Den hjemlige (finske) meloditradisjon står relativt svakere enn i de to andre nordiske salmebøkene. Videre slås en av det relativt beskjedne antall danske og anglo-amerikanske melodier. Tilsammen har FsvSB 232 nordiske melodier (3. plass). Fra kirker i den tredje verden er kun én melodi hentet, zulu-melodien til "Namnet Jesus bleknar aldrig". Antall samtidsmelodier (etter 1957) ligger på 74 (17%), endel mindre enn i den norske og den svenske. Disse melodiene er nesten utelukkende knyttet til én tekst, mens det gamle melodimaterialet i større grad er knyttet til flere ulike tekster.

Den virkelig nyskapende finske komponist er det ikke så lett å peke på. De beste tonene står etter min mening Sulo Salonen og Ilkka Kuusisto for, med henholdsvis "O Herre i dina händer" (341) og "Grip du mig, helige Ande" (118). FsvSB har 22 norske melodier, mens NoS bare har tre finske toner.

170 melodier (39%) er felles med NoS, omtrent som det norsk-svenske fellesskap. Men det er færre - 47 - som opptrer i en avvikende form. Det er altså - overraskende nok - flere sammenfallende melodiformer mellom finsk og norsk kirkesang enn mellom svensk og norsk.⁹

⁸ Av språklige grunner har jeg i denne sammenheng latt den finsk-svenske salmeboken representere finsk salmesang.

⁹ En undersøkelse av forholdet mellom SvSB og FsvSB har i denne omgang måttet utstå, likeledes hvor mange melodier alle de tre nye salmebøkene har felles.

De danske tilleggene

23 gamle og nye salmemelodier

Utgitt av Henrik Glahn og Søren Sørensen som koralbok til "46 salmer" fra 1976.

Danmark: 15

Tyskland: 7

Holland: 1

10 av de hovedsaklig danske og tyske melodiene i denne samlingen er fra tiden etter ca. 1960. Her er den dominerende bidragsyter den danske komponisten Bernhard Christensen. Hans genistrek synes i mine øyne å være "Hvad synes I om Kristus" med sin økonomiske bruk av virkemidler. Jeg har festet meg ved den raffinerte rytmikken, det begrensede omfanget og at ingen intervaller er større enn en ters.

Eks. 13

78-tillægget

Totalt 40 melodier som fordeler seg slik:

Danmark: 22

Tyskland: 8

Sverige: 4

England: 4

Norge: 2

24 melodier er kommet til etter 1957. Her finnes gode melodier av Peter Møller (nr.843), Bernhard Christensen (nr.812) og Axel Madsen (nr.819, 832 og 837). Blant de øvrige nordiske finner vi bl.a. melodier av Bäck, Hovland og Kverno.

129 salmer (1981)

Danmark: 22

Tyskland: 23

Sverige: 5

Norge: 3

Fra middelalderen (gregorianske): 25

Frankrike: 3

England: 5

USA: 1

Island: 1

Italia: 2

Böhmen: 1

Totalt 82 melodier. Herav 20 fra tiden etter ca.1960. I tillegg kommer endel bibelske salmer og bibelvers. Utgiverne, Axel Madsen og Finn Evald, står for det meste av samtidsmelodiene. Den som skiller seg ut, er Madsens "Din trone står fra evighed" (nr.873a). Samlingen fremstår som relativt tradisjonsbundet og tilbakeskuende i stilen.

Svein Ellingsen har en gang sagt at Danmark representerer et slags isolat i nordisk,

hymnologisk sammenheng¹⁰. Dette gjelder også tilleggene. Årsaken er nok dels den dominerende plass som de tre store danske dikterne Kingo, Brorson og særlig Grundtvig inntar i dansk kirkesang. Dels har fornyelsen hatt et mindre gunstig utgangspunkt i Danmark enn i de andre landene fordi Den danske salmebog kom så sent som i 1953. M.h.t. det musikalske ser det ut til at Danmarks tette kulturelle bånd til Tyskland slår ut i en manglende interesse for å bryte den klassiske koraltradisjon. Neoromantikken har ikke spilt noen viktig rolle i dansk kirkemusikk. Resultatet er blitt mange pastisjer. Bare i ytterst beskjedent omfang har man trukket veksler på norske og svenske melodier.

Det islandske tillegget Sálmar 1991

Totalt 65 melodier.

Island: 8 (12,3%)

Tyskland: 26 (40 %)

Norge: 11 (16,9%)

England: 5

USA: 3

Sverige: 4

Böhmen: 2

Italia: 1

Gregorianske: 1

Danmark: 1

Genève: 1

Usikre: 2 (nr.551, 555)

16 melodier (24,6%) fra tiden etter ca. 1960. Av de islandske bidragene merker en seg Torkell Sigurbjörnsson på den positive siden. Det sterke norske - og svake danske - innslaget er kanskje det mest interessante. Ofte, men ikke alltid, følger det islandske tillegget NoS's melodiformer. Islandsk salmesang er tradisjonelt dansk og tysk dominert. Nå er det først og fremst NoS som er islendingenes forbilde.

Dessverre er kildeangivelsene og registrene noe mangelfulle.

Generelle vurderinger

Når det gjelder restaureringsproblematikken, kan det virke som om den første begeistringen for de restaurerte formene er avløst av et mer nyansert syn på en del av de utjevnete formenes egenverdi. Dette skyldes trolig den neoromantiske nyorienteringen i kirkemusikkmiljøet og dermed sansen for det homofone/klanglige aspekt ved koralene foruten endel dårlige erfaringer med de vanskeligste av de restaurerte formene. Blant disse ser man tydelige tendenser til å velge de enklere variantene.

Når man kjenner Nordisk Koralbok og leser om hvor tett samarbeid det har vært mellom de ulike nasjonale salmebokkomitéene, er det i grunnen forbausende at det er blitt så mange innbyrdes avvikende melodiformer. Det gjelder ikke bare det klassiske repertoaret, men også nyere melodier og folketonar. Viljen til å bryte med nasjonale tradisjoner synes liten i alle landene. Fra et praktisk kirkemusikalsk synspunkt ville det være en stor fordel om vi innen et såpass lite og enhetlig kulturelt, språklig og kirkelig

¹⁰ Svein Ellingsen: Om salmebokarbeidet i Norden i de senere år. I *Ritröd gudfrædistofnunar*, *Studia Theologica Islandica* 2, 1988, s.51.

område kunne nå frem til mest mulig felles melodiformer. F.eks. ville alle former for kunstmusikalsk bearbeidelse av koralmelodier kunne finne vesentlig bredere anvendelse enn de gjør idag. Men det kan jo tenkes at neste generasjon vil verdsette det nordiske melodimangfold høyere enn vi har gjort hittil.

Hva skjer når vi låner salmer av hverandre? Respekteres alltid idéen om salmen som en enhet av tekst og melodi? I Sverige, hvor dette prinsippet i og med Psalmer och visor -76 ble drevet til det ytterste, er det i flere tilfelle syndet mot dette.

Eksempler: "Din fred skal aldri vike" av Svein Ellingsen forekommer på tre ulike melodier, Rolf Karlsens (NoS 864), Egil Hovlands (FsvSB nr.243 og Sálmar 1991 nr.581) og hugenottmelodien til ps.130 (Du fond de ma pensée, SvSB nr.173).

Til Aastrups "Nå siver dagningsens første strime" finnes to svært like melodier, én av Axel Madsen (SvSB nr.182) og én av Erling Nordberg (NoS 785). Toneart, taktart og rytmikk er identiske. Personlig holder jeg en knapp på Madsens første halvdel og Nordbergs andre. Tilsammen utgjør de en finfin melodi til Aastrups morgensalme for bymennesker.

Eks. 14a

Eks. 14b

Med en litt dristig billedbruk kunne vi si at forholdet tekst-melodi er som et forelsket par. Kjærlighetsbånd skal vi være forsiktige med å løse opp, særlig hvis alternativet er et pedagogisk betinget fornuftsekteskap. Det kan være problematisk å finne frem til felles nordiske former på de gamle melodiene, men i de nye burde det være mulig å få til en virkelig felles nordisk kirkesang. Det bør sterke grunner til for ikke å overta den opprinnelige, "riktige" melodi til en lånt salme. Altså: Tilbake til den første kjærlighet!

Et annet ønske på den nordiske hymnodis vegne: Det burde være mulig å nå frem til større enighet om melodienes proveniens. I så henseende spriker opplysningene atskillig mellom de nordiske salmebøkene.

III Den "moderne" koral - ansatser til en karakteristikk

Vår tids stilistiske mangfold avspeiler seg i det nye kirkelige meloditilfanget. I en tidligere artikkel¹¹ har jeg forsøkt å foreta en inndeling av det nye norske repertoaret, hvor jeg mener å kunne identifisere følgende kategorier:

- a) arkaiserende melodier
- b) melodier i Lindeman-tradisjonen
- c) melodier i "katedralstil" (hymniske, neoromantiske melodier)
- d) viser (underdelt i folketoneinspirerte melodier, egentlige viser og barnesanger)
- e) eksperimentelle melodier
- f) populærmusikalske melodier
- g) åndelige sanger (melodier i vekkelsestradisjonen).

Noen nærmere karakterisering av de enkelte meloditypene må utstå i denne sammenheng. Her vil jeg forsøke å gi et abstrahert bilde av hvordan "den moderne koral" kan te seg m.h.t. melodikk, puls/rytmikk, tonalitet/harmoni og sats. Analysen er hovedsaklig gjort på

¹¹ "Jordens største under". I Festskrift til Anfinn Øien, Norsk Kirkemusikk nr.3/1992.

basis av det nye melodimaterialet i NoS.

a) Melodikk

I strukturell henseende gjør den tradisjonelle bar-formen seg fortsatt gjeldende i melodiskapingen. Hovlands melodi til "Himmelske Far, du har skapt oss" (NoS 715) følger skjemaet AABA' der B danner bro til den varierte, siste reprisen:

Eks. 15

Konkurranse har bar-formen fått fra en form som ligger den nær: AA'B. Her er reprisen en variant og videreføring av A-delen. Dette er egentlig et trekk lånt fra romantikkens videreutvikling av den klassiske koral. Sammenlign f.eks. Gade (NoS 53 "Barn Jesus...") med Kverno (NoS 820 "Dagsens auga..."):

Eks. 16a

Eks. 16b

Transponerte repriser, som regel i mediantforhold, finnes likeledes både i det romantiske og det nye repertoaret, sammenlign f.eks. Griegs fedrelandssalme (NoS 736 "Gud frede...") med Øiens "Guds menighet..." (NoS 542). Slik melodikk virker intensiverende og er samtidig lett å memorere:

Eks. 17a

Eks. 17b

Et mer tidstypisk trekk, lånt fra den enklere viseformen, er rene repriser av hele fraser eller frasepar, f.eks. Herresthals "Hosianna! Syng for Jesus" (NoS 137). I dette tilfellet er det bare slutningen på dominanten i 2.linje som skiller fraseparene:

Eks. 18

Mangfoldet er ellers stort når det gjelder form, og det er vanskelig å skille ut klare formtyper. Men en stor del av det nye repertoaret bygger på tematisk utvikling gjennom små melodiske variasjoner.

Sekvensering, et tradisjonelt middel for memorering og viderespining, finnes også i det nye repertoaret. Det dreier seg nesten alltid om fallende sekvenser, og de opptrer gjerne i siste halvdel av melodien.

Eks. 19

Når det gjelder omfang, har visene ofte et mindre, hymnene et større omfang (men unntak finnes, f.eks. NoS 707, 720).

Melodikken er gjennomført diatonisk. Hovlands tolvtonemelodier (NoS 24b og 246b) kan sies å representere en utvidet diatonikk. Det eneste eksemplet på kromatikk i NoS står romantikeren John B. Dykes for (NoS 384).

Høydetonen inntreffer gjerne litt etter midten resp. mot slutten av melodiene.

715

T Patrick Appleford 1960
O Olaf Hillestad 1964
M Egil Hovland 1965

Him - mels - ke Far, du har skapt oss i
Ev - ner og kref - ter du gav oss og
kraft av ditt le - ven - de ord. He - le vårt
myn - dig - het o - ver din jord.
liv skul - le tje - ne and - re til nyt - te og
gavn. Her - re, gjør hjer - te - ne re -
ne og gi oss å æ - re ditt navn.

Eks. 15

T Elias Blix 1891
M Trond Kverno 1968

→ 326 820

Dag - sens au - ga slok - nar ut, kveld - sol
ned i ves - ter gla - der. Skug - gen stig frå
dal til nut, mørk - ret sig - rar al - le
sta - der. Je - sus, hjar - tans sol og skatt,
Je - sus, ver mitt ljøs i natt! →

Eks. 16b

T Ronald Fangen 1942
M Anfinn Øien 1967

542

Guds me - nig - het er jor - dens stør - ste un -
der! Mens ver - dens skik - kel - se i hast for - går,
er Kris - tus i all e - vig - het den sam - me,
og fast hans ri - ke på sin klip - pe står.
Mens ver - dens - ri - ker sti - ger og de syn - ker,
går kir - ken mot full - kom - men - he - tens vår.

Eks. 17b

53

T H.C. Andersen 1832
M Niels W. Gade 1859

Barn Je - sus i en kryb - be lå skjønt
him - len var hans ei - e. Hans pu - te
her ble høy og strå mørkt var det om hans
lei - e. Men stjer - nen o - ver hu - set
stod, og ok - sen kys - set bar - nets fot. Hal -
le - lu - ja, hal - le - lu - ja, barn Je - sus!

Eks. 16a

T J.L. Runeberg 1857
O Rasmus Flo 1925/□
M Edvard Grieg 1894, 1895

736

Gud fre - de om vårt fed - re - land, hald
o - ver det di ster - ke hand! Ver du vårt vern i
all vår tid, i sorg og gle - de, fred og strid.

Eks. 17a

137

T Eyvind Skeie 1979
M Harald Herresthal 1979

Ho - si - an - nal Syng for Je - sus, syng for
kon - gen u - ten prakt. Se, han ri - der på et
e - sel slik pro - fe - ten før har sagt.

Eks. 18

529

T Petter Dass omkr 1704/
Morten Eskesen 1881/□
M Sigvald Tveit 1982

Om al - le mi - ne lem - mer var
om de så høyt i - stem - mer at
fylt av ba - re sang, og sang jeg
det i sky - en klang,
dag og natt, jeg kun - ne ei gjen -
gjel - de med takk Guds ri - kes skatt.

Eks. 19

Avhengig av grunntonen foretrekker de dur-pregede melodiene kvinten, seksten, oktaven eller nonen som høydetone. De moll-pregede melodiene når gjerne opp til seksten (lav), septimen (lav) eller oktaven. Endel av visene begynner på høydetonen og arbeider seg nedover, f.eks. NoS 228. Hovedtyngden av stoffet har enten c, d, e eller f som grunntone, noe som muliggjør minst en seksts avstand til høydetonen. A, b og h er i så måte mer problematiske, og unngås stort sett som grunntoner. Avstanden mellom grunntonen og høydetonen er med å bestemme melodiens karakter. Stor avstand tenderer til å styrke det hymniske preg; liten avstand gir et mer viseaktig preg. Melodier med høy grunntone vil ofte begynne fra underkvinten på opptakt.

Melodiene slutter ikke alltid på grunntonen. NoS 24 II, 257 og 865 slutter på kvinten; 291 slutter på tersen; 476, 729 og 731 slutter på sekunden. Dette skaper en følelse av at sangen aldri vil ta slutt.

En mer espressiv melodikk fremelskes stundom av Kverno og Hovland ved hjelp av seufzer-figurer:

Eks. 20

I forholdet mellom tekst og melodi er den syllabiske stil dominerende, men med et ikke ubetydelig innslag av neumatisk stil, dvs. notepar på én stavelse (f.eks. de folketoneinspirerte melodiene av Johan Varen Ugland, NoS 156 og Sigvald Tveit, NoS 529). Melismatikk, som er relativt utbredt i gregorianske hymnemelodier og reformasjonskoraler, forekommer i ytterst beskjedent omfang i det nye norske repertoaret, bl.a. et Amen hos Kverno (NoS 733). Den moderne koral er skapt for menighetssang, men unngår rasjonalismens overdrevne pedagogisering ved å myke opp såvel rytme som melodilinje. Ved hjelp av mange tonegjentakelser kan melodiene også få et deklamerende eller resiterende preg (f.eks. NoS 262b, 728).

b) Puls/rytmikk

Det er hevdet at pulsen generelt er blitt raskere, men dette er en sannhet med modifikasjoner. Vi kan vel trygt si at syngetempoet er blitt raskere, men utviklingen av en mer instrumental satstype har bidratt til en ofte roligere *harmonisk* puls, halvtaktig eller heltaktig. Endel melodier med mange tonegjentakelser er tydelig konsipert ut fra en slik rolig og gjerne standardisert harmonisk progresjon. Dette kan tyde på innflytelse fra visesang og populærmusikk basert på besifringsspill.

Når det gjelder rytmikk, så har koralbegrepet fra 1700-tallet av vært forbundet med en verdig fremskridende melodi i jevne noteverdier. Sansen for den eldre musikkens livlige rytmikk og ikke minst folketonenes innflytelse har tilført de nye koralene en ledigere rytmikk og ideelt sett også en bedre tekstdeklamasjon. Vanligst er vekslingen mellom to noteverdier (halvnoter og 4-deler i serier av varierende lengde) à la hugenottmelodiene (f.eks. NoS 226) eller - som i folketonene - mellom en 4-del og to 8-deler, et mønster som stadig gjentas (f.eks. NoS 529). Hyppig forekommer et slags figura suspirans-mønster med tre noter i minste noteverdi etterfulgt av en lengre, gjerne punktert note (f.eks. NoS 476, 542). Denne rytmen sees også i folketoner og vekkelsesmelodier. Korte opptakter er mindre vanlig enn man kunne vente, begeistring for reformasjonskoralene tatt i betraktning (se dog NoS 559 og 715).

Tredelt rytme er ingen sjeldenhet i det klassiske koralrepertoaret, men i de nyere visemelodiene er den blitt helt vanlig og nå gjerne kombinert med mange tonegjentakelser. Forutsetningen er igjen den rolige harmoniske puls, tilpasset et uselvstendig, akkordisk

akkompagnement med ett eller to akkordskifte pr. takt.

Punktering (forlengelser) av en melodis største noteverdi brukes for å skape rytmisk spenst og melodisk strekk og gi mulighet til å svelle på tonen (se eks.12, slutten).

Mens den isometriske koral står så fjernt fra dansemusikken som vel tenkelig, har de nyere komponister igjen latt seg inspirere av danserytmer. Det folkedans-aktige over Gullichsens "Hør nå godt nytt" (NoS 92) skulle være vanskelig å overhøre:

Eks. 21

Hensynet til god tekstdeklamasjon har i enkelte tilfelle ført til bruk av taktskifte. Hovlands melodi til "Stem opp med glede" (NoS 40) trekker veksler på Lindeman-tradisjonen, men utvikler den gjennom vekslingen mellom 3/4, 2/4 og 4/4. I SvSB og FsvSB er taktskifte hyppigere anvendt. Forsbergs "Våga vara den du i Kristus är" var i sin opprinnelige versjon et godt eksempel på dette. Endringen til gjennomgående tredelt takt i den godkjente SvSB (nr.87) har dessverre resultert i dårligere tekstdeklamasjon.

Eks. 22a

Eks. 22b

Behandlingen av kvinnelig utgang i verselinjene er interessant. Å avslutte på en trykklett taktdel er ikke noe nytt, jfr. melodier fra barokken, men vanligere har det vært å forlenge penultima. Under påvirkning fra folketonene har den trykklette avfrasing nå kommet inn for fullt:

Eks. 23

Off-beat frasing, vanlig i pop og jazz, opptrer en sjelden gang også i de autoriserte kirkemelodier. Men slutten på NoS 871 er endret fra:

Eks. 24

c) Tonalitet/harmoni

Med hensyn til tonalitet er situasjonen nokså tidstypisk; vi lever i en stilblandingens tidsalder. Selv om hovedtyngden av materialet er solid forankret i dur/moll-tonalitet (hos Kverno m.fl. også som sekstoneskala - uten ledetone), finnes også de ulike kirketoneartene (unntatt lydsk) representert; videre en egenartet norsk skala, pentatonikk og tolvtoneskalaen. I harmonisk henseende er det stilistiske spenn ikke mindre, fra modal sats via funksjonell dur/moll-sats til en frittsvevende om enn treklangbasert sats i Hovlands tolvtonemelodier (NoS 24 II og 246 II).

Et påfallende forhold er den store overvekten av dur-pregede melodier. Over 60 % går i tonearter med stor ters. Mine egne undersøkelser og erfaringer viser en enda større dur-dominans i det oftest brukte repertoaret. Kan det være et svar på kravet her hjemme om mer lovsang i kirken?

I dur/moll-repertoaret kan en viss avsvemming av den tonale kadens gjennom utelatelse av ledetonen spores (5-6-8/1), jfr. irske og skotske melodier.

Eks. 25

T Svein Ellingsen 1975
M Trond Kverno 1975

710



Eks. 20

92

T Petter Dass omkr 1698
O Andreas Aarflot 1983
M Harald Gullichsen 1979



Eks. 21

87a Våga vara den du i Kristus är

R Forsberg 1970



Eks. 22a

87a

Text: A Frostenson 1963
Musik: R Forsberg 1970, 1986



Eks. 22b

M Egil Hovland 1973



Eks. 23



til:



Eks. 24

Det er også meget vanlig med lavt 7. trinn i moll-pregede melodier (f.eks. NoS 58, 104). Bruk av plagal kadens avsvækker naturligvis også D-T-funksjonen (f.eks. NoS 593).

Regler for stemmeføring og dissonansbehandling omgås med større frihet enn i tradisjonell sats, men ikke dermed vilkårlig. Her er innflytelsen fra neoklassisismen tydelig. Samklangene blir et resultat av overveiende trinnvis stemmeføring. Resultatet kan bli parallellakkordikk og gjerne en trinnvis bassgang. Firklinger bygges på de fleste skalatrinn, men dominant-septimakkorder unngås gjerne.

Et utpreget romantisk trekk er kadensene på overmedianen i melodier av Gullichsen (NoS 119) og Kverno (NoS 820), jfr. de gamle romantikerne Cappelen (NoS 417), Lvov (NoS 514) og Gade (NoS 53).

Trond Kverno er utvilsomt den som best har lyktes i å skape originale melodier basert på den spesielle norske skalaen som ligger til grunn for endel av våre folketonar. Skalaen kjennetegnes av den store tersen og den lave seksten. Tersen kan også være lav og seksten høy. I det hele tatt gir melodiene et inntrykk av å svinge mellom dur og moll. I en melodi som "På høye tid" (NoS 242) har Kverno utnyttet denne tonalitetsfølelsen på en ytterst raffinert måte:

Eks. 26

Visene beveger seg ofte på bare ett tonalt plan, med en halvslutning på dominanten midtveis. Her kommer pentatonikk til sin rett, som hos Kverno:

Eks. 27

Skalaens særpreg ligger i utelatelsen av halvtonetrinnene.

I de få mer eksperimentelle koralene forsøkes integrert elementer fra moderne kunstmusikk. Her er det den allsidige Hovland som har vist vei med sine tolvtonemelodier fra Allehelgensmessen (NoS 246 II) og Missa Verbi (NoS 24 II). Slektskapet med den moderne musikken er riktignok begrenset til anvendelsen av den kromatiske skalaens 12 (resp. 11) toner samt oppløsningen av satsens funksjonalitet. Med den serielle dodekafoni har salmene lite felles. Det dreier seg om menighetssalmer der akkordprogresjonene fører de syngende trygt videre i riktig lei. Modulasjonene tilslører ikke at C er melodienes tonale sentrum. Hos Kverno finner vi også en dristig sats, "Store Gud vi lover deg" (NoKo 292), med diverse firklinger og "blå ters". Denne satstypen er utpreget homofon. Noneakkorder og 13-akkorder opptrer heller ikke sjelden.

Toneartsskifte kan forekomme innenfor en melodi, f.eks. NoS 246 II ved Halleluja og NoS 865.

d) Sats

Den tradisjonelle note mot note-satsen er på vikende front. De nye koralatsene viser klare tilløp til selvstendigjøring. Et av de mest fremtredende trekk er oppgivelsen av koridealet til fordel for en mer instrumental satstype, oftest orgel- eller pianoidiomatisk. Antall stemmer (toner i akkordene) kan variere. Vi finner innkomponerte forspill, mellomspill og etterspill. Mellom- og understemmer vandrer ubesværet forbi melodienes pustepauser. Oppkomsten av friere ledsagesatser vitner om den samme satsautonomien. I de homofone variantene kan man sogar se c.f. permittert, en satstype som krever en menighet som synger for egen maskin. Satsenes kompleksitet beveger seg mellom to ytterpunkter, den neoromantiske sats med svært gjennomarbeidede, bevegelige

156 → 817

T Petter Dass omkr 1700/□
M Johan Varen Ugland 1972

Vel - sig - net vær, o Je - sus
Du ble den ret - te Sam - son *

Krist, din død har red - det mang en. Du
visst, som slo den deg tok fan - gen.

bar på di - ne skuld - re bort den mør - ke

vort, du u - skadd er ut - gan - gen.

Eks. 25

242 → 664

T Anastasia Van Burkalow 1966
O Anne M. Brodal 1970/□
M Trond Kverno 1972

På høy - e tid å sø - ke Gud!

Som den - gang Je - sus tal - te om

det tom - me, tør - re fi - ken - tre -

de kal - de hjer - ters fat - tig - dom.

Eks. 26

M Egil Hovland 1967
S Komponisten 1967, 1982

Stem opp med glede en lovsang til Frelserens ære 40

136

Stem opp med gle - de en lov - sang til frel - se - rens æ - re, opp - høy hans hel - li - ge navn, al - le him - le - nes

hæ - ret Se det som her nå så for - un - der - lig skjer: Gud vil et men - nes - ke væ - ret

Eks. 28

566

T Anders Frostenson 1960
O Olaf Hillestad 1971/□
M Trond Kverno 1972

Je - sus satt i bå - ten, den var hans pre - ke - stol.

Fol - ket stod på stran - den, og der var vind og sol.

Eks. 27

understemmer og den visepregede sats med enkle, liggende akkorder.

Notasjonsmessig kan det mer instrumentale konseptet vise seg i bruk av felles notehalser og sammentrekning til lange noteverdier av tonegjentakelser i understemmene.

En mer polyfon, lett dissonerende 3-stemmig satstype (Begleitsatz) har vært flittig dyrket i Tyskland og Sverige fra 50-tallet av, og opptrer overraskende nok i stort antall i det islandske tillegget Sálmar 1991. I norsk sammenheng er denne satstypen havnet i skyggen av en fyldigere, homofon satstype i romantisk ånd. Som en virkningsfull kontrast gjør Hovland i åpningen av NoKo 40 bruk av unisone oktaver, noe som kan minne om Nordraaks "Ja, vi elsker":

Eks. 28

Rytmens økte betydning for salmesangen viser seg bl.a. i at opptakter ofte ikke harmoniseres, men forutsettes utført enstemmig eller i unisone oktaver.

De nyeste signalene går imidlertid i retning av et nytt koridiom, den flerstemmig syngende forsamlingen¹². NoS inneholder endel firstemmige satser (bl.a. noen bordvers og pasjonssalmer), men har ikke som SvSB fanget opp flerstemmige sanger fra den tredje verden og Taizé. Kanskje ser vi her en reaksjon på en neoromantisk retning som står rådvill når organistens samtlige 10 fingre og begge føtter er brukt opp i de feteste satsene.

Etterord

Å samle disse observasjoner og vurderinger i én konklusjon synes ugjørlig. Men forhåpentlig har det lyktes å gi et bilde av nordisk hymnodi i et fruktbart møte mellom tradisjon og fornyelse, mellom kunstmusikk og folkesang, mellom kirkelig og profant og mellom innbyrdes divergerende nasjonale tradisjoner. For mitt vedkommende er dette ingen ferdig analyse, men primært et forsøk på å formulere noe med en rimelig grad av gyldighet om et funksjonelt énsartet, men musikalsk forbausende variert materiale.

Forfatterens adresse:

Førsteamanuensis Stig Wernø Holter
Bråtet 127, N-5033 Fyllingsdalen

¹² Se samlingen "Syng lovsang, hele jorden", Verbum 1990.

Det litterære aspekt Nyere nordiske salmer som litteratur betragtet

Forholdene i Danmark, Norge og Sverige er ret forskellige. Norge har en salmebog fra 1984, Sverige en fra 1986, men den danske er fra 1953. Det er ikke alene, hvis man ser på udgivelsesåret, at der hersker dyb konservatisme i Danmark. Det viser sig endnu mere udpræget, hvis man spørger efter, hvor mange nye salmer der kom med i salmebogen. Ved nye salmer kan man f.eks. forstå salmer, der højest var 25 år, da salmebogen udkom. I den norske salmebog var det 76, dvs en betydelig fornyelse, i den svenske var det 105, altså en endnu større, men i den danske, som oven i købet var 30 år ældre, var der kun 5, dvs så godt som ingen fornyelse. Af denne grund har jeg valgt mit danske materiale blandt det stof, jeg er kommet til at kende ved arbejdet på at lave et tillæg til den danske salmebog. Dette skal så afprøves nogle år, før en anden kommission skal begynde arbejdet med en ny salmebog. Vores udvalg er midt i arbejdet med et materiale, som rummer 110 salmer fra de sidste 25 år; intet er afgjort endnu, og det er ikke engang givet, at de eksempler jeg har valgt, vil komme i tillægget til sin tid.

Da de danske forhold langt fra er så afklarede som de andre nordiske landes, henviser jeg til en fin og klar oversigtsartikel, som Peter Balslev-Clausen skrev i Kristeligt Dagblad i 1988 (Teologisk Forum, 5/88, 24. maj 1988). Den gør overskueligt rede for den kirkehistoriske situation og giver en kort og præcis introduktion til nogle af de forfattere, som har skrevet salmer hos os i de sidste 25 år.

Når man skal belyse litterære aspekter er det efter min mening bedre at fordybe sig i konkrete eksempler end af sammenfatte store materiale-mængder, da ethvert digt er en selvstændig organisme, hvis egentlige særpræg forsvinder, hvis det skal sammenføres med alt for mange andre. Jeg har derfor valgt at analysere tre salmer fra hvert land, mest ud fra interesse i de pågældende salmer, men også i håbet om, at jeg intuitivt måtte have ramt noget typisk.

Da vi er samlet for at tale om nye salmer, har jeg gjort mig to foreløbige overvejelser: 1) at jeg ikke vil opstille en streng definition af salmer, da det kan virke restriktivt. Ved en salme forstår jeg da en sang, som en menighed er blevet enig om at synge ved gudstjenesten i kirken, og hvori dens medlemmer sammen tænker over deres liv set i sammenhæng med gudstroen. 2) at jeg tænker, at ordet skal virke i verden og dets virkning har en sjælelig korrelation. Spørgsmålet bliver da, hvordan repræsenteres den moderne verden, og hvilken sjælelig korrelation skildres hvordan.

Eks. 1

1. Herre, når din time kommer,
åpenbarer du ditt rike,
og i klarhet får vi skue
alt det skapte, friggjort, fullendt!
Vi skal se deg som du er!

2. Riket, som er skjult i verden,
stiger frem i lys og lovsang!
Jordens smerte er beseiret!
Dødens makt er overvunnet!
Vi skal se deg som du er!

3. Mens vi venter på din time,
tror vi på ditt rikes hærhet,
skjult som årer under jorden,
skjult som vind i treets krone,
til vi ser deg som du er!

5. Gi oss nåde, mens vi venter,
til å leve midt i verden.
Gi oss nåde til å lide,
ved din Ånd som virker i oss,
han som ser deg som du er!

7. Og når Kristi dag er inne,
kaller du oss ut av døden.
Mørket finnes ikke lenger!
Evig skal din godhet råde!
Vi skal se deg som du er!

4. Du var nær oss i vår dåpsstund.
Du er nær ved nattverdbordet.
Dine gaver gir oss forsmak
på ditt rikes store måltid
når vi ser deg som du er!

6. Her hvor alt vårt eget knuses,
hører vi ditt ord og løfte.
Her hvor døden ennå hersker,
tenner Helligånden håpet
om å se deg som du er!

8. Herre, la ditt rike komme!
Din er makten! Din er æren!
Din er dommen! Din er nåden!
Halleluja! Alt er fullendt!
Vi skal se deg som du er!

Svein Ellingsen 1976

Det første eksempel jeg vil tage er Den norske salmebogs nr. 259, en salme af Svein Ellingvår jordsen, som handler om Jesu genkomst. De to første vers ser frem mod åbenbaringen. Temaet er det skjulte i forhold til det åbenbarede. Hvad der her er skjult er Guds rige, det skabte i sin fuldkomne skikkelse, fri for smerte og død og endelig Kristus, som han er - ikke som vi forestiller os ham i vores ufuldkomne tilstand.

Sa om den kommende åbenbaring, men også om ventetiden i vers 3-6. Spørgsmålet er her: hvordan kan den kommende tilstand allerede på forhånd gøre sit nærvær gældende i denne verden.

Svaret er først i vers 3: vi tror det, og denne troens aflæsning af tegn fra det skjulte formidles gennem to natur-metaforer

skjult som årer under jorden,
skjult som vind i treets krone,

- et skønt udtryk, som associerer nedad mod skatte i dybet, det livgivende vand, og opad mod vinden, åndens symbol, dybe arketypiske billeder. Her er der tale om en poetisk formidling, som appellerer til indlevelse og erkendelse. I vers 4 er der tale om, at rigets nærvær garanteres institutionelt gennem kirkens sakramenter og for så vidt ikke behøver den enkeltes oplevelse. I vers 5 og 6 skildres verden atter i dens ufuldkomne skikkelse, men nu er det Helligånden, som både skal hjælpe os gennem lidelserne og være tegnet på gudsrigets nærvær.

I de sidste to vers vender digteren tilbage til Kristi genkomst ved igen at betænke, hvordan alting skal blive godt og slutter med en bøn, som gentager en lang række ord fra fader-vor. Det har en karakter af det rituelle, pompøse og triumferende; her tales med en hel tradition i ryggen.

Omkvædet, som kun lidt varieret går igennem hele salmen, er et fund, nemlig fra 1. Joh. 3.2. Det søger ikke at skildre, hvordan Kristi skikkelse vil træde frem af skjultheden, og

derved overlades dette billede til fromhedens fantasi og fantasien uendelighed. Det er en mesterligt gennemtænkt og gennemført meditation over centrale kristelige temaer, men der er meget lidt, der rækker ud mod en formidling af disse kristelige temaer med en moderne verdens specielle træk, for verden omtales kun i abstrakte, traditionelle kirkelige vendinger, som jordens smerte, dødens magt, her hvor vort eget knuses.

Eks. 2

1. Har vi sten i våre hender
når vi møter den som falt?
Har vi dom i våre øyne,
så vårt blikk blir hardt og kaldt?
Har vi glemt vår egen krise
og vårt eget nederlag
og det regnskap vi må vise
på vår egen oppgjørsdag?

2. Vi vil slippe våre stener.
Vi vil rekke frem vår hånd.
Kristus mildner våre øyne
når han gir oss av sin ånd.
Vi har alle falt i støvet.
Alle trenger vi en bror.
Han som elsket, ber oss prøve
å gi varme til vår jord.

Liv Nordhaug 1971

Næste eksempel er Norsk Salmebog 709, en salme af Liv Nordhaug fra 1971. Byggende på beretningen om kvinden, der er grebet i hor, Johs. 8, handler den om vores forhold til medmennesket. Først kommer to spørgsmål om vort forhold til den fejlende næste. Det første bruger den konkrete situation fra evangeliet, men det næste er en mere generel angivelse af sindelaget, og der hentydes til et højere og fjernere organ. Parallelt med evangeliet ledes tanken nu bort fra den skyldige, der skal straffes, hen til den, der vil straffe, i de to følgende spørgsmål, og her ser vi den samme udtynding af det konkrete: fra relativt konkrete og moderne ord til traditionelt religiøse (som selvfølgelig også indfører et højere synspunkt).

I overgangen mellem vers 1 og 2 sker en tilsvarende besindelse, som den der i evangeliet får jøderne til at gå bort uden at stene kvinden, men her gives en dogmatisk forklaring og udfyldning af den omvendelse, der finder sted. I evangeliet og også her i vers 1 ser det dog ud til, at denne sker ved en identificering med den faldne i den fællesmenneskelige ufuldkommenhed, men her tillægges den fuldt og helt Kristi nådegave: han giver os sin ånd, en udefra kommende substans, skønt der dog i evangeliet er tale om et ord, som sætter selvvirksomhed i gang. Udtyndingen af det konkrete når et chokerende dybdepunkt, da kravet om næstekærlighed nu kun er en bøn, og desuden bliver formuleret så uhåndgribeligt og vagt, at man ikke kan øjne næsten bag denne metafor: prøve / å give varme til vår jord.

I og for sig er digtet en velment meditation over en bibelsk fortælling for at bringe os ind i den og gennemleve denne identificering, der fører til tilgivelse, men den udtynding af konkretionen, som pågår hele vejen igennem, når et katastrofalt punkt til sidst.

Eks. 3

1. Gud, i en tid da alle krefter røynes,
ber vi om hjelp i hele verdens strid,
der ingen lysning over veien øynes:
Gud, vær oss nådig nær i denne tid.

2. Gud, i et år da luft og vann forgiftes,
og ingen rettferd eller likhet rår,
når blant nasjoner verdens brød skal skiftes:
Gud, vær oss nådig nær i dette år!

3. Gud, i en stund da tusener går trette,
vekk oss! La ordet av din egen munn
slå ned og rope oss brutalt til rette!
God vær oss nådig nær i denne stund!

4. Gud, på en dag da alt vi før har famlet,
når oss igjen i nye nederlag,
hør når vi ber, i helligdommen samlet:
Gud, vær oss nådig nær på denne dag!

Gud, på en jord som snart kan gå til grunne,
rens du vår tanke og vår politikk!
I Jesu navn: Gjør våre viljer sunne!
Gud, kom oss nær i dette øyeblikk!

Per Lønning 1970

Det sidste norske eksempel er Norsk salmebog nr. 730, en salme af Per Lønning fra 1970. Digtet har et gennemført system: førstelinjerne rummer en tidsbestemmelse, som gentages i den sidste linje: tid, år, stund, dag - men systemet brydes i sidste vers, hvor det ikke mere er en tidsangivelse, der står i første linje, men en stedsangivelse: på en jord - uden tvivl for at betone vor fælles udsatte stilling. Verset slutter heller ikke med ordet jord, hvad der ellers ville svare til systemet, men med ordet øjeblik, der f.eks. i Kierkegaards sprog betegner den eksistentielle afgørelses dramatiske moment. Bortset fra dette snedige pointeringsystem drejer digtets indhold sig om de problemer, verden står over for på grund af vores letsindige forvaltning. Første vers giver en vag, generel metaforisk betegnelse, der i 2. bliver konkret: det er forureningen af det fysiske og moralske univers (dog bemærker vi her, at onskaben ikke får adresse, da sætningerne enten står i passiv eller har upersonlige subjekter). Men dog har tidens problemer en tydelig politisk dimension her, men det bliver mere uklart, om de har det i de følgende vers. Når man ser på vers 5, hvor det globale ansvar og ordet politik igen dukker op, ser det dog ud til det, men det er meget uklart, hvad der skal gøres, hvad der sker, når vores politik bliver rensset, og det ender da også i en appel til det personlige: Gjør våre viljer sunne; men der står ikke noget om, hvad en sund vilje vil. Det er jo en salme, der vil tage fat på det moderne liv og ikke kunne være skrevet for 100 år siden, men den demonstrerer så også dilemmaet: den vil egentlig nå ind i politikken, men kan ikke blive klar på dette punkt, fordi de kristne ikke må splittes af politik. Jeg siger heller ikke det er en forkert bestræbelse, men det er et problem for en digter ikke at kunne sige, hvad han mener.

Eks. 4

1. Guds värld är en skimrande gåva
till oss, som dess yta bebor.
Men ack, hur den gåvan vi slösat
i trots och i bristen på tro!
För pengar kan Skapelsen fångas,
förrådas och pinas till döds.
Hur mycket av den har ej redan
av otron och hatet förötts!

2. Din skapelse suckar och vändas,
o Herre, befria den, Du!
Från synden och Djävulens välde
befria, befria den nu!
Gör haven och floderna rena,
håll världsalltet fritt ifrån krig,
låt bergen och öknarna lysa
som smycken på vägen till Dig!

3. En gång skall Din skapelse räddas
från våldet och hånet, og Gud!
En gång skall till bröllop den klädas,
dast hatet nu fläckar dess skrud.
Ack, Skapelsen suckar och vändas,
o Herre, befria den, Du!
Från synden och Djävulens värde
befria, befria den nu!

B. Stetterlind 1981

Fra den svenske salmebog har jeg først valgt nr. 287, en salme af Bo Setterling fra 1981. I denne salme foregår der en dristig sammenknytning af et sted i Romerbrevet (8.21-22) med moderne problemer. Hos Paulus sukker skabningen efter sin forløsning fra trældommen under kødet, men her kobles det sammen med økologiske og politiske problemer (som måske også kan henregnes under trældom under kødet).

Udgangspunktet er skabelsens fuldkommenhed, men syndefaldet har bevirket, at vi har sløset det bort i trods og vantro. Den økonomiske dimension i ødelæggelsen skildres i ord, der genkalder Jesu lidelse og død: han blev forrådt for penge og pint ihjel som nu skabelsen. Vers 2 skildrer, hvad befrielsen ville indebære: forureningen ophører, krig afskaffes, og den positive følge: naturens ufordærvede skønhed dukker op igen. 3. vers ser frem mod frelsen: skabelsen reddes og klædes til bryllup (jfr. Matt. 22,11-12). Bønnen fra 2,1-4 gentages til slut, hvad der giver den en særlig emfase. Et godt eksempel på, hvordan et bibelord kobles ind og belyser nutiden og aktualiserer ordet.

Eks. 5

1. Han satte sig ner på stranden,
och skarorna kring honom var.
Och bruset från bergen och vattnet
hans ord till de lyssnande bar
om sådden, om nätet och skatten;
och allt är närhet och vind långt ifrån.

Han satte sig ner i öknen,
Den sjuke till honom man bar,
och borta var plågan och döden.
"Gå hem till de dina i dag."
De hungriga räckte han bröden;
och allt är närhet och makt långt ifrån.

2. Han satte sig ner vid brunnen.
En synderska hos honom stod,
en utstött - ur staden fördriven
av rädslan för mänskornas dom.
Han gav henne åter till livet;
och allt är närhet och våg långt ifrån.

Han sitter på högra sidan
om Fadern. Hos alla han är.
På gatan han går och vid bordet
han tjänande böjer sig ner.
Hans röst vi förnimmer ur ordet;
och allt är närhet. Vår värld är hans värld.

A. Frostenson 1970

Næste eksempel er den svenske salmebogs nr. 353, en salme af Anders Frostenson fra 1970. Hvert vers indeholder 4 afsnit i en parallel opbygning, som danner et system med faste

positioner:

1. Han satte sig + en stedsbestemmelse.
2. Betegnelse af tilhørere.
3. Skildring af, hvad der sker.
4. En sammenfatning udfra synspunktet nærhed/fjernhed.

På denne måde fortælles forskellige episoder fra Jesu liv.

Første vers følger beretningen i Matt. 13 om, hvordan Jesus fortæller forskellige lignelser (sædemand 3-9, skatten 44, nettet 47-50).

1. Stedet er stranden.
2. Tilhørerne er skarerne.
3. Hændelsen er hans tale, som forbindes med en kort, smuk naturskildring: bruset fra bjerg og vand bærer lignelsens ord til de lyttende.
4. Alt er nærhed og vind langt fra - hvad der må betyde, at folket oplever tillid og nærhed, men alligevel ængstende fremmedhed, som en vind langt borte fra, som en fremmed ånd.

Andet vers følger beretningen i Joh. 4,1-42 om kvinden ved Sykars brønd.

1. Stedet er brønden.
2. Tilhøreren er kvinden i hendes udstødte stilling.
3. Hændelsen er, at han giver hende tilbage til livet.
4. Her sammenfattes med bølgen som naturelement, men ellers ud fra den samme tanke som før. At der her er tale om bølge og ikke vind har vel sammenhæng med Jesu ord i det følgende om det levende vand.

Tredje vers følger beretningen i Matt. 15, 29-39 om Jesus, der gør undere i ørkenen og bespiser de mange tusinde.

1. Stedet er ørkenen.
2. Tilhørerne er folkeskaren og de syge og sultne.
3. Hændelsen er, at Jesus helbreder og bespiser.
4. Sammenfatningen taler om nærhed og fjern magt. Den overvældende magt, som underne demonstrerer er mærkelig for en menneskelig målestok.

I **fjerde vers** følges nogle ord fra Markus-evangeliet 16,19 (men lignende findes også andre steder) om Jesu ophøjelse.

1. Stedet er ved faderens højre hånd.
2. Tilhørerne er alle.
3. Hændelsen er hans nærhed i det daglige liv, idet han er til stede i de tjenende og ved gudstjenesten i nadveren og ordet.
4. Her brydes systemet: hans røst er i ordet, og nu er alt nærhed, der er ingen fjernhed mere.

Når man sammenfatter udviklingen gennem versene ser man i de første tre Jesus i forskellige episoder, hvor hans magt viser sig: han fortæller, giver et menneske nyt mod, udfører undere, dvs hans magt viser sig med stigende styrke, svarende til den stigende kraft i de ord, der sættes i forbindelse med langt fra: vind/vand/magt. Omvendingen i vers 4. er paradoksalt: idet

Jesus har forladt jorden for at indtage sin plads ved faderens højre hånd, er han hos alle - ikke som dengang hos en enkelt eller en gruppe, nu er han nær alle, også os der lever så længe efter. Og på det sted i systemet, hvor der ellers blev markeret fjernhed, står der nu et højeste udtryk for at verden er frelst, fremmedheden fra Gud forsvundet: vor verden er hans verden. Det er smukt gennemført med konkrete episoder fra bibelen og aktualisering i skildringen af Guds stadige nærvær.

Eks. 6

1. Genom gatans trängsel
bar du själv ditt kors.
Kom och var oss nära
mitt i stadens sorl.

3. Timmarna i möda,
hets och rusningstid
tillhör dig - ej bara
tyst och ensam tid.

2. Kom på stenar nötta
av miljoner steg.
Här din vingård ligger,
här vi dig kan se.

4. Kom i middagstimman,
stilla sökarljus,
röst som ej kan störas
av trafikens brus.

5. Mitt i dagens brådska,
i min arbetstid
jag ditt ord behöver
ach din starka frid.

A. Frostenson 1965, 1981

Mit næste eksempel er Den svenska psalmbokens nr. 499, en anden salme af Frostenson fra 1965, men revideret i 1981.

Salmen er en vekslen mellem bønner om Guds nærhed i det daglige liv, som er klart markeret som moderne storbyliv, og begrundelser for, at Gud skal være os nær: 1) Han bar selv sit kors gennem gadens trængsel (Joh. 19.17), 2) Her ligger hans vingård (Matt. 20.1-16). 3) Også arbejdstimerne tilhører ham. 4) Den bedende behøver Guds ord og hans fred, som han kan skabe midt i det moderne livs tummel. Det er et lille digt, som arbejder med få tanker, men det er et ganske godt forsøg på at integrere den moderne verden i en kristen refleksion.

Eks. 7

1. Vi tror ikke på løgn og reklame
eller lykken ved ting og forbrug.
Vi tror ikke på konge og dame,
eller luksus og hygge i smug.
Men vi tror på, at lykken bliver givet
til enhver, der har hjerte i livet!
Det er hjerternes tale, vi tror.

2. Vi tror ikke på stjerneeksperter,
som om livsbanen forud var lagt.
Vi tror ikke på frihed fra smerte,
eller freden, der sikres ved magt.
Men vi tror på en fred, som blir givet
til enhver, der har smerte i livet!
Det er hjerternes tale, vi tror.

3. Vi tror ikke på heltebedrifter,
eller herskernes løfter og pral.
Vi tror ikke på hellige skrifter,
eller dogmer og borgermoral.
Men vi tror på, at Gud er tilstede
i det barn, som vi nu hører græde.
Det er hjerternes tale, vi tror.

4. Vi tror ikke på pengenes paver,
eller markedets magiske magt.
Vi tror ikke på kostbare gaver,
eller smykker og prangende pragt.
Men vi lægger det hele i skarnet
midt på gulvet, og omfavner barnet.
Det er hjerternes tale, vi tror.

5. Hvad vi tror, er, at afmagts tale
er en vældig befriende magt.
Hvad vi tror, er, at den skal befale,
som på gulvet i stalden er lagt.
Hvad vi tror, er, at barnet blev givet
for at kalde os alle til livet.
Det er hjerternes tale vi tro.

Hans Anker Jørgensen 1986

Fra materialet, som vi arbejder med til det danske tillæg, har jeg først valgt Hans Anker Jørgensens Vi tror ikke på løgn og reklame...

Det er en julesalme bygget over et meget fast skema, som giver anledning til en lang række parallellismer og mere er anlagt på at skildre en tilstand end en handling. Det er de troendes værdibegreber, der skal afgrænses fra de andres, eller snarere: de gode, fromme tanker i den enkelte, som skal afgrænses fra hans trældom under kødet, som Paulus ville sige. De fire første vers begynder med 4 linjer, som betegner det, vi forsager, mens de 2 næste betegner det, som vi tror på med tilknytning til julens fortælling. Alle versene sammenfatter deres mening i det identiske omkvæd: det er hjerternes tale vi tror.

I vers 5 ændres systemet sådan, at alle linjerne beskriver, hvad vi tror på, og digtet kan endes med eftertryk på bekendelse.

Det, vi vender os imod og forsager, remses op - det har jo en fast plads i systemet, så man kan bare fylde på. Der er ikke noget klart princip for rækkefølgen, men man kan gruppere det på følgende måde: 1) det kommercielle juleræs med julehygge og forbrug, 2) nyreligiøse bestræbelser, 3) magthavere og herskende tanker. Det er en effektiv opremsning, der får særligt smæld af de mange bogstavrim.

Når man ser på den del af versene, hvor bekendelsen aflægges, ser man, at det her ikke drejer sig om, hvad magtfulde mennesker kan, men om hvad der bliver givet af Gud, der nu er til stede som det lille barn. Det er heller ikke magthaverne, der får noget, men dem med hjerte og smerte i livet. Digtet sammenknytter den nuværende tilstand i pågående konkretion med den bibelske fortælling og uddrager en forsagelse og bekendelse deraf, som kunne have en umiddelbar relevans for det moderne liv.

Eks. 8

1. Hør himmelsus i tredie time!
Det lyder sært for hver især,
vindklokker gir sig til at kime
med Helligånden - ganske nær.
I guldsvær daler himlens due
på pinsemorgens grønne vind,
og Åndens ild i purpurlue
igennembrænder vore sind!

3. Så mødes fremmede i gensyn,
så glemmes lede, nid og nag.
Vort broderskab er uden hensyn.
Vort had fordamper pinsedag.
Her slettes sporet efter døden,
fortrydelsens og anstens byld!
- Stor tak! - For troen er fornøden,
at vi kan leve med vor skyld.

2. Så mærk det synge gennem blodet!
Hør Helligåndens fællessprog!
Det genoprejser hjertemodet
og lutrer sjælen i et fóg.
Ved Guds forladelse alene
kom vi omsider til os selv.
Så føl, miraklet må forene!
Se, flammen går fra sjæl til sjæl!

4. Her er vi lige, hvor vi bænkes
og løfter sindets tomme skål,
så Kristi nåde nu må skænkes
til Åndens fest i bredfuldt mål.
Forsoner i vor brødes soning!
Dit rige står iblandt os her,
og med passionens skjulte kroning
er ingen sjæl alene mer!

Jørgen Gustava Brandt 1986

Det næste eksempel fra det danske materiale er Jørgen Gustava Brandts Hør himmelsus i tredje time, en salme fra 1986.

Det er en pinsesalme, som vil gøre os samtidige med pinseunderet ved at skildre det på en insisterende måde med aktualiserende imperativer, og som samtidig vil skildre helligåndens nuværende virkninger i menigheden, som er at skabe fællesskab. 1-2 skildrer pinseunderet og rummer imperativerne. Først anfører han (fra Ap. G. 2.2 og 15) tidspunkt og lyde: sus, vindklokker. Det lyder sært for hver især, dvs alle de enkelte, der ikke er forbundet i et fællesskab. Så kommer en række visuelle indtryk, symbolske udtryk i ekstatisk farvepragt: guldsvær, grøn vind, åndens ild i purpurlue. Virkningen er en forandring af sindet, som billedligt betegnes som igennembrænding. Den således forvandlede vender sig i 2. vers opfordrende til andre: mærk ... hør ... (Ap. G. 2.6). Igen bruges kraftige billeder på den sjælelige bevægethed: det synger i blodet, hjertemodet oprejses, sjælen renses, mennesket bliver sig selv. Det mirakel, som åndens udgydelse er i den enkeltes oplevelse, må vende ham mod andre og forene ham med dem (jfr. Ap. G. 2.3 om flammerne). De sidste to vers uddyber nu skildringen af helligåndens virkninger: 1) Forbehold og forsigtighedsregler kastes bort. 2) Fjendtlige følelser, som også fjerner mennesker fra hinanden, ophæves. 3) Mennesker overvinder deres egne indre problemer: fortrydelse og angst og skyld (jfr. Ap. G. 2.24). I fjerde vers knyttes denne fællesskabsfølelse sammen med nadverens sakramente, når vores sind sammenlignes med en tom skål, der skal fyldes af Guds nåde.

Digtet slutter med en henvendelse til Krustus som forsoneren, som har sat sit rige blandt os, som har vakt den lidenskab, som hele digtet besynger, og som gør fællesskabet muligt. Det er et digt, som lægger vægt på identifikation med den ekstatiske oplevelse og dens følelsespres og de virkninger, det fremkalder, og dermed vil forsøge at aktualisere den bibelske beretning.

Eks. 9

1. Lazarus i morgenlyst
og med ryggen mod din død,
bleg endny af kuldegysset
fra de sidste nætters nød
- hvilken lykke det må være
blot at lugte græs igen,
stå der mellem dine kære
hos din gode Kristus-ven.

3. Lazarus, der kender gysset
under alt for tunge hvælv,
du der kom helt ud i lyset
gennem mørket i dig selv,
fatter vi først kærligheden
omme bag den første død?
Var det dér i muld forneden
du forstod, hvad den betød?

5. Lazarus, her foran livet
som det netop foldes ud,
som du får din fremtid givet
af en stor og nådig Gud,
er din kærlighed da åben
for alt levende - og ren?
Er den smuk og hel som dråben,
når den drypper fra sin gren?

7. Og du kunne næsten svæve
og må gribe om hans hånd
for at ikke du skal hæve
dig mod skyen som en ånd,
og din ven der elsker livet
og har rejst dig med sit ord
har med egne hænder givet
dig tilbage til din jord.

2. Lazarus, den genopvakte,
du, der gik så træt og tungt
ind mod billedets abstrakte
kliniske forsvindingspunkt,
Lazarus, har du forstået,
hvorfor du blev kaldt herud,
at dit liv i dag er nået
hen hvor alt er overskud?

4. Dér står Martha jo og smiler
og Maria fjern og from,
mens en nabokone iler
med at bære sladder om,
og en ukendt ømhed griber
dine hænder, blot fordi
et insekt med gule striber
flyver flaksende forbi.

6. Står du der og intet fatter
og er kun en søvnig krop,
til en gudsendt morgenlatter
løser dine knuder op?
Og du ser dig om i haven,
ser de kæres træk og ser:
dér ved stenen foran graven
står Guds egen søn og lær.

Lars Busk Sørensen 1990

Dette forsøges endnu mere radikalt i Lars Busk Sørensens digt fra 1990: Lazarus i morgenlyset. Ud fra fortællingen om Lazarus' opvækkelse (Joh. 11.1-44) giver forfatteren i form af en tiltale til Lazarus en tolkende indlevelse i hans oplevelse. Meningen er, at enhver syngende skal identificere sig med Lazarus, idet han ser sig selv som en, der er opvakt fra de døde, fra en åndelig død, af Jesus. (Om denne slags identifikation kan man læse nogle meget oplysende betragtninger i Erik A. Nielsens afhandling om Kingos Passion i Hymnologiske Meddelelser

De tre første vers skildrer Lazarus, som den, der har oplevet døden, men som derved har vundet en ny indsigt og indstilling: han har kærlig opmærksomhed over for dagligdagens fænomener, han har lært kærligheden at kende og forstår, at det hele er overskud.

Fjerde vers fortæller lidt anekdotisk om det almindelige liv, der nu åbner sig, mens de tre sidste vers rummer en formaning om, hvordan han nu skal gribe dette nye liv: taknemlig, åben, aktiv og kærlig mod de nærmeste, men ikke som en svævende ånd, hvem de store erfaringer har pustet op til en ballon, men som et menneske på jorden, for det er det liv, Jesus har givet ham tilbage til.

Disse 9 eksempler viser, at moderne salmedigtere i disse tre nordiske lande har haft mange forskellige måder, hvorpå de ville forsøge at skrive en salme i denne tid. Problemerne er 1) Forholdet mellem det abstrakte, som der nødvendigvis må være meget af i en fællessang, og det konkrete, som giver liv, men også gør indholdet partikulært. 2) Forholdet mellem tradition og fornyelse, som har sin baggrund i, at budskabet er gammelt og blev formidlet i en udtryksform, som var samtidig for 2000 år siden. 3) Det paradoksale forhold mellem transcendens og formidling.

Man kan sikkert specificere denne liste af problemer yderligere, men konklusionen er under alle omstændigheder, at det er svært at skrive en god salme. Goethe sagde: "... i ganske almindelige ting afhænger meget af valg og vilje, men det højeste, som møder os, kommer hvem ved hvorfra ..." Der er derfor ingen grund til at herse med hinanden med udpekede restriktive regler på forhånd. I den sammenhæng er det belærende at se Hedwig T. Durnbaughs artikel i Hymnologiske Meddelelser 1992, 1, s. 11 ff., hvor hun resumerer forskellige krav, som opstilles til salmedigtning af angelsaksiske forfattere. Som hun selv bemærker, bliver disse kriterier langt fra altid overholdt (og slet ikke af digtere som Kingo og Grundtvig), og selv om de jo nok kan virke som bremse på excesser, er det nok mest sandsynligt, at de mere vil virke som en bremse på kreativiteten.

Psalmen fram emot år 2000

Referat af JAN ARVID HELLSTRÖM's foredrag

Jan Arvid Hellström så det som sin opgave at fremsætte nogle tanker som oplæg til en samtale, tanker som han havde gjort sig i årenes løb.

Jan Arvid Hellström ridsede til indledning sin egen baggrund op. Som student havde han arbejdet med salmer og viser og havde i lighed med mange andre ikke mindst skrevet viser selv. Senere, da han var blevet præst, skrev han i begyndelsen af 1960'erne salme- og visetekster til sine konfirmander. Han havde fået kritik fra kirkemusikerne, men konfirmanderne havde syntes godt om hans tekster. Han følte, at han havde fælles livsoplevelser med sine konfirmander, aldersforskellen mellem dem var kun en halv snes år. Senere, i 70'erne var Jan Arvid Hellström sagkyndig medarbejder ved 69-års Psalmkomitéens arbejde.

Før 1695 fandtes der ingen påbudt salmebog til gudstjenestebrug i Sverige som helhed.

Salmerne forudsattes bekendte af gudstjenestemenigheden, og de salmebøger, der fandtes på markedet, var private udgivelser. Det eneste krav, man fra officiel side stillede til disse salmebøger, var at indholdet var teologisk forsvarligt, i virkeligheden den gamle lutherske holdning til salmer og salmebøger. Da der endelig 1695 blev indført en officiel påbudt gudstjenestesalmebog var det som et led i den carolinske harmoniseringspolitik i stormagt-Sverige.

På spørgsmålet om man i fremtiden skal have påbudte salmebøger, svarede Jan Arvid Hellström i første omgang ved at henvise til, at de påbudte, autoriserede salmebøger indtil nu har været udtryk for en enhedskirke og en enhedsteologi, der ikke længere findes.

For øjeblikket er man i færd med at samle stof til det tillæg til Svenska Psalmboken fra 1986, der forudsattes ved godkendelsen og indførelsen af denne salmebog. Tillægget skal foreligge færdigt i 1993. Denne situation, at kirken officielt tager stilling til et tillæg og i givet fald autoriserer det til brug ved gudstjenesterne er dels en fortsættelse af den traditionelle enhedstænkning, dels en opblødning af den. Indførelsen af tillægget vil være begyndelsen på en løbende fornyelse af salmesangen: blomsterne får lov til at blomstre, sådan at man, også løbende, kan se, hvad der dur. Herved bliver der mulighed for at opfange fornyelsen og holde den fast, uden at det er nødvendigt at vente, indtil der næste gang bliver nedsat en salmebogskommission og indført en ny salmebog.

Et landsdækkende salmebogstillæg har alene ved at blive udgivet og tilladt til brug i hovedgudstjenesten en afgørende betydning som fornyelsesfaktor, det vil derfor få tilstrækkelig gennemslagskraft også uden en egentlig autorisation. Om salmebogen så også i fremtiden vil kunne fortsætte som en enhedssalmebog eller ikke, er det på indeværende tidspunkt ikke muligt at sige noget sikkert om, men den tilbagevenden til reformationstidens mangfoldighed, som indførelsen af løbende tillæg vil betyde, tiltaler i høj grad Jan Arvid Hellström.

Jan Arvid Hellström, der selv følte sig som viseskriver, var af den opfattelse, at den kirkelig sang for øjeblikket befinder sig i spændingen mellem på den ene side salme og poesi og på den anden side salme og vise.

1) Spændingsfeltet mellem salme og poesi.

I forslaget til et tillæg til Svenska Psalmboken findes der ét 'klassisk' digt, af Karin Böye, i selve Svenska Psalmboken findes ligeledes kun et enkelt moderne digt i egentlig forstand, nemlig af Harry Martinsson. Diskussionen om det klassiske, religiøse digts plads i salmebogen dukker op, hver gang der skal udgives en ny salmebog, det gjorde den i trediverne i forbindelse med tilblivelsen af 1937-salmebogen, og det gør den i dag.

Spørgsmålet om den klassiske - svenske - lyriks tilstedeværelse eller ikke-tilstedeværelse i salmebogen er et grundlæggende hymnologisk spørgsmål, og besvarelsen af det viser, hvad det er for en salmebog, man ønsker. Går man tilbage i tiden, viser det sig, at der er mange 'kristent profilerede' sangbare klassiske svenske digte i salmebogen. Det lyriske digt er efter din natur individuelt, og man kan derfor sige, at spørgsmålet om, hvorvidt det lyriske digt skal være repræsenteret i salmebogen, er et spørgsmål om, hvorvidt salmernes 'jeg' skal være individuelt eller kollektivt. Spørgsmålet kan imidlertid ikke afgøres ved at henvise til traditionen, også Luther og de gamle lutheranere har skrevet centrallysiske salmer og dermed religiøs, - kristen, kirkelig -, centrallyr med individuel natur. Spørgsmålet kan heller ikke afgøres med en henvisning til, at nyere (religiøs) lyrik, der kan synges kollektivt, for eksempel Dan Anderssons, tilsyneladende ikke har den samme slidstyrke som den gamle kristne centrallyr. Principielt må også moderne lyrik kunne finde sin - naturlige - plads i

salmebogen.

2. Spændingsfeltet mellem salme og vise.

Der er her tale om en genre-diskussion. En eksklusiv liturgisk forståelse af salmegenren vil betyde, at meget godt visestof, både hvad angår tekst og melodi, vil blive skudt ud. Både salme- og visegenren skal bedømmes for sig, og samtidig skal salmebogens definition af salmebegrebet udvides til at omfatte flere genrer med det mål at gengive menigheden dens oprindelige reformatoriske salmevalgs- og salmesangsfrihed. Grænsegegenerne skal med i salmebogen, for at såvel præster, organister, kor og menigheder selv kan vælge de salmer, de ønsker. 1986-salmebogens begrænsning er, at man har haft en forestilling om et alment salmebegreb, hvilket alt andet lige har betydet en indsnævring af genrefriheden, både for den enkelte tekst og den enkelte melodi, der er blevet udvalgt og rettet til efter det til grund liggende salmebegreb. Som eksempel kan nævnes Lars Åke Lundbergs melodier, der er blevet fortrængt fra en række af de tekster, der oprindeligt er skrevet sammen med den.

En åbning af genrebegrebet vil betyde en ny almen sammenhæng, der vil være et resultat af menighedernes mangfoldighed, idet menighedernes forskellighed da vil være bestemmende for salmesangen, og ikke salmebogen normgivende for menighedernes salmesang. Det skal dog retfærdigvis siges, at Svenska Psalmboken fra 1986 er den mest genreåbne svenske salmebog til dato, idet dog forberedelsesarbejderne (hæfter og forslag) var endnu mere åbne.

Et yderligere spændingsfelt fandt Jan Arvid Hellström mellem det konkrete og det abstrakte, sprogligt og indholdsmæssigt. Således er viseteksterne gennemgående mere konkrete end de traditionelle salmetekster, nærmere bibelberetningernes form og menneskers konkrete oplevelsesniveau og hverdagsprog. Jan Arvid Hellström gjorde her opmærksom på to tendenser, der efter hans mening gør sig gældende i de nyere salmer:

1) Abstraktionsniveauet er blevet for højt og passer dermed ikke mere ind i en folkelige sammenhæng. Teksterne kan i og for sig være 'gode nok' som tekster betragtet, men deres konkretion er for lille til gudstjenestelig fællessang. Et mindstekrav til et kommende salmebogstillæg må være, at det har en god blanding af konkret og abstrakt stil. Den abstrakte salmegenre må ikke få lov til at stå alene.

2) Billeddannelsen i mange nyere salmer er ikke tilstrækkelig bibelsk. Mange nyere salmedigtere er kritiske overfor de traditionelle kristne og dermed bibelske billeder, men det traditionelle billedsprog kan ikke uden videre skiftes ud med et nyt, der tilmed at tendens til at blive næsten mere skabelonagtigt end det gamle. Som et eksempel på en glidning i billedbrugen i denne retning i nyere tid nævnte Jan Arvid Hellström 1960-70 - pasticherne i 1990'erne. Som yderligere eksempler på konkrete visetekster, der er blevet holdt uden for salmebogen, men burde have været med, nævnte Jan Arvid Hellström Göte Strandsjös og Anders Frostensons kirkelige visetekster, og han understregede, at det er vigtigt, at en salmebog - og et salmebogstillæg - ikke er litterært og teologisk forældet allerede ved udgivelsen.

Jan Arvid Hellström fandt det karakteristisk for en stor del af den nyere salmedigtning, at omtalen af Gud er skiftet ud med en tiltale til Gud. Herved har salmerne fået bønskarakter. Salmer har også tidligere haft form som bønner, men også her skal man passe på ikke at skifte den konkrete, berettende stil ud med den mere abstrakte bønnsform.

Jeg-salmerne var tidligere i vid udstrækning beskrivende, nemlig beskrivelser af jeg'ets situation. I modsætning hertil er jeg-salmer i dag i forlængelse af den moderne lovsangstradition som oftest versificerede bønner, der har deres forbilleder i de gammeltestamentlige salmer og dermed den liturgiske psaltersangspraksis. Som et eksempel på en moderne salme,

der med udgangspunkt i en situationsbeskrivelse har en god balance mellem konkret og abstrakt stil, traditionel og moderne billeddannelse nævnte Jan Arvid Hellström Britt G. Hallqvists "Se de går till den heliga staden".

Til slut sammenlignede Jan Arvid Hellström salmefremvæksten med opførelsen og brugen af en middelalderlig katedral: De ældste salmer er ligeså gamle som de gamle, middelalderlige katedraler, og som der blevet bygget videre på katedralerne gennem århundrederne, er der til stadighed blevet bygget videre på salmetraditionen, med tidsforskelligheder og en mangfoldighed af genrer. De gamle katedraler er aldrig blevet bygget færdige; på samme måde med salmetraditionen, hvor det 20. århundredes salmesang er blevet en ny, levende tilbygning til den gamle katedral. De gamle middelalderlige katedraler havde en mangfoldighed af altre og en stadig aktivitet, på samme måde som den levende salmetradition udgør en mangfoldighed af teologisk og menneskelig forskellighed. Og endelig: Ligesom hvert nyt slægtled ikke byggede en ny katedral i sit eget billede, men byggede videre på den gamle, er hvert slægtleds og hver menigheds salmesang en levende fortsættelse af den kristne kirkes samlede, al mangfoldighed omfattende salmesang.

(referat ved Peter Balslev-Clausen)

Panel samtale

Det fremtidige salmebogsarbejde og salmebogsarbejdet i Norden

En panel samtale

refereret af PETER BALSLEV-CLAUSEN

Svein Ellingsen (Norge), der ledede panel samtalen indledte med at nævne tre aspekter, som han fandt, var vigtige for et fremtidigt nordisk salme- og salmebogssamarbejde:

- 1) Det bør understreges, at fremtidigt salme- og salmebogsarbejde i Norden bør være et salme- og salmebogs-samarbejde.
- 2) Det økumeniske aspekt bør fremhæves.
- 3) Man bør være opmærksom på forskellen og samspillet mellem hymnologi og hymnodi.

I modsætning til f.eks. de fællesnordiske studentermøder har der ikke tidligere været et egentligt fællesnordisk salmesamarbejde. Det moderne nordiske salmefællesskab går tilbage til IAH (Internationale Arbeitsgemeinschaft)'s konference 1975 i Groningen. En forløber var konferencen i Båstad 1970. Senere konferencer har været holdt i Trondheim 1982 og Piteå 1988. Dertil kommer Nordisk Institut for Hymnologi (Nordhymn), der blev startet 1988, og som siden har holdt en række hymnologiske symposier.

Distinktionen mellem hymnologi og hymnodi skyldes Folke Bohlin og skyldes et ønske om at skelne mellem tilblivelsen og brugen af salmerne og salmebøgerne på den ene side (hymnodi) og den videnskabelige udforskning af salmerne, salmesangen salmebøgerne.

Som et eksempel på et fungerende nordisk samarbejde, der omfattede både den hymnologiske og den hymnodiske side af sagen, henviste Svein Ellingsen til tidsskriftet 'Hymnologiske Meddelelser', der udgives af den danske Salmehistorisk Selskab og Nordhymn i fællesskab.

Ole Brinth (Danmark) gjorde først rede for det salmebogsarbejde, der nu er i gang i Danmark. 1990 havde kirkeminister Torben Rechendorff i samråd med biskopperne nedsat en styringsgruppe, der igen skulle udforme et kommissorium til og give forslag til medlemmerne af et udvalg, der skulle give forslag til et tillæg til Den danske Salmebog. Udvalget, hvis formand var rektor Gerhard Pedersen, havde som det første danske salmebogsudvalg kirkemusikere som medlemmer. I forlængelse af tillægsudvalget vil en egentlig salmebogskommission blive nedsat i løbet af nogle måneder. Det føres i Danmark en diskussion om, hvorvidt salmebogen bør have samme størrelse som den nuværende, ca. 750 salmer, eller den bør være mindre, men suppleret med løbende tillæg.

Salmebogsarbejdet i Danmark er blevet indledt af de hidtidige private tillæg, der er blevet udgivet af forskellige kirkelige interessegrupper. Disse tillæg udsender hver sit signal, der ikke må forveksles med en officiel holdning. Kommissoriet for det siddende udvalg

indeholder en forpligtelse på nordisk stof, ligesom der skal tages hensyn til forskellige brugergrupper, f.eks. børn og unge. Graninge-konferencen er første gang man fra officielt hold deltager i en samtale om salmer og salmebøger med andre, men det skal understreges, at der ikke fra officielt dansk hold er lagt op til et formelt samarbejde.

Ole Brinth havde følgende ønsker til et nordisk salme-samarbejde:

1) Større fokusering på brugerne. Der vil i Danmark ikke en teologisk eller melodifaglig overvejelse der vil blive afgørende for salmearbejdets udfald. Afgørende er salmesangens folkelige situation. I denne forbindelse bør den nye rytmiske musik, også i nordisk sammenhæng, nævnes. Nordisk Koralbog var et eksempel på et samarbejde fra oven uden folkelig baggrund.

2) Man bør være opmærksom på balancen mellem tradition og fornyelse, mellem en akademisk og en folkelig tilgang til salmearbejdet, ligesom der må skelnes mellem det a) nye, det b) populære nye, og det c) populære. Man bør gøre sig overvejelser over melodiernes associationssammenhænge, både med hensyn til det gamle og det nye stof.

3) Man bør på nordisk plan udveksle erfaringer, overvejelser og løsningsmodeller.

Jakup Reinert Hansen (Færøerne) gjorde kort rede for den nye færøske salmebogs tilblivelse og tilføjede, at der nu arbejdes på en koralbog, den første på Færøerne, til salmebogen.

Det er i det traditionelle færøske samfund, Jakup Reinert Hansen er præst på Sandø, naturligt at synge om menneskelivet i kirken, ligesom det er naturligt at synge salmer i folkelig sammenhæng. Den nye salmebog passer godt ind i denne tradition. Der er dog forskel på bygder og byer. I byerne er sekulariseringen ved at slå igennem, hvorfor unge mennesker allerede nu kritiserer den nye salmebog (fra 1989) for at være for gammeldags, både hvad angår teksterne og melodierne.

Også hvad salmesangen angår påvirkes folkekirken udefra: Dels fra de færøske Plymouth-breathern, der fornægter både den folkekirkelig og den folkelige færøske tradition, samtidig med at deres religiøse viser har en ikke ubetydelige gennemslagskraft. Dels fra karismatikerne, der er under påvirkning fra den norske pinsebevægelse; bl.a. har man en del bibelkor.

Med hensyn til nordisk inspiration for det færøske salmebogsarbejde, var det Jakup Reinert Hansens indtryk, at man, både da man lavede salmebogen og nu laver koralbogen, ikke har spurgt, hvad der sker, men hvad der skete i de andre nordiske lande.

Karl Johan Hansson (Finland) henviste til, at et grundlæggende træk i den finske folkekarakter er enkelthed. Man arbejder i Finland længe med en ting, så længe den dur, hvorefter man kaster den væk. Det gælder også salmebogsarbejdet: når en ny salmebog er indført, glemmer man alt om at arbejde videre med nye salmer, selv om netop det fortsatte arbejde med nye salmer er en forudsætning for en levende salmesang.

Karl Johan Hansson fandt det uheldigt, at man havde arbejdet med nye salmebøger i 3-4 nordiske lande, uden at man på nogen måde havde koordineret arbejdet. Det var et problem, at versantal og melodier var forskellige fra land til land. Han slog med henblik på det fremtidige salmearbejde til lyd for, at der bliver oprettet en fælles-nordisk salmebank, hvortil alt nyt sendes fra alle nordiske lande og kirker, og hvorfra det med mellemrum vil kunne sendes ud til alle interesserede, f.eks. i Hymnologiske Meddelelser. Et problem der mærkes særlig tydeligt i Finland er sprogbarrieren mellem finsk og de skandinaviske sprog, og som ikke modvirkes ved en større internationalisering, da intet andet internationalt samarbejde,

heller ikke indenfor EF vil kunne erstatte samarbejdet mellem (og med) de nordiske lande.

Jón Helgi Thorarinsson (Island) gav udtryk for, at de islandske deltagere først og fremmest var kommet til Graninge for at lytte. Et salmebogsarbejde er først ved at begynde i Island, og det er svært på indeværende tidspunkt at sige noget om, hvornår det vil resultere i en ny salmebog til afløsning af den nuværende fra 1972. Det vil derfor nok for øjeblikket være mere givende i islandsk sammenhæng at samle interessen om andre ting end arbejdet med en ny salmebog, f.eks. spørgsmålet om forholdet mellem den firstemmige korsang i kirkerne og den folkelige menighedssang, som den i vid udstrækning har fortrængt.

Ikke mindst salmemelodierne, men også til en vis grad salmeteksterne i den islandske kirke er hentet udefra. Man er vant til at tage det, der er bedst, der hvor det findes. Derfor er det ud fra et islandsk perspektiv vigtigt, at der bliver afholdt konferencer som nu Graninge-konferencen, og at man kommer til dem.

Monica Wasberg (Sverige) understregede, at den åbenhed, der havde præget den svenske kirkes salme- og salmebogsarbejde de sidste par årtier først og fremmest havde haft positiv betydning, det drejede sig om åbenheden overfor samfundet, der havde inspireret til at overveje, hvad man selv stod for, og det drejede sig om åbenheden overfor frikirkerne, der især havde betydet en stor musikalsk inspiration. Samtidig har det været og er der et ønske om at åbne op for mulighederne for, hvad der kan bruges i en gudstjeneste. De mange påvirkninger, der har gjort sig gældende i de senere år, f.eks. fra Sydafrika og Mellemamerika, har betydet en ny åbenhed mod de kirkefremmede.

Monica Wasberg gjorde opmærksom på, at tidsaspektet er vigtigt også for fremtidens salmebogsarbejde. Det tager tid at lave en ny salmebog, det tager tid at tage den i brug, - og det tager tid at lave et tillæg. For at holde arbejdsprocessen i gang er det vigtigt at holde møder for tekst- og melodiskabere (jfr. konferencen i Rättvik 1991). Monica Wasberg var enig med Tore Kopperud i, at gudstjenestens salmesang, både med hensyn til tekst og melodi, er en naturlig del af den almindelige kultur. Også at den grund er det vigtigt at åbne den gudstjenstlig-kulturelle sammenhæng for børn og unge.

Med henblik på et fremtidigt nordisk salme-samarbejde foreslog Monica Wasberg 1) en fællesnordisk salmebank, 2) tematiske arbejdskonferencer (hvor man har mulighed for sammen at analysere tekster og melodier, hvad der gør dem gode og holdbare), og 3) værkstedskonferencer.

TORE KOPPERUD

Inlegg ved panelsamtale 3/10-1992 under Nordisk hymnologikonferens

1. Vår viktigste utfordring i de nordiske land på dette felt er rett og slett å få folk i kirken, så vi virkelig blir en folkekirke med kirkefolk - og et syngende kirkefolk.

Derfor har vi i Norge startet opp et arbeid med "Kirkemusikalske utfordringer". Det er

vår oppfatning att der det skjer mest i våre kirker i dag, så knytter dette seg til sang og musikk - av ulik art.

2. Jeg velger bevisst å nevne dette (1) først, for så å sette vårt emne inn i perspektivet kontinuerlig salmearbeid. Her må jeg begrense meg til Den norske kirke.

Med kontinuerlig salmearbeid mener jeg at vi ikke lenger kan arbeide i så bevisst avgrensede faser, som en revisjonsprosess til nå gjerne har vært opplevd som. I Norge for eksempel kom våre nest siste salmebøker i 1924/1925, den aller siste i 1985. I mellomliggende seksti år var "salmekranen" mer eller mindre lukket. Men slik kan man ikke regulere salmen. Den er ett uttrykk for liv, og livet lukker man ikke til for. Livet flyter frem uansett. Og derfor må vi arbeide med salmene, ta vare på det som kommer, stimulere til ny vekst, formidle aktuelle salmeutfordringer. Hele tiden være optatt også av dette at det mange mennesker ønsker å synge i dag, må de ikke nødvendigvis vente med å få synge til i morgen. En sang skal ikke behøve å ligge over til neste revisjonsrunde, før den kanskje - uaktuell for de fleste - opphøyes til salmestatus i salmeboken!

Selv tror jeg det kan være aktuelt å tale om en kiernesalmebok, med det beste fra vårt eget land gjennom tidene og tilsvarende økumenisk sett, og et tilleggshefte av mer aktuelt tilsnitt (f.eks. hvert tiende år) som supplerer kiernesalmeboken.

3. Det har vært vanskelig å komme i gang med et tilleggshefte i Norge. Vår nye salmebok (1985) er så omfattende at mange har ment at vi må ta den i bruk i sin fylde før et slikt arbeid kan settes igang. Men da må vi nok vente til over tusenårsskiftet. Og noe slikt innser heldigvis de fleste at ikke kan komme på tale, jfr. den grunnleggende tenkning om et kontinuerlig salmearbeid i forrige punkt.

Det er all grunn til å tro at startskuddet for arbeidet med et salmetillegg - innenfor rammen av et kontinuerlig salmearbeid - går senere i denne måneden (oktober 92).

Hva et slikt tillegg kan komme til å inneholde, er det nærmest umulig å si noe mer konkret om. Og det følgende blir derfor noen personlige refleksjoner på grunnlag av høyst preliminaire drøftinger i enkelte råd og utvalg. Et aspekt som har vært lite fremme på denne konferansen til nå, har vært fremme i Norge: Var det noe av det gamle som vi mistet underveis i prosessen, noe verdifullt salmegods som vi burde ha båret med oss videre? Hvor mye dette rent kvantitativt kan være, skal jeg ikke si noe om. Men spørsmålet er berettiget nok - til å følges konkret op.

Langt mer omfattende er selvfølgelig tilfanget av nytt salmemateriale. Som tilfang har vi snakket om de nordiske land (Finland ønsker vi ikke minst å hente mer fra), engelsk kirkesang (som allerede har betydd så mye positivt gjennom "Norsk salmebok"), Taizé-miljøet og misjonskirkene våre (nå er det tid til at vi "importerer" fra dem).

Av kategorier, motiver og temata nevner jeg løselig:

Mer for barn og ungdom.

Mer av tilbedelsessalmer.

Noe fra den ortodokse tradisjon.

Mer av mysteriet ("Mer himmel/mer jord").

Noe om menneskeverdet.

Noe ved barns død.

Mer til barns nattverdang.

Noe ved voksnes dåp.

Mer ved ulykker/katastrofer.

Flere salmer med et klart klagemotiv (som Psalteret er så rikt på det i sin tids form og språk).

Mer til konfirmasjon (få salmer med vår tids konfirmasjonsforståelse).

Mer ved vigsel (få salmer om kjærligheten mellom mann og kvinne).

For bare å nevne noe.

Kanskje bør jeg også nevne en utvikling vi har hatt hos oss. I salmebøkene av 1924/1925 var det tillegg med såkalte "Åndelige salmer for hjemmet". Gradvis kom også disse numrene på salmetavlene, og slik flyttet de fra hjemmet inn i kirkehuset. I vår nyeste salmebok er ethvert slikt skille opphevet. Mange av de åndelige sanger eller bedehusets/vekkelsens sanger har fått status som salmer i "Norsk salmebok". Bedehusfolket ble ikke mindre trofaste kirkegjengere av den grunn. I et utvidet nordisk perspektiv må det vel kunne antydes at sider av kirkehistorien kanskje var blitt nokså annerledes om noe slikt hadde skjedd tidligere.

Kanskje sier dette oss noe også om andre sangformer som banker på kirkens dør? Skal de holdes konsekvent utenfor eller skal vi i noen grad lukke dem inn - og med dem mange nye sangere?

Vi som sitter i de ulike råd og utvalg har her et særlig ansvar. Vi bør være oss bevisst at vi representerer mer enn oss selv, vår egen smaksretning og stilfølelse. Selvsagt har vi alle noe som står oss meget nærmere enn mangt annet, og atskillig som ikke kaller på vår sympati. Dette skal vi ikke overse. Men så skal heller ikke et slikt mer subjektivt utgangspunkt overskygge det klart objektive faktum at det faktisk er andre troende som gjennom tidene har sunget ting jeg selv finner liten glede ved. Og det samme kan være tilfelle i dag. Salmearbeidet drives best frem på basis av en dyp personlig overbevisning kombinert med en utpreget generøs holdning.

4. Noen få ord til sist om veien videre i det nordiske salmesamarbeidet. Vi må for det første vite om hverandre. Hva som har skjedd og hva som rører seg i våre ulike land. Konferansen her er et eksempel på en måte blant flere som dette kan gjøres på med garantert utbytte.

Men bør vi ikke også overveie hvorvidt liturgisk og hymnodisk/hymnologisk arbeid kan skje parallelt. Bør dette alltid være ulike konferanser? Lar det seg ikke kombinere noe mer. Selv tror jeg det. I alle fall av og til. For salmen hører primært gudstjenesten til.

Jeg mener ellers at vi i det nordiske salmesamarbeidet bør banke mer energisk på kulturrens dør. Vi har kulturministre rundt om i Norden som ut fra et utvidet kulturbegrep bevilger til alt annet enn det som tradisjonelt har hatt navn av kultur. Det som samler oss her, den nordiske salmen, utgjør et bredt og fargerikt felt i den nordiske kulturveven. Det er på tide at våre politikere møter utfordringen til å ta sin del av ansvaret for at disse kulturskatter føres videre til nye slekter.

Kanskje burde neste stopp være en nordisk salmekonferanse - i kulturens tegn - i Nordens hus på Island?

Nordisk fællestof

Nordiske salmer i danske salmebøger og salmebogstillæg (1993)

Registreret af PETER BALSLEV-CLAUSEN

REGISTREREDE SALMEBØGER OG SALMEBOGSTILLÆG

Den danske Salmebog 1953 (2.udg. 1988): D

'78-tillægget 1978: 78

129 salmer 1981: 129

Salmer og kirkeviser 1984: SKV

Tillæg til den danske Salmebog 1993: DT

FINSKE SALMER

CLEVE, Ola Uolevi (1898-1977)

Brød, brød, markernes brød (DT 866)

PERKIÖ, Pia (født 1944)

Helligånd, tag mig ved hånden (DT 834)

TOPELIUS, Zacharias (1818-1898)

O Jesus, styr min vandring så (overs) (129 969)

ISLANDSKE SALMER

KOLBEIN TUMASON (død 1208)

Himmelskaber, hør (DT 878)

PÉTURSSON, Hallgrímur (1614-1674)

Jesus, min drot (D 50)

Jesus, i kongeglans du står (129 973)

Nu ledet er min lille (D 634)

Se, døden alle dage (D 616)

Som yndig urt i vange (129 960)

TOMASSEN, Thordur (1871-1931)
Som yndig urt i vange (overs) (129 960)

NORSKE SALMER

BILLE, Steen Jensen (1565-1629)
Jeg råber fast, o Herre (overs) (D 474)

BJØRNESTAD, Dag
Jeg har ofte søgt, o Herre (DT 875)

BONNEVIE, Sophie (1864-1924)
Når dagens lys forsvunden er (129 978)

BRODAL, Anne Margarethe (født 1914)
Han er opstanden. Halleluja (overs) (DT 817)
Velsign de gaver du os gir (overs) (SKV 28)

BRUN, Johan Nordal (1745-1816)
Beder, og I skulle få! (D 550)
Du skal i denne verden ej (D 601)
Jerusalem! i dag din konge græder (D 149)
Jesus lever, graven brast (D 202)
Jesus, som iblandt os står (D 388)
Lad denne dag, o Gud, vor Gud (D 410)
Lov og pris og evig ære (D 311)
Min sjæl er frelst fra sind og død (D 97)
Ånd over ånder, kom ned fra det høje! (D 257)

BRUNVOLL, Arve (født 1937)
Til lammets måltid må vi gå (overs) (DT 868)

DASS, Petter (1647-1707)
Dit minde skal, o Jesus stå (D 431)
Herre Gud, dit dyre navn og ære (D 7)
O Jesus, for din alterfod (129 941)
Om alle mine lemmer (D 8)
Verden i det onde sænkes (129 882)

DICK, Sigismund Christian (1815-1882)
Frydetonen går mod tronen (overs) (D 228)

ELLINGSEN, Svein (født 1929)

Din fred skal aldrig vige (DT 892)
Fyldt af glæde over livets under (78 848, DT 854))
Gud, riv os ud af tidens jag (78 842, DT 853)
Herre, når din time kommer (DT 826)
I de sene timers stilhed (DT 905)
Kornet, som dør i jorden (DT 863)
Kristus, du er alt mit håb (DT 861)
Mit liv er mit (DT 890)
Nogen må våge i verdens nat (DT 770)
Nu er livet gemt hos Gud (78 808, DT 876)
Vi rækker vore hænder frem (DT 877)
Vær stærk, min sjæl, i denne tid (78 857, DT 911)

ENGELBRETSDATTER, Dorothe (1634-1716)

Dagen viger og går bort (D 715)
Du Herre, som med guddomsmagt (129 997)

FANGEN, Roland (1895-1946)

Guds menighed er jordens største under (DT 837)

FJELDBERG, Arne (1907-1960)

Dig være ære, døden slog du ned! (overs) (129 908, DT 823)

FOUGNER, Ingeborg Prytz (født 1913)

Ikke en spurv til jorden (DT 880)

HAUGE, Andreas (1815-1892)

Én alene har vort hjerte (overs) (D 321)

HAUGE, Hans Nielsen (1771-1824)

Jeg er hos Gud i nåde (129 954)

HILLESTAD, Olaf (1923-1974)

Kristus Konge, du regerer (overs) (DT 824)
Se universets Herre i rummets kongehal (DT 766)

HOVDEN, Anders (1961-1943)

Dagen nu mod nat vil dale (129 979)

JENSEN, Gustav (1845-1922)

Det skal ej ske ved kraft og magt (D 256)
Herre Gud, dit dyre navn og ære (bearb) (D 7)
Jeg er hos Gud i nåde (bearb) (129 954)
En dalende dag, en stakket stund (bearb) (D 622)

JOHNSON, Johannes (1864-1916)

En dalende dag, en stakket stund (D 622)

KNUDSEN, Børre (født 1937)

Kyrie Gud Fader, godheds kildevæld (129 926)

KRISTENSEN, Vidar (født 1950)

Herre, din jord giver mad nok til alle (SKV 101)

KAAS, Birgitte Christine (1682-1761)

Jesus Krist, du gav mig livet (overs) (D 432)

LANDSTAD, Magnus Brostrup (1802-1880)

Fra Himlen kom et vældigt vejr (129 911)

Gladelig vil vi halleluja kvæde (bearb) (D 361)

Gud, lad dit ord i nåde lykkes (D 348)

Herre Gud, du er og bliver (overs) (D 370)

Herre, jeg har handlet ilde (bearb) (D 438)

Herre Jesus, du som troner (D 224)

Hos dig, o Jesus, sent om nat (D 126)

I denne verdens sorger sænkt (overs) (D 468)

I dine hænder, Fader blid (overs) (129 977)

I Himmelen, i Himmelen (overs) (129 964)

Jeg står for Gud, som alting ved (129 946)

Jeg løfter op til Gud min sang (129 962, DT 887)

Jeg ved mig en søvn i Jesu navn (D 639)

Kom Helligånd med skabermagt (overs) (129 913)

Nu blomstertiden kommer (bearb) (D 671)

O glædelig dag (bearb) (D 429)

O Gud, på nåde rig og stor (overs) (129 971)

O, måtte Jesus snart dog træde (D 319)

O store konge, Davids Søn (bearb) (129 883)

På dagens sidste grænseskel (129 999)

Sandheds tolk og taler (overs) (D 271)

Sion, pris din saliggører (overs) (D 417, 129 940)

Sions vægter hæver røsten (overs) (D 232)

Slukt er dagens lyse flammer (129 975)

Stå som en klippe (bearb) (D 644)

Vi ønske vor brudgom nu og brud (overs) (D 734)

Vågn op, du, som sover, stat op fra de døde (D 469)

Vågn op igen, du Ånd, som brændte (overs) (129 923)

LØNNING, Per (født 1929)

Som korn fra mange marker (DT 864)

MARTHINUSSEN, Karl Martin (1890-1965)

Ja, engang mine øjne skal se kongen i hans pragt (DT 888)

NIELSEN, Peder (død 1604)

Når jeg betænker tid og stund (D 626)

NORDHAUG, Liv (født 1926)

Herre, jeg vil gerne takke for min dag (DT 772)

REICHELT, Karl Ludvig (1877-1952)

Din rigssag, Jesus, være skal (D 322)

REITAN, Anders (1826-1872)

Der stander et hus i vort høje Nord (D 284)

SCHJELDERUP, Bodvar (født 1932)

Bølgerne bryder om revet (78 837)

SCHMIDT, Frederik (1771-1840)

Kongernes konge og herrernes herre, dig hylder (D 750)

SKEIE, Eyvind (født 1947)

Alle kilder bryder frem i glæde (DT 783)

En dag skal Herrens skaberdrømme møde (78 835, DT 828)

Vi synger med Maria (DT 784)

STENERSEN, Stener Johannes (1789-1835)

Befal du dine veje (overs) (D 31)

STØYLEN, Bernt Andreas (1858-1937)

Himmelskaber, hør (overs) (DT 878)

TOBIASSEN, Erling (1893-1982)

Jeg er i Herrens hænder, når dagen gryr i øst (DT 769)

WELHAVEN, Johan Sebastian (1807-1873)

Afvend din vrede, Herre Gud, af nåde (bearb) (D 439)

WEXELS, Wilhelm Andreas (1797-1866)

Ak, Gud, fra himlen se herved (overs) (D 352)

Dig, store Gud, ske ære (bearb) (D 693)

Befal du dine veje (bearb) (D 31)

For dine vidner, som budskab skal bære (D 320)

Hvert et lys i livets nat (D 23)

Hvor der er tro på Gud (D 549)

Jesus, livets rige kilde (D 147)

Nu blomstertiden kommer (overs) (D 671)
Nu skrider dagen under (bearb) (D 714)
Når syn og hørelse forgår (bearb) (D 617)
Når vore øjne lukkes til (bearb) (D 619)
Stat op, min sjæl, i morgengry (D 195)
Så vide om land, som sol monne gå (D 477)
Tænk, når engang den tåge er forsvunden (D 653)

SVENSKSKE SALMER

ANÉR, Kerstin (født 1920)

Du er større end mit hjerte (DT 762)

BESKOW, Frederik Natanael (1865-1953)

Dit værk er stort, men jeg er svag (D 331)

Livsallige dag, som i håbet vi venter (D 655)

BILLING, Einar (1871-1939)

Nu glæd dig i Herren, mit hjerte (78 806, DT 768)

DAHLQUIST, Sigrid (Siri) (1889-1966)

Arbejd til natten kommer (overs) (D 332)

EHRENBORG-POSSE, Betty (1818-1880)

Jeg er fremmed, jeg er en pilgrim (overs) (D 646)

ENGELKE, Fredrik (1848-1906)

Ingen er så tryk i fare (bearb) (D 44)

FRANZÉN, Frans Mikael (1772-1847)

Din sol går bort, min du bli'r her (78 869, SKV 104)

FROSTENSON, Anders (født 1906)

Båden var så lille (SKV 44)

De troede, at Jesus var borte (78 833, SKV 65)

Flammerne er mange, lyset er ét (DT 839)

Græsset vokser uden lyd (SKV 21)

Guds kærlighed er strand og grønne enge (SKV 74)

Han kom fra det fremmede land (SKV 53)

Leret på skiven drejer rundt (SKV 85)

Kom med glæde og med sang (overs) (DT 815)

O Gud, du følger stadig med (DT 889)

Som korn fra mange marker (DT 864)

Syng for Herren, sol og måne (SKV 2, DT 756))

Så stille, dybt i jorden (SKV 20)

Tusind stjerner glimter (SKV 91)
Velsign de gaver du os gir (SKV 28)
Vinden ser vi ikke (SKV 67, DT 832)
Vov at være den du i Kristus er (SKV 87)

HALLQVIST, Britt G. (født 1914)

Alle har travlt (SKV 81)
At holde en sten i hånden (SKV 83)
Augustus han var kejser (SKV 37)
Du holder af os (SKV 6)
Der er hundredetusinde stjerner (SKV 25)
En mand gik fra Jerusalem (SKV 54)
For alle børn som ikke har (SKV 96)
Gabriel sendtes af Gud (SKV 34)
Gud holder af dig (SKV 33)
Gud venter på dig (SKV 15)
Hr. Zakæus, overtolder (SKV 55)
Hvem er det der kommer på vejen (SKV 49)
Hvor er hyrden, lille lam (SKV 52)
Ikke en spurv falder til jorden (SKV 80)
Jordens Gud, stjernernes Herre (SKV 70)
Kan Joakim smile? (SKV 45)
Kong David han spillede harpe for Herren (SKV 7)
Lær mig at bede af hjertet (SKV 82)
Med stav, med stav i hånd (SKV 99)
Måne og sol, vand luft og vind (SKV 1, DT 759)
Over dybe vande (SKV 66)
Som et sandskorn i en ørken (SKV 79)
Så fjern dog de unger (SKV 48)
Zakæus han var tolderfuld (SKV 56)

HARLING, Per (født 1948)

En dag er jeg trist (Jeg har få't hænder at klappe med) (SKV 84, DT 760)

HARTMAN, Olov (1906-82)

Du, som gik foran os (78 813, DT 867)
Livet vandt, det hedder Jesus (DT 818)
Siden du ikke skabte din guddomsmagt (DT 776)

HEDBORN, Samuel Johan (1783-1849)

Høje Majestæt, vi alle (129 871)

HELLSTRÖM, Jan Arvid (født 1941)

Da Jesus kom til os og gik på jorden (SKV 41)

KOLMODIN, Israel (1643-1709)

Nu blomstertiden kommer (D 671)

LITTMARCK, Tore (født 1921)

Del med andre, del med andre (SKV 100)

Herre, du vandrer forsoningens vej (78 841, SKV 102, DT 882)

Jeg ville gerne kunne tro (SKV 77)

LUNDBERG, Lars Åke (født 1935)

De gik med sænket hoved (SKV 62)

Jorden er så rund (SKV 90, DT 765)

Vi må takke, og vi må synge (SKV 4)

LYBECKER, Georg (1660-1716)

Din kærlighed, o frelser, os forene (D 334)

LÖNEGREN, Ernst Frithiof (1862-1937)

Guds kærlighed ej grænse ved (D 323)

MELIN, Margareta (født 1935)

Det er så mørkt omkring advent (SKV 35)

For Gud er Far til alle (Vi sætter os i ringen) (SKV 18)

Gud bor i et lys, ingen kan nå (SKV 38, DT 789)

Gud er min Far (SKV 9)

Jeg er hos dig, min Gud (SKV 107)

Jeg tænker på min Herre (SKV 60)

Min Gud, jeg er lyk'lig og glad (SKV 10)

NILSSON, Paul (1866-1951)

Se, vi går op til Jerusalem (DT 807)

PETRI, Laurentius (Gothus) (1530-1579)

I denne verdens sorger sænkt (D 468)

PETRI, Olaus (1493-1552)

Kom, Gud Faders Ånd fuldgod (overs) (D 261)

ROSENIUS, Carl Olof (1816-1868)

Jeg er fremmed, jeg er en pilgrim (bearb) (D 646)

Med Gud og hans venskab (129 953)

På nåden i Guds hjerte (129 945)

Ængstede hjerte (D 515)

RUDBECKIUS, Petrus (1578-1629)

Vi ønske vor brudgom nu og brud (D 734)

SANDELL-BERG, Lina (1832-1903)

Ingen er så tryk i fare (D 44)

STERN, Hans (født 1928)

Glædens Herre, vær du gæst (SKV 26)

STRANDSJÖ, Göte (født 1916)

Gud, du er her (SKV 19)

Kære Gud, vi ber for dem (SKV 97)

SUNDELL, Carl Reinhold (1857-1947)

Du gav mig, o Herre, en lod af din jord (D 675)

SVEDBERG, Jesper (1643-1735)

I dine hænder, Fader blid (overs) (129 977)

Vi ønske vor brudgom nu og brud (bearb) (D 734)

SÖDERBLOM, Natan (1866-1931)

For alle helgen, som i Kristi tro (overs) (D 659)

WALLIN, Johan Olof (1779 - 1839)

Forfærdes ej, du lille hob (overs) (D 297)

Herre Gud, du er og bliver (D 370)

I denne verdens sorger sænkt (bearb) (D 468)

Jeg er en fattig fange (bearb) (D 448)

WIRSÉN, Carl David af (1842-1912)

Den blide maj med sommergrønt (DT 895)

NORDISKA ORIGINALPSALMER

I DE TVÅ FINLÄNDSKA LUTHERSKA PSALMBÖCKERNA

Statistiska uppgifter

Statistiken gäller endast den finlandssvenska psalmboken (Fs) och den finska psalmboken (Fi), vilka antogs år 1986 av den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Med både svenska och finska sångböcker i de andra kyrkosamfundet, skulle uppgiften ha blivit för vidlyftig i detta sammanhang. Termen *nordisk* anger i detta sammanhang de nordiska länderna utom Finland.

1. *Psalmer från Fs 1943 resp. Fi 1938 i 1986 års finländska psalmböcker.*

Under denna rubrik har jag förtecknat de psalmer som har bevarats och övertagits från föregående psalmbok. Om vi räknar endast med de psalmer som har författarnamn utsatta, inte typ "okänd dansk", "svensk" etc., kan vi räkna 136 nummer i Fs och 96 nummer i Fi vilka har nordiska författare. I Fs innebär det 17 danska, 10 norska och 109 svenska psalmer. För Fi:s del blir representationen 11 danska, 4 norska och 81 svenska psalmer.

Anmärkningsvärt många av *Haqvin Spegels* psalmer är bevarade: 9 psalmer i Fs och så många som 16 i Fi. Av dem kan jag för Fs' del nämna Ack hjärtans ve, Jesus lär mig rätt betrakta, O Gud det är min glädje och En kristen bör tro och besinna. För Fi:s del (jag använder de svenska titlarna enligt Fs 1943) är det t.ex. fråga om Din godhet låt oss lova (39) och Låt oss nu Jesus prisa (97), som båda är utmönstrade ur Fs. *Jesper Swedberg*, *N.F.S. Grundtvig*, *Frans Michael Franzén*¹ och *Johan Olof Wallin* är de närmast mest representerade gamla författarna i Fi. Dessa författare hör även till de oftast förekommande i Fs. Av Wallin finns 10 psalmer bevarade i Fs och 4 i Fi (Till härlighetens land igen). Dock har Fi inte Wallins monumentala julpsalm Var hälsad sköna morgonstund, som från början (1886) har funnits i Fs. Swedberg har 5 psalmer i Fi och 4 i Fs (Lova Gud i himmelshöjd). Av Grundtvig finns 7 psalmer i Fs och 5 i Fi (Gammal är kyrkan). Franzén har 7 psalmer i Fs och 5 psalmer i Fi (Bered en väg för Herran). Fi har inte den ståtliga Vad ljus över griften, som har funnits i Fs sedan tillägget 1928. *Johan Kahl* och *Lars T. Nyberg* hör till de gamla psalmförfattare som ännu har bevarats i stor utsträckning i Fi. För Kahl gäller uppgifterna 1 psalm i Fs (Upp du min själ och sjung) och 5 i Fi, för Nyberg 1 i Fs (Den enda glädje som jag vet), 5 i Fi. I

¹ Franzén har enligt författarförteckningarna i Fs och SvPs 1986 Sverige som hemland, i Fi sägs hans hemland vara Finland.

Fs 1943 ingick inte flera psalmer än de som fortfarande är bevarade av de nämnda författarna. Den enda glädje som jag vet tillskrevs för övrigt Kahl i Fs 1943.

2. Nyintagna psalmer av gamla författare

Under denna rubrik har jag fört statistik över psalmer som fanns redan på 1930-talet och dessförinnan och som därför skulle ha haft möjlighet att tas med redan år 1938 resp. 1943, men som har fått stå över i finländska sammanhang ända till 1986.

Danmark: Av *Brorson* intogs 1 psalm i Fs (Här kommer Jesus dina små) resp. Fi (Den stora vita här vi se). Grundtvig fick 2 psalmer till i Fs, vilket betyder att hans psalmer blir sammanlagt 9 i Fs. De psalmer som tillkom var Ge mig Gud en lärkas tunga och Världen som nu föds på nytt. *Ingemann*, som förut inte har varit representerad i Fi, fick 2 psalmer med, nämligen Härlig är jorden och En Fader oss förenar. Dessa psalmer fanns sedan tidigare i Fs. *Kingo* och *Oehlschlager* har tidigare varit okända i Fs. 1 psalm av vardera kom med i den nya Fs. Det var Sorgen och glädjen och Lär mig du skog att vissna glad.

Isländsk psalmdiktning har tidigare inte funnits i de finländska psalmböckerna. *Hallgrimur Péturssons* 1600-talspsalm Lik ängens sköna blomma intogs i båda psalmböckerna. Härmed kan vi notera att Islands store psalmdiktare är representerad även i Finlands lutherska kyrkas sångsamlingar.

Norge: *Petter Dass* och *Elias Blix* fick båda 1 text i Fs, Herre Gud ditt dyra namn till ära resp. Himlen med sin stjärneskrud. *Kirsten Aagaard Hansen* har nu 1 psalm i Fs och Fi, Frälsare du som äger läkedom. *Moes* "Jesus det eneste" kom till Fi 1986. Den fanns redan i Fs 1943. *Karl Ludvig Reichelt* blev representerad av 1 psalm i Fs, Din rikssak Jesus vara skall.

För Sveriges del kan vi konstatera att hela 28 psalmer var av så gammalt datum att de hade haft möjlighet att komma in i Fs redan vid 1940-talets psalmboksförnyelse, men först 1986 togs de med. För Fi:s del gäller detta 14 psalmer. Det relativt höga antalet i Fs beror till stor del på väckelsesångerna, som bereddes ett större rum i Fs än i Fi. I Fi 1938 fanns 3 sånger av *Lina Sandell* (Bred dina vida vingar), och Fi 1986 tog 3 sånger till: Blott en dag, Tryggare kan ingen vara och Herrens nåd är var morgon ny. Om vi håller oss till just *Lina Sandell* även för Fs' del, kan vi konstatera att hon hade 6 sånger i Fs 1943 (bl.a. Blott en dag, Tryggare kan ingen vara) och att antalet blev 8 i Fs 1986, när Jesus för världen och Herrens nåd är var morgon ny kom med. Ytterligare ca 10 av väckelseursprung togs med i Fs, medan man utöver *Lina Sandells* sånger endast intog ett par psalmer av denna typ i Fi, *Erik Nyströms* Gå Sion din Konung att möta och *August Storms* Tack min Gud för vad som varit.

3. De nya författarna

Denna rubrik har jag ägnat den psalmdiktning som har ägt rum sedan föregående psalmboksrevision på 1930- och 1940-talet. De allra största skillnaderna mellan Fs och Fi syns just i användningen av de nya författarnas material. Endast 20 nya psalmer skrivna av nordiska psalmförfattare finns i Fi 1986. 88 psalmer togs däremot in i Fs 1986.

Anders Frostenson är mest representerad i Fs med 20 nya psalmer (3 fanns redan i Fs 1943). Som exempel kan jag nämna barnpsalmerna *De trodde att Jesus var borta*, *Gud har skapat allting*, *Tusen stjärnor glimmar*. Detta måste jämföras med 3 psalmer av Frostenson för Fi:s del: *Som spridda sädeskornen*, *Tung och kvalfull*, *Lågorna är många*. *Britt G. Hallqvist* fick in *Måne och sol* både i Fi och Fs, men i Fs har hon ytterligare 8 originalpsalmer, bland dem *De skall gå till den heliga staden* och *Min Frälsare lever*. *Olov Hartman* fick 2 psalmer i Fi, *Än finns det en värld* och *Herren vår Gud har rest sin tron*, medan han har 8 nyskrivna i Fs. Utöver de nämnda är det fråga om t.ex. *Livet vann* och *Sorlet har dött*. Ytterligare 2 psalmer är så radikala bearbetningar av gamla psalmer, att de i författarförteckningen i Fs 1986 räknas som original, nämligen *Sin enda grund har kyrkan* och *En syndig man*. *Eva Norberg Hagberg* fick ingen psalm i Fi, men i Fs har hon i stället 9 texter som betraktas som original. *Jungfru Maria* och *Det finns en plats är rena original*, men till originalen räknar Fs också *Dagen är kommen* och *Vid Betlehem en vinternatt*. Svenska psalmförfattare med endast 1 eller 2 nya psalmer i Fs är *Arthur Adell*, *Kerstin Anér*, *Göran Bexell*, *Ylva Eggehorn*, *Jan Arvid Hellström*, *Bengt Jonzon*, *Sven Larson*, *Arne H. Lindgren*, *Tore Littmark*, *Lars Åke Lundberg*, *Harry Martinson*, *Bo Setterlind*, *Hans D. Stern*, *Lars Thunborg*, *Göran Widmark* och *Gösta Wrede*. Av dessa finns endast *Göran Widmarks psalm I tro under himmelens skyar* i Fi.

Svein Ellingsens doppsalm *Med vår glädje över livets under* finns både i Fi och Fs. Fi har ingen annan psalm av Ellingsen. Av de norska författarna är just Ellingsen bäst representerad i Fs med 8 psalmer. Utöver den nämnda kan vi nämna t.ex. *Herre när din dag är inne* och miljöpsalmen *Hejda du vår väg mot stupet*. *Eyvind Skeie* har 3 psalmer i Fi och 2 i Fs. De två som är gemensamma i de finländska psalmböckerna är *Alla källor springer fram i glädje* och *En dag skall Herrens skapardrömmar möta*. Norska författare med 1 eller 2 psalmer i Fs är *Ronald Fangen*, *Olaf Hillestad*, *Per Lønning*, *Bjarne Rabben* och *Sverre Therkelsen*. För Fi:s del gäller utöver Ellingsen och de nyss nämnda namnen *Lyder Brun*, *Øystein Hovden*, *Sigurd Muri* och *Liv Nordhaug*. *Bjarne Rabben* är inte med i Fi.

Ny dansk psalmdiktning representeras i Fs med 2 psalmer av *K.L. Aastrup* (*Skall natten nu ljusna* och *Ett enda om hans väg var visst*) och i Fi med 1 psalm av *Marcus Lauesen* (*Rauha ei saavu*). Lauesen är unik för den finska psalmboken om vi jämför med Fs, Sveriges och Norges nya lutherska psalmböcker. För de gamla psalmernas del - psalmer som ingick

redan i föregående psalmböcker - har vi redan konstaterat att de danska psalmerna är betydligt fler än de norska. När det gäller de nyintagna psalmerna är förhållandet det omvända: Norges psalmdiktning är vida bättre representerad än Danmarks. Sverige behåller ställningarna, åtminstone i Fs, som på grund av språket har lätt, kanske alltför lätt, att ta över texter från Sverige. För den finska psalmbokens del skall varje utländsk psalm översättas, och då är det kanske inte ägnat att förvåna att representationen av rikssvenska texter är avsevärt mindre.

Sammanfattande kan sägas att de nordiska psalmernas (med kända författare) andel av hela det nyintagna psalmbeståndet är ansevärt i Fs. Av totalt 203 nya psalmer är 120 eller ca 60 % av nordiska författare. Med Fi förhåller det sig annorlunda. Psalmer från t.ex. Estland och Ungern finns i stället i Fi, där totalt 180 nya psalmer intogs 1986. Av dem är 39 st eller ca 22 % av nordiskt ursprung.

En tabell må åskådliggöra redogjorda fakta:

	<i>Fs</i>		<i>Fi</i>	
	1943	1986	1938	1986
Danmark	17	7	11	4
Färöarna	-	-	-	-
Island	-	1	-	1
Norge	10	21 ²	4	13
Sverige	109	91	81	21

Den nordiska psalmtypen

Vilka slags psalmer är de nya nordiska psalmerna om vi ser på innehållet i texterna? Väckelsesångerna nämndes redan som en viktig typ, speciellt i Fs. Om vi försöker klassificera psalmerna enligt psalmböckernas disposition (huvudrubrikerna) blir resultatet följande (avdelningens storlek inom parentes, procenterna är avrundade tal och anger de nordiska psalmernas antal i procent av det totala antalet psalmer i avdelningen):

² Anders Frostensons Som spridda sädeskornen har räknats endast i samband med Sverige, trots att Per Lønning har skrivit andra strofen. Detta beräkningssätt gäller både för Fs och Fi.

	Fs 1986	Fi 1986
Kyrkoåret ³	27 (143) 19 %	8 (153) 5 %
Gudstjänstlivet	26 (106) 25 %	8 (102) 8 %
Livet i Kristus	36 (197) 18 %	14 (199) 7 %
Livet i Guds värld	23 (108) 21 %	7 (149) 5 %
Det eviga livet	8 (31) 26 %	3 (29) 10 %

Dessa tal ger vid handen att det nordiska inslaget relativt sett är störst i avdelningarna "Gudstjänstlivet" och "Det eviga livet". Nya psalmer med delvis nytt bildspråk har behövts för att skildra det kristna hoppet.

Birgitta Sarelin

Redogörelse för "fællesstoff" i de nordiska psalmböckerna vid seminariet på Graninge kursgård 4 oktober 1992.

³ Psalmerna om Guds treenighet är i Fs placerade i avd. "Gudstjänstlivet", i Fi i avd. "Kyrkoåret". Detta har beaktats i tabellen på så sätt att Fi:s treenighetspsalmer räknats med till avd. "Gudstjänstlivet". Huvudrubrikerna motsvarar varandra i övrigt.

NORDISKA ORIGINALPSALMER
I DE TVÅ FINLÄNDSKA LUTHERSKA PSALMBÖCKERNA

Numret i vänstermarginalen: ny psalm år 1986
Numret indraget: psalmen med i föregående psalmbok

I. Den finlandssvenska psalmboken

Danmark:

Karl Laurids Aastrup:

141 Skall natten nu ljusna

484 Ett enda om hans väg var visst

Wilhelm Birkedal:

491 Jag såg honom redan som barn för mitt öga

Caspar Johannes Boye:

542 Fram skrider året i sin gång

Niels Bredal:

529 I Jesu namn till bords vi går

Hans Adolph Brorson:

24 Här kommer Jesus dina små

127 Den stora vita skaran där

239 Jag går mot döden var jag går

N.F.S. Grundtvig:

165 Gammal är kyrkan

221 Vår Herres Jesu nattvard är

240 Där varje väg skall sluta

388 O liv som blev tänt

438 Jesus har grundat ett rike

507 Ge mig Gud en lärkas tunga

532 Likt vårdagssol i morgonglöd

536 Världen som nu föds på nytt

559 Att säga världen helt farväl

Bernhard Severin Ingemann:

31 Härlig är jorden

166 En Fader oss förenar

389 Till himlarna Gud din barmhärtighet når

Thomas Kingo:

364 Sorgen och glädjen

Adam Oehlenschläger:

499 Lär mig du skog att vissna glad

Frederik Schmidt:

545 Konungars konung din ära och makt

Hans Christensen Sthen:

516 Den ljusa dag förgången är

Island:

Hallgrímur Pétursson:

556 Lik ängens sköna blomma

Norge:

Elias Blix:

452 Himlen med sin stjärneskrud

Johan Nordahl Brun:

112 Helige Ande kom till oss

Petter Dass:

293 Herre Gud ditt dyra namn till ära

Svein Ellingsen:

50 Å vilka stora gåvor

142 Herre när din dag är inne

191 Vi bär så många med oss

214 Med vår glädje över livets under

243 Din frid skall aldrig vika

376 Nu öppnar saknad sina öde vidder

456 Hejda du vår väg mot stupet

487 Någon skall vaka

Ronald Fangen:

169 Guds menighet är jordens största under

Kirsten Aagaard Hansen:

355 Frälsare du som äger läkedom

Olaf Hillestad:

227 Du ber oss till ditt altarbord

234 Med jubel vi dig hälsar

Anders Karlson Hovden:

512 På knä inför Gud i Jesu namn

Gustav Jensen:

78 Konung är du visst

Johannes Johnson:

496 Kärlekens Gud vi tackar dig

563 En dalande dag och en flyktig stund

Magnus Brostrup Landstad:

8 Jag höja vill till Gud min sång
128 Det dukas i himlarnas rike
561 Jag vet mig en sömn i Jesu namn

Per Lønning:

225:2 Som spridda sädeskornen
406 Vår styrka är som blad och blom

Ole Theodor Moe:

276 Jesus det renaste

Bjarne Rabben:

402 Jag vet en hamn

Karl Ludvig Reichelt:

442 Din rikssak Jesus vara skall

Eyvind Skeie:

58 Alla källor springer fram i glädje
143 En dag skall Herrens skapardrömmar möta

Sverre Therkelsen:

431 Inte med makt

David Welander:

310 Namnet Jesus bleknar aldrig

Wilhelm Andreas Wexels:

572 Tänk när en gång

Sverige:

Arthur Adell:

331 Evige konung

Oscar Ahlén:

467 Sänd av himlens sol en strimma
582:4 De skall gå till den heliga staden

Stina Anderson:

328 Att bedja är ej endast att begära

Kerstin Anér:

453 Du är större än mitt hjärta

Jakob Arrhenius:

265 Jesus är min vän den bästa
382 Jag lyfter mina händer

Natanael Beskow:

140 Ack saliga dag
399 Tränger i dolda djupen ner
478 Ditt verk är stort
479 Kärlek av höjden

Göran Bexell:

103 Herren lever våga tro det

Einar Billing:

373 Nu gläd dig min ande i Herran

Joël Blomqvist:

576 O hur saligt att få vandra

Petrus Brask:

365 Allt vad vi på jorden äger

Sigrid (Siri) Dahlqvist:

443 Låt nya tankar tolka Kristi bud
493 Gud som haver barnen kär

Magnus Gabriel de la Gardie:

558 O Jesus när mitt liv släcks ut

Ylva Eggehorn:

375 Mitt i en värld av mörker
432 Var inte rädd

Betty Ehrenborg-Posse:

272 Så älskade Gud världen all

Johan Alfred Eklund:

116 Kom helige Ande från höjden kom ned
168 Fädernas kyrka
206 Livets Ande kom från ovan
422 Med Jesus fram i de bästa åren

Edvard Evers:

121 Vår blick mot helga berget går

Frans Michael Franzén:

4 Bered en väg för Herran
98 Vad ljus över griften
164 Din spira Jesus sträcket ut
219 O Jesus än de dina
230 Kom o Jesus väck mitt sinne
384 Den korta stund jag vandrar här
521 När allt omkring mig vilar

Anders Frostenson:

- 12 Jesus från Nasaret
- 86 De såg ej dig
- 100 De trodde att Jesus var borta
- 101 Kornet har sin vila
- 117 O Guds Ande du som bor i
- 172 Lågorna är många
- 207 En såningsman går där
- 208 Därför att Ordet bland oss bor
- 224 Du öppnar o evige Fader
- 225:1 Som spridda sädeskornen
- 226 Vi till ditt altarbord bär fram
- 278 Kristus vandrar bland oss än
- 312 Lova Herren sol och måne
- 343 Bed för mig Herre kär
- 403 Högt i stjärnehimlen
- 444 Ett Kristusbrev till världen
- 454 Gud har skapat allting
- 455 Tusen stjärnor glimmar
- 483 Tung och kvalfull
- 488 Se en gåvoflod går fram
- 531 Välsigna Herre vad du ger
- 553 Guds kärlek är som stranden
- 580 Jag skall gråtande kasta mig ner

Samuel Gabrielsson:

- 132 O Herre för trogna martyrer

Erik Gustaf Geijer:

- 72 Du bar ditt kors
- 99 Du segern oss förkunnar

Ida Granqvist:

- 326 O giv oss Herre av den tro

Britt G. Hallqvist:

- 126 Inför Guds himlatron
- 153 Måne och sol
- 189 Herren är i sitt heliga tempel
- 209 Som torra marken dricker regn
- 244 Jordens Gud
- 333 Lär mig att bedja av hjärtat
- 463 Vem är det som kommer på vägen
- 582 De skall gå till den heliga staden
- 583 Min Frälsare lever

Olov Hartman:

- 56 Salig du och högt benådad
- 87 För att du inte tog det gudomliga
- 102 Livet vann dess namn är Jesus

122 Sorlet har dött

167 *Sin enda grund har kyrkan*

170 Än finns det en värld

248 Herren vår Gud har rest sin tron

350 *En syndig man*

430 Du som gick före oss

435 De heliga i landet

Samuel Hedborn:

270 När världens hopp förtvinat stod

297 Gud allsmäktige må alla

Jan Arvid Hellström:

464 Som mannen och kvinnan

Arvid Hydén:

421 Väldig är Guds nåd

Jakob Timotheus Jakobsson:

179 Helige Fader kom och var oss nära

Lars Johansson (Lasse Lucidor):

557 O syndare som säker är och trygger

Bengt Jonzon:

85 Hur mörkret tätar

152 Vi tror på Gud som himmel jord

Laurentius Jonae Gestritius:

45 En stjärna lyste undersam

173 O Gud det är en hjärtans tröst (*Swedberg*)

Johan Kahl:

585 Upp du min själ och sjung

Israel Kolmodin:

535 Den blomstertid nu kommer

Olof Kolmodin:

198 Ordets Herre du har givit

352 Vart flyr jag för Gud

410 Gå varsamt min kristen

Emmy Köhler:

34 Nu tändas tusen juleljus

Sven Larson:

13 Kristus kommer Davids son

Laurentius Laurinus:

361 Jag ville tacka och prisa
568 I himmelen i himmelen

Carl Gotthard Liander:

77 Från örtagården leder

Sven Lidman:

357 O salighet o gåtfullhet

Emil Liedgren:

338 En dunkel örtagård jag vet
339 Mästare alla söka dig
356 Fader du vars hjärta gömmer
424 Min Gud är en väldig hjälte
481 Ord av evighet

Lars Linderot:

412 Ingen hinner fram till Guds eviga ro

Arne H. Lindgren:

405 Det tänds ett ljus

Charlotta Lindholm:

393 Ett litet fattigt barn jag är

Tore Littmark:

344 Jag skulle vilja våga tro
433 Herre du vandrar försoningens väg

Lars Åke Lundberg:

229 När vi delar det bröd

Augusta Lönborg:

325 Långt bortom rymder vida

Ernst Frithiof Lönegren:

480 Din kärlek Jesus gräns ej vet

Oscar Mannström:

513 Morgonens rodnad

Georg Marci:

137 Vak upp gör bättring

Harry Martinson:

541 De blomster som i marken bor

John Nilsson:

35 När Jesusbarnet föddes

Paul Nilsson:

- 10 Han kommer i sin kyrka
- 59 Se vi går upp till Jerusalem
- 115 Helige Ande låt nu ske
- 130 I himmelen sjunger kring Lammets tron
- 181 Kom inför Herren med tacksamhet
- 309 Guds ära vi sjunger
- 372 När stormen ryter vilt på hav
- 482 Ett vänligt ord kan göra under

Eva Norberg Hagberg:

- 25 Dagen är kommen [räknas som original]
- 30 Och det hände vid den tiden [räknas som original]
- 48 Vid Betlehem en vinternatt [räknas som original]
- 52 Jungfru Maria
- 171 Det går en väg genom ökensand
- 188 Det finns en plats
- 212 Vi tackar dig vår Skapare [räknas som original]
- 213 Jag tror på Gud som med sitt ord
- 565 En dag jag lämnar mitt hem

Lars T. Nyberg:

- 267 Den enda glädje som jag vet

Bengt Nyström:

- 468 Som sådden förnimmer

Erik Nyström:

- 9 Gå Sion din konung att möta

Per Ollén:

- 576 O hur saligt att få vandra

Gustaf Ollon (Ållon):

- 291 Lova vill jag Herran Herran
- 381 Säll är den som sina händer
- 408 Vad gott kan jag väl göra

Jeanna Oterdahl:

- 327 O du som ser o du som vet

Gustaf Palmqvist:

- 295 Kom låt oss nu förenas här

Laurentius Paulinus Gothus:

- 285 Lov pris och tack ske dig o Fader kära

Lewi Pethrus:

- 398 Löftena kunna ej svika

Olaus Petri:

197 Du sänt oss Gud ditt helga ord

Laurentius Petri Gothus:

350 En syndig man (*Hartman*)

Laurentius Petri Nericius:

38 Välsignat vare Jesu namn

Carl Olof Rosenius:

336 Ängsliga hjärta

415 Med Gud och hans vänskap

Lina Sandell:

202 Herre samla nu oss alla

275 Jesus för världen

390 Tryggare kan ingen vara

391 Blott en dag

397 Jag kan icke räkna dem alla

440 Tillkomme ditt rike

510 Herrens nåd är var morgon ny

524 Bred dina vida vingar

Bo Setterlind:

457 Guds värld är en skimrande gåva

581 Det finns en väg till himmelen

Carl Wilhelm Skarstedt:

439 Så långt som havets bölja går

Haqvin Spegel:

6 Gud vår Gud för världen all

64 Ack hjärtans ve

68 Jesus lär mig rätt betrakta

176 Så skön och ljuvlig är

290 Lovad vare Herren

366 O Gud det är min glädje

379 En kristen bör tro och besinna

380 Min Gud på dig förtröstar jag

448 Vår stora vida jord

Hans D. Stern:

530 Glädjens Herre

August Storm:

306 Tack min Gud för vad som varit

Jesper Swedberg:

62 Vi tackar dig o Jesus god

69 Så är fullkomnat Jesus kär

173 O Gud det är en hjärtans tröst (*Nericius*)

292 Lova Gud i himmelshöjd

316 Gud välsigna och bevara

Erik Natanel Söderberg:

182 Tack o Herre för din kyrka
232 Dina blev vi ren som späda
423 Räds ej bekänna Kristi namn

Nathan Söderblom:

82 Se kärlet brast

Lars Thunberg:

528 Nu sjunker bullret

Johan Olof Wallin:

28 Var hälsad sköna morgonstund
105 Till härlighetens land igen
113 Helige Ande sanningens Ande
271 Salig salig den som kände [SvPs 349:4]
385 Jag vet på vem jag tror
386 I det djupa i det höga
387 Glädje utan Gud ej finnes
413 Befall i Herrens händer
449 Var är den Vän
458 Allt mänskosläktet av ett blod
474 Ni mänskobarn som här i världen
506 Din klara sol går åter opp

Göran Widmark:

427 I tro under himmelens skyar

Carl David af Wirsén:

539 En vänlig grönskas rika dräkt

Gösta Wrede:

237 Se livet vill blomma

Rudolf Fredrik Emanuel Zetterqvist:

374 Jesus tänk på mig

Hans Emanuel Öberg:

342 Herre jag vill bida

Samuel Ödmann:

163 Lov ske dig store Gud
246 Herre du som trofast vårdar
537 Naturen nu sig kläder

Anna Ölander:

204 Omkring ditt ord o Jesus

II. Den finska psalmboken

Danmark:

Hans Adolf Brorson:

32 Me lapset pienet riennämme

419 Soi riemuviesti Jumalan

611 Käyn aina kohti kuolemaa

630 Oi joukko valkopukuinen

N.F.S. Grundtvig:

73 Sinulle oi Vapahtaja

197 Ajasta aikaan varjellut

229 Saa ehtoollinen Jeesuksen

243 Tiet kaikki kerran kulkee

446 Oi Pyhä Henki pyydämme

Bernhard Severin Ingemann:

30 Maa on niin kaunis

444 On yksi Isä meillä

Thomas Kingo:

204 Herra Jeesus Hengelläsi

Marcus Lauesen:

590 Rauha ei saavu

Hans Christensen Sthen:

295 Oi Herrani saan luoksesi

554 Jo päivä ehtii ehtoolle

Okänd dansk författare:

4 Iloitse morsian

279 Minua Jeesus auta

619 Eijaa! Jo laulaa sielu kiitostansa

Island:

Hallgrimur Pétursson:

616 Puhtaana niityn kukka

Norge:

Elias Blix:

101 Oi nouse aurinkomme

Lyder Brun:

531 Lähtöhetken lähetessä

Svein Ellingsen:

217 Täynnä kiitosta ja hämmästyttä

Ronald Fangen:

165 On suuri ihme seurakunta

Kirsten Aagaard Hansen:

289 Vain sinä tunnet minut Vapahtaja

Olaf Hillestad:

232 Taas kutsut meidät pöytäsi

Øystein Hovden:

442 Herran ristin kantajiksi

Magnus Brostrup Landstad:

423 Katseesi nosta yli maan

Per Lønning:

231:2 Maan sato elonaikaan

Ole Theodor Moe:

318 Jeesus sä ainoa

Sigurd Muri:

13 Nyt sytytämme kynttilän

Liv Nordhaug:

453 Kivi onko kourassani

Eyvind Skeie:

51 Kaikki ilon lähteet puhkeavat

160 Kun luova tahto kaikkeuden Herran

161 Vain hetki Herra kaataa

Sverre Therkelsen:

415 Kaskien et

Hans Utbø:

434 Kunnian Herraa palvelkaa

Wilhelm Andreas Wexels:

143 Oi päivä suuri autuas

Sverige:

Jakob Arrhenius:

273 Jeesus parhain ystäväni

331 Ylistän Herran nimeä

333 Kiitä Herraa sieluni

Nils Bolander:

519 On työni Herra lahjaasi

Siri Dahlqvist:

427 Taas uudet kielet vievät sanomaa

492:2-3 Ystävä sä lapsien

Magnus Gabriel de la Gardie:

605 Kun täältä Jeesus erkanen

613 Ken tuonen valtaa karttaa voi

Håkan Petri Ekman:

537 Kun koittaa huomenhetki

Edvard Evers:

195 On riemu kun saan tulla

Frans Michael Franzén [räknas som finsk i Vk 1986]:

5 Te laaksot notkot nouskaa

234 Jeesus saavun kutsustasi

392 Oi miksi tiellä Herrani

562 Kun päivä mailleen vaipuu

588 Rauhan Herra maailmaasi

Anders Frostenson:

231:1 Maan sato elonaikaan

437 Ihmiskunnan tuska kantaa

454 Liekkejä on monta

Erik Gustaf Geijer:

100 Sait Jeesus täyden voiton

Georgius Marci:

154 Jo nouskaa kristityt valvokaa

Edmund Gripenhielm:

156 Hautaan kaikki kaatuu kerran

Gustav Fredrik Gyllenborg:

66 Jeesusta nyt Golgatalle

Britt G. Hallqvist:

135 Jumala loi

Olov Hartman:

166 On hengissä maa

251 Jumalan valtaistuin on

Samuel Johan Hedborn:

335 Kaikkivoipa Jumalamme

Johan Christoffer Holmberg:

121 Mua Pyhä Henki pyhitä

406 Jo herää sielu synnin unestasi

Jakob Thimoteus Jacobsson:

495 Taivaan Isä nostit minut

Carla Jepsso:

497 Kun äidit lapsiansa

Lars Johansson:

615 Oi suruton niin varma menossasi

Johan Kahl:

75 Jeesus turva ainoa

203 Käy sydämeni temppeliin

308 Ah Jeesus Herrani

540 Aurinko armas valollansa

632 Nyt ylös sieluni

Olof Kolmodin:

159 Ken Jumalan tuomion torjua voi

185 Herra annat sanassasi

Laurentius Paulinus Gothus:

326 Sinulle kiitos Isä maan ja taivaan

Laurentius Petri Gothus:

294 Ihminen synnissäänsä kauan maannut

Laurentius Laurinus:

617 Taivaassa ratki taivaassa

618 Ratki taivaassa

Carl Gotthard Liander:

77 Käy yrttitarhasta polku

Erik Lindschöld:

350 Oi Herra korvas kallista

Ernst Frithiof Lönegren:

436 Rakkaus olet ääretön

Paul Nilsson:

54 Käykäämme nyt Jerusalemiin

Anna Nordensköld:

407 Nyt nukutko vaan

Lars T. Nyberg:

202 Jeesus sana elämän

250 Kirkasta oi Jeesus meille

285 Voi mihin raukka juoksisin

299 Ei mikään niin voi virvoittaa

539 Ah herää sydämeni

561 Tästäkin päivästä tahdon nyt kiittää

Johan Erik Nyström:

6 Käy kansa Herraasi vastaan

Anders Odhelius:

358 Immanuel mun valoni

359 Vaivaisten turva ainoa

361 Koska valaissee kointähtönen

Olavus Petri:

188 On Herra pyhä sanasi

257 Oi Jeesus synnyit maailmaan

Gustaf Ollon:

352 Herra koska tuskissani

384 Autuas ken elämänsä

402 En tehdä hyvää voisi

Lina Sandell:

338 Päivä vain

397 Kun on turva Jumalassa

411 Rohkenethan minkä maksoi

461 Kiitä Herraa yö ja päivä

547 Joka aamu on armo uus

552 Mua siipeis suojaan kätke

Haqvin Spegel:

39 Oi Jeesus hyvyttäsi

56 Tutkimaan oi Jeesus auta

69 Voi tuskassaan

97 Herralle Jeesukselle

200 Oi kuinka ihana

282 Oi Jeesus korkein lohdutus

283 Ah Jumala nyt tuskassa

284 Ah autuas ken armosta

351 Taas ahdistuksen alta

360 Suo Herra mun sinuhun uskaltaa

362 Oi Herra ilo suuri

382 Sinuhun turvaan Jumala

421 Siion kutsu kansat maan

456 Jos tahdot hartain mielin
457 Kiitetty nyt olkoon
521 Oi ihminen mieleesi paina

August Ludvig Storm:
341 Kiitos sulle Jumalani

Jesper Swedberg:
83 On työsi Jeesus päätetty
209 Herra siunaa auta meitä
252 Oi paimen lammasten
332 Herraa hyvää kiittäkää
491 Oi Jumala et hylkää pintä lasta

Erik Natanael Söderberg:
596 Herra varjelija teiden

Lars Thunberg:
565 Nyt melu tyyntyy

Johan Olof Wallin:
109 Kun nousit Isän kunniaan
287 Oi Herra kuinka jouduinkaan
393 Vakaana Herran teitä
506 Jeesus tänne tulit meitä

Göran Widmark:
178 Myös isämme uskoivat ennen

Rudolf Fredrik Emanuel Zetterqvist:
480 Muista Jeesus minua

Samuel Ödmann:
235 Armon lähde Jeesuksemme
253 Herra joka vartioitset
255 Taivasten taivaisiin
391 Armahda oi Herra meitä

Nordisk gods i sálmábok Føroya kirkju

Af de 592 salmer i Sálmaþók Føroya Kirkju er kun de 212 oprindelige færøske salmer, men 380 er oversat fra de nordiske sprog eller f.eks. fra engelsk. 69 færøske digtere - et betragteligt antal i et så lille folk - har ydet sit bidrag til at gøre salmesangen mulig på færøsk.

Danmark ligger klart i spidsen, hvad angår leverancen af udenlandsk stof: Hele 224 salmer - altså flere end de oprindelige færøske - fordelt på 51 forfattere. Her skal man huske på, at man i de færøske kirker brugte de danske salmebøger helt op til 1960, ja, i visse tilfælde synges der stadig dansk, så de danske salmer er altså i høj grad også vores kirkelige arv. Dertil var Danmark også et vindue videre ud til den store verden. Så når jeg siger 224 danske salmer, er her de mange gamle salmer medregnet, f.eks. tyske, der har nået os gennem et dansk filter.

Typisk dansk ligger de tre store i spidsen: Grundtvig med 71 salmer og oversættelser, Kingo med 31 salmer, Brorson med 27. Derefter kommer Ingemann med 8 salmer, og de to gamle, Stehn og Thomissøn, har 6 hver.

Men også fra Norge er der overraskende mange salmer: 24 forfattere har bidraget med ialt 53 salmer. Her er de færøske oversættere i stort omgang gået uden for den danske tradition, sikkert ud fra en fornemmelse af åndeligt fællesskab med det norske folk, dets fromhedstyper og dets sproglige kamp. Det ses af, at Elias Blix, som danskerne dårligt nok kender, har fået hele 9 salmer med. Og de gamle klassikere W.A. Wexels og Nordal Brun kan kun lige holde trit med Anders Hovdens 5 salmer. Landstad og Søylen har hver 4, Petter Dass 3.

Det er også overraskende, at der skal være hele 22 salmer og 12 digtere med fra Sverige. Her har der vist aldrig været nogen direkte forbindelse. Er den gået via den danske vækkelsessang? Wallin har 6 salmer, og af Lina Sandell Berg er der 4. Rosenius og Franzén har hver leveret 2.

Derimod kunne man forvente et slægtsskab med den islandske kirke, som vi længe var i rigsfællesskab med. Men Island har gennem århundrederne gået sine egne veje og ikke været underlagt dansk tradition. Herfra har vi dog også 22 salmer. Der er 9 digtere, 10 salmer er af storproducenten Valdimar Briem og 5 af Matthías Jochumsson.

For fuldstændighedens skyld skal det nævnes, at vi har 3 finske salmer, 1 af Koskimies og 2 af Runeberg.

Der synes at ske meget i Skandinavien i disse år. Både den norske kirke og den svenske kirke har udgivet nye salmebøger, og danskerne kan lide at lave tillæg. Men hos os er den yngste dansker K.L. Aastrup, der blev født i 1899. Vi kender kun to nordmænd fra dette århundrede, Fjellberg født i 1907 og Thorbjørn Egner født i 1916, og ingen af dem kender vi særlig godt - som salmedigter. Svenskernes yngstemand hedder Tegengren⁴ og er fra 1875, og islændernes Valdimar døde i 1930, 82 år gammel. Der er med andre ord ingen nye navne. Den fornyelsens vind, der blæser over Skandinavien, er ikke nået til Færøerne endnu, men

⁴ Min statistiske analyse er udført efter de sparsomme forfatteroplysninger i SFK, også hvor jeg har vidst, at de ikke var helt korrekte. Under dette indlæg blev jeg gjort opmærksom på, at Tegengren er finne. Yngste svensker bliver så Fr.N. Beskow, født i 1865, og der er kun 21 svenske salmer i salmebogen, mens Finland rykker op fra 3 til 4.

forhåbentlig er den da på vej over Atlanten.

Vender vi sagen på hovedet kunne vi spørge, hvordan det står til med færøske salmer i andre nordiske salmebøger. Jeg må dog tilstå, at jeg ikke har gjort mig den store umage med at lede - det ville sandsynligvis være forgæves. En enkelt færøsk melodi findes i Den danske Koralbog.

Men jeg vil selvfølgelig opfordre kraftigt til at beskæftige sig med færøsk salmesang. Der er jo gode melodier at lytte til. De gamle, såkaldte Kingo-melodier er måske lidt svært tilgængelige. Men så er der dette århundredes store komponister: Jógvan Waagstein og Hans J. Højgaard (der tit lader sig inspirere af de gamle toner). Knút Olsen er en værdig repræsentant for de yngre komponister.

Men der er sandelig også tekster, der er værd at se nærmere på. Jeg nævner i flæng: Frederik Petersen, Símun av Skardi, Jacob Dahl, Mikkjal á Ryggi - enkle og fromme salmer, dæmpede og nænsomme, festlige og frejdige. Der bruges mange konkrete billeder fra natur og dagligdag, men de overspilles ikke. I vores sekulariserede tid er man nok nødt til at tale mere abstrakt, men mange glæder sig f.eks. over Steingrím Niclasens stærke, sproglige formuleringsevne.

Det lille færøske folk ligger jo ganske centralt placeret midt imellem de gamle nordiske lande, Island, Shetland og Norge. Den kristendomsforståelse, der kommer til udtryk i dets salmer, kunne godt tåle en mere central placering i den nordiske bevidsthed.

EINAR WALLIN

Nordiska författare i svenska psalmböcker

Förkortningar:

Cec	Cecilia (katolska kyrkans psalmbok)
FA	Frälsningsarméns sangbok
Ps	Den svenska psalmboken
PsS	Psalmer och Sånger
PsT	Den svenska psalmboken + Fosterlandsstiftelsens tillägg
Seg	Segertoner

Danmark

<u>Författare</u>	<u>Text</u>	<u>År</u>	<u>Psalmbok</u>
Aastrup, K.L.	Det ljusnar sakta	1960	182
Agerbeck, A.	Våga dig dristelig	1789-1869	PsT 759

Andersdatter, Elle	I hoppet sig min frälsta själ	1639	325
	Mitt hjärta vidgar sig	1639	Ps 639
Brorson, H.A.	Den stora vita skaran	1765	170
	Ur djupet av mitt hjärta	1765	299
	Jag går mot döden	1734	Ps 619
	Förunderligt och märkligt	1732	PsS 490
	O nådens rena brunn	?	Cec 497
(på danska!)	Op, al den ting	1734	Ps 642
Eltholtz, Alberta	Du store, du starke	1882	PsS 355
Frstrup, Kristian	Jag vill skynda fram	1936	FA 349
	Förr var jag blind	1939	FA 826
Grundtvig, N.F.S.	Gammal är kyrkan	1837	56
	Himlen är så härligt blå	1815	133
	Guds Ande kom från himlen	1845	160
	Likt vårdagssol i morgonglöd	1846	198
	O liv, som blev tänt	1824	258
	Ring, I klockor	1856	Ps 427
	Ring, alla klockor	1856	PsS 493, FA 724
	Att ta farväl	1845	Ps 622
(på danska!)	I al sin glans	1843	Ps 643
Hyllestad, Carl	Det ljusnar nu	1895	Seg 660
Ingemann, B.S.	En Fader oss förenar	1843	60
	Härlig är jorden	1850	297
	I öster stiger solen opp	1837	Ps 495, PsS 539
Kingo, Th.	Jag tror på Gud	1689	68
	Sorgen och glädjen	1681	269
	Lyssna, hör, du höga himmel	1689	Ps 448
	Nu stiger solen fram	1674	Ps 493
Langsted, Adolf	Nu knäpper jag händerna	1890	PsS 551
Nielsen, Mads	Var dag är en sällsam gåva	1917	180
Santon, J.P.	Öppen står Guds faders famn	1878-1944	FA 381
Schjörning, J.N.L.	Kärlek från vår Gud	1854	29
Steffensen, Herman	Det finns en underbar källa	1895?	Seg 524, FA 331
Thorup, Emilie	Att tro, det är att böja	1889	PsS 668, PsT 761
Westergaard, Th.	Hjärtat åstundar din närhet	1907	FA 411
Wintersborg, C.P.	Det höres en susning	1910	Seg 371
Winther, Chr.	Så går jag nu till vila	1872	PsS 553
Oehlenschläger, A.	Lär mig, du skog	1813	304

Finland

(De flesta finlandssvenska)

Gezelius, Johannes	O Jesus Krist, dig till oss vänd	1695	78
Langenskjöld, Greta	Fader, förena länge skilda	1922	PsS 699
Malmivaara, W.	Oi Herra, jos mä		Ps 648
	När får jag se dig		Ps 648, PsS 751

Perkiö Pia	Kosketa minna	1978	Ps 646
	Grip du mig, helige Ande		Ps 646, PsS 396
Renvall, Viola	O Herre, i dina händer	1933	Ps 520, PsS 565
Runeberg, J.L.	En dyr klenod	1857	64
	Hur ljuvt det är	1857	80
	Gud, se i nåd	1857	82
	Han på korset	1857	141
	Jag lyfter ögat	1857	210
	(finsk övers.		647)
	Till natt det åter lider	1857	Ps 507
	Bevara, Gud vårt fosterland	1857	Ps 593
Råbergh, H.	Sabbatsmorgon stilla	1920	PsS 447
	Låt oss förnimma	1927	PsS 443
Stenbäck, Lars	Guds barn jag är	1839	PsT 776
Takolander, G.A.A.	Välsignade alla ni kära	1927	Ps 485
Topelius, Z.	Saliga de som ifrån	1869	306
	Herren vår Gud (efter Neander)	1869	2
	Sanningens Ande	1869	293
	Hur härligt vittna	1880	Ps 518, PsS 557
	Gud, i mina unga dagar	1869	Ps 582
	Giv mig ej glans	1887	Ps 645, FA 722
	(finsk övers. En etsi valtaa		
Wahlström, Jarl	I sitt ord oss Herren	1969	FA 414

Norge

Arnesen, Oddvar	Jag måste få vittna	f 1929	FA 561
Barratt, Th.B.	Städse på Sion	1904	312
	Eld från himlen	1906	Seg 372
	Kom som du är	1904	Seg 496
Breien, Carl	Sänd, Gud, din helge And	1890	FA 445
Boye, C.D.	Fram skrider året	1833	203
Brun, J.N.	Hos Gud är idel glädje	1786	PsS 719, PsT 799, Seg 363
Brunvoll, A.	O Gud, vår Gud, vi tillber	1975	Cec 442
Dass, P.	Herre Gud, dit dyre navn	1698	Ps 649
(svensk övers.)	Gud, vår Gud, från fjärran land	1698	PsS 330
Ellingsen, Svein	Din frid skall aldrig vika	1971	173
	Herre, när din dag	1976	174
	Med vår glädje	1971	Ps 383, PsS 424
	Vi bär så många med oss	1977	PsS 399
	Någon skall vaka	1975	Ps 413, PsS 473
	Å, vilka stora gåvor	1977	Ps 435, PsS 496
	Nu är livet gömt hos Gud	1977	Ps 627
Gulseth, Josepha	Store Gud, du är god	1901	Seg 347
Halmrast, Johan	O, saliga stund	1890	PsT 740, FA 739

Hansen Aagaard, K.D.	Frälsare, du som äger	1877	232
	Hur ljuvligt det är	1871	301
Hansen, Hjalmar	Anden kom från himlen	?	FA 326
	Möter mig sorger	1922	FA 579
	En folkhop mot Golgata	1894	FA 729
Heede, Eveline	Helge Ande, kom från himlen	1879	FA 404
Holm-Glad, Th.	Att vara din, o Jesus	1935	FA 811
Jensen, Gustav	Ej för att låta tjäna sig	1890	PsS 698
Johnson, Johs.	En dalande dag	före 1915	Ps 624, PsS 725, FA 746
Knudsen, Börre	Faraos härar	1979	Ps 618
Landstad, M.B.	Det dukas i himlarnas	1861	321
	Jag höja vill till Gud	1861	Ps 424
	Jag vet mig en sömn	1869	Ps 631, Cec 666
Löwö, Th.	Jesus är min högsta	1901	PsS 378, FA 571, Seg 363
Moe, Ole	Jesus, det eneste	1904	Ps 650
	Jesus, det skönaste	1904	PsS 375, FA 501
Nordhaug, Liv	Du kallar oss	1979	Ps 409
	Tar vi sten i våra händer	1971	PsS 712, PsT 793
Odinsen, Konrad	Sänd honom bud	1895-1961	FA 472
Pettersen, J.S.	Allenast i tro till Gud	1893	FA 531
Reichelt, K.L.	Din rikssak, Jesus	1913	PsT 724
Rössberg, K.J.	O Golgota, där Jesus dog	före 1906	FA 732
Sivertsen, Sivert	Ära vare Jesus som	1890-talet	FA 600
Skavlan, Sigvald	O, låt mig få vara	1885	PsT 784
Skeie, Eyvind	Alla källor springer fram	1977	Ps 481, PsS 530
	En dag skal Herrens	1978	Ps 651
	Vi sjunger med Maria	?	Cec 477
	Snart stryker dina händer	?	Cec 659
Skibsted, Werner	Vi är ett folk	1960	Seg 392
	Herre, jag med glädje	1930	Seg 600, Seg 647
Skredsvik, K.	Härskarors Herre	1897-1946	Cec 446
Solli Schöien, Kristin	Gud, du är inte	1967	PsT 753
Welander, David	Namnet Jesus vill jag	1923	PsS 386, FA 580
Wexels, W.A.	Tänk, när en gång	1845	320

"Vinden blåser vart den vill..." (Joh. 3:8)

En resa i minnen

"Vinden (eller Anden) blåser vart den vill...". Detta bekanta ställe ur den Johannesiska pneumatologin bildar en vid allmän rubrik för tankarna i detta inlägg.

Arbetet med den finskspråkiga psalmboksrevisionen har många gånger med svårigheter och glädjeämnen återvänt i minnet, då jag sammanfört dessa reflektioner. Till svårigheterna hör också den bittra besvikelse som kyrkomötet förorsakade då det rådbåkade kommitténs arbete. Språkdräkten återfördes till de första decennierna under århundradet, det yngre traditionsskiktet till välkända ordalydelser, psalmer som kommittén ansåg onödiga återtogs, kommitténs finaste fynd ströks.

Desutom infördes i psalmboken de mest slitna klassikerna av andliga sånger under senaste århundrade samt nyare visor vilkas hållbarhetsberäkningar baserades på att man sjöng några verser före beslutet.

Först då några år förflutit började jag förstå att kommittémedlemmarna hade flera års tid att genomgå den process under vilken vi kom till insikt om revisionens mål. Beslutsfattarna hann bara till början av den processen. I sin rädsla försökte de bevara det som ännu gick att bevara. Å andra sidan försökte man desperat modernisera med melodier och texter som varit populära de senaste åren.

Jag minns väl hur jag gripen av känslan av stor besvikelse skrev i vår största kyrkliga tidning under rubriken: "Farväl till psalmboksrevisionen": "Nu vet jag vad som är psalmbokens mest oantastliga grundvärde: kända ordvändningars och melodiers samt idéassociationers oantastlighet... Psalmboken uppfattas i vida kretsar som en skatt i likhet med ett nationalepos som man inte kan avstå ifrån, som måste hållas oförändrat för att man skall ha en känsla av att världen är tryggt på sin plats".

Jag slängde ännu ut ett djärvt påstående: " 'folkkyrkan' har inget folk för vilken den skulle våga och vara tvungen att revidera psalmboken. De inre kretsarna och varierande aktionsgrupper tycks inte sakna förnyelse och ännu mindre de större kadrar som finns i utkanterna av dessa minoriteter och som förhåller sig positivt till kyrkan men absolut reserverat. Sålunda kan den konsensus man strävar till inte bli annat än en bugning än hit, än dit".

När den nya psalmboken togs i bruk slutade den offentliga diskussionen, som pågått i årtal, omgående. Kan man alltså säga att psalmboken blivit väl mottagen? Vem har tagit emot den? De människor som samlas till gudstjänster och församlingsevenemang? Än de andra då, de som får psalmboken i sin hand en gång per år? Och vad betyder detta "väl"? Betyder det att man inte öppet opponerat sig eller kanske mera: då den använts har den konstaterats duga?

Jag vet att man i de övriga nordiska länderna inte tagit emot sina psalmböcker lika friktionsfritt. Till det kan finnas många orsaker. Kanske var diskussionen hos oss redan under beredningen så intensiv att ingen orkade fortsätta den. Kan vara att den nationella mentaliteten och reaktionstraditionerna är olika i de nordiska länderna.

Men jag vågar se också något positivt i kritiken och de negativa reaktionerna: Kritikern

upplever inte likgiltighet inför psalmen. Man bör ta ställning till den, den är viktig för honom. Psalmen vidrör i honom områden inom vilka rationell argumentering eller företedda fakta inte fungerar, de går inte fram. Naturligtvis finns det också kritiker (smakdomare) som döljer sina egentliga känslor och mål med t.ex. en dogmatisk utdömning eller påstående om att allt litterärt värdefullt stoff förstörts då gamla psalmer omformulerats.

Utgångspunkter för psalmevaluering

Efter dessa funderingar kommer jag in på en i mitt tycke central fråga: utifrån vilka utgångspunkter, utifrån vilka förutsättningar skall en psalm värderas, bedömas? Blåser verkligen vinden, Anden, vart den vill? Betyder det att psalmens diktare och tonsättare eller hymnolog är en småaktig besserwisser som vill ställa villkor, gränser och ramar, vill bestämma Andens vindriktning?

Var min förtrytelse oriktig då jag skrev min ilska artikel "Farväl till psalmboksredaktionen"? Var jag denna tids Martin Opiz som ville bestämma hurudana psalmer de finländska kristna behöver?

Jag vet att jag har tagit fram en alltför stor fråga för att kunna behandlas ens ytligt på några minuter. Då en psalm evalueras möts många synpunkter: poetiska, musikaliska, exegetiska, dogmatiska, problemet med historisk kontinuitet speciellt då gammalt material omformas och då man måste avgöra hurdana den traditionsuppfattning är som man vill följa.

Vidare måste man beakta den samhälleliga och kulturella kontexten. Den innehåller en oräknelig mängd frågor som måste redas ut. Hur betydelsefullt bör man t.ex. anse det faktum vara, att vi redan länge levt i ett multikulturellt land. Hos oss i Finland syns detta visserligen inte ännu i etnisk bemärkelse. Men inom samma folk finns de facto flera kulturella öar och mikrokulturer som inte vet mycket om varandra. Jag tror att vi reviderade psalmboken som en nationell skatt för en kyrka som lever i enhetskultur! Är det överhuvud möjligt att en psalm kan bryta igenom dessa gränser. Kan den vara sådan att man upplever att den är gemensam, att den talar samma språk, blir en gemensam bön?

Evangelisten Johannes lära om vinden eller Anden känns alltför enkel, alltför som en "deus ex machina"-lösning på alla dessa frågor. Det är naturligtvis sant att en psalms möjlighet att inverka, dess möjlighet att tala till människan, inte kan programmeras.

Vi vet det av egen erfarenhet. Vid olika åldrar känns olika psalmer nära. Ibland tycktes ett pietistiskt ordval och uttryckssätt röra vårt väsens innersta. Det närde och gav trygghet. Senare var igen Te deum eller Veni creator Spiritus den rätta modellen för en psalm. Vi lärde känna traditionerna i andra länder. Där tycktes de verkliga psalmskatterna finnas, i avlägsna kulturers äkta, livsnära melodier eller i anglikanskt katedraleko. Sedan kom de andliga visorna i vilka tycktes finnas allt som vi saknat. Men de började påminna om tuggummi som smakar gott tills smaken försvinner.

Så finns det livssituationer vilka en psalm kan tolka allra bäst. Den uttrycker sorgen, saknaden, längtan, den ger form åt bönen, bryter en öppdämd känsla. Det är om detta människor talar då de berättar vilken psalm som sjöngs för 20 år sedan då mor begravdes, då barnet döptes eller konfirmerades. Dessa människor behöver inte lärda hymnologiske förklaringar om varför de upplevde någonting stort och viktigt.

De nya finska sångsamlingarna

Vinden blåser vart den vill... Det har vi i Finland fått uppleva efter psalmboken. Jag vill belysa detta med några konkreta exempel, genom att kort presentera samlingar som

utkommit efter psalmboken. Någon kan anse att publiceringen av dessa är en öppen kritik mot psalmboken. Den blev alltså inte sådan att den fyller allas behov och önskningar!

Det blev den inte. Samlingen Lasten Virsi (Barnens psalm) utkom nästa samtidigt som psalmboken. Den är en fortsättning på söndagsskolsångernas långa tradition. Samlingen Barnens psalm är ganska trogen psalmbokens ideal i fråga om stil och innehåll. Den innehåller alla barnpsalmer i psalmboken samt andra psalmer från den. Lyckligtvis är den modigare än kyrkomötet. I den godkändes också sådana psalmer som kyrkomötet avlägsnade från kommitténs betänkande. Dessutom kan svenskarna i den finna en del bekanta texter såsom Frostenssons "De trodde att Jesus var borta" och "Vinden ser vi inte".

Man kan anse samlingen Barnens psalm vara en form av utvidgning av psalmboken för en viss målgrupp. Den är inte i det hänseendet ett korrektiv eller protest mot psalmboken.

Finska missionssällskapet publicerade senaste år samlingen Laula kaikki maa. Hengellisiä lauluja. (Sjung hela jorden. Andliga sånger). Missionssällskapet fortsätter en nära hundraårig tradition. Den nya samlingen är inte en revision av den traditionella boken utan en helt ny utgåva.

Är den då en protest mot psalmboken? Tonen i förordet är i varje fall mycket försonande: "Kommittén har försökt följa de principer som tillämpades vid revisionen av psalmboken... Sångboken är ingen experimentpublikation utan den torde i enlighet med dess tradition vid sidan av psalmboken kunna tjäna den lovprisande och sjungande Guds församling".

I fråga om ordalydelse och tankar bjuder texterna inte på överraskningar. Om man letar finner man försök på nya formuleringar. I någon sång skönjs också en ekologisk aspekt bland sånger som berättar om jordens skönhet. Också de nya missionssångerna upprepar de synnerligen traditionella tongångarna. Boken öppnar inga egentliga nya, ovandrade vägar.

Under senaste år publicerades en samling, med synnerligen varierande stoff, under namnet Tuomas-lauluja (Tomassånger). Jag finner inget täckande attribut för vad som skulle vara typiskt eller för innehållet. I början av samlingen finns 20 sånger från det franska Taizé-samfundet. Resten av de nära hundra sångerna är psalmer från psalmboken, sånger från exotiska länder (t.ex. Etiopien och Thailand), negrospirituels, skapelser av finländska gospel-trubadurer. Ni förstår att det är svårt att finna ett "typiskt" exempel ur den. Jag skall dock ta en illustration, i prosaöversättning:

Tack, att jag får vara här,
tack, att jag får vila.
Tack, att jag får kraft
till att lära leva.

Ljuset segrar över mörkret,
skapelsen bidar.
Inom kort en ny dag gryr
fylld av Herrens ära.

(text Anna-Mari Kaskinen)

Vi möter i denna samling också Anna-Maija Raittila, på många olika sätt. Hon har översatt de flesta sångerna från Taizé och många av hennes texter finns i samlingen. Tomassångerna hör intimt ihop med Thomasmässan, en gudstjänströrelse som spritt sig över hela landet. I

dessas mässor förenas trådarna från flera traditioner, från urkyrkans liturgiska stoff, från den ortodoxa, katolska och lutherska traditionen. Vid mässan brukas bikt, där erbjuds själavård, sidoaltaren finns för stilla bön, böneämnen kan ges till den allmänna förbönen, man smörjer med olja.

Sångmaterialet är uttryckligen ekumeniskt. Starkast framträder i synnerhet i Taizésångerna de enkla, meditativa bönerna: "Oculi nostri ad Dominum Deum. Oculi nostri ad Dominum nostrum." Eller så har: "O Lord hear my pray'r, when I call answer me. O Lord, hear my pray'r, come and listen to me".

Sångerna i denna samling överraskar inte med några stilnyheter. Snarare återgår de till de centrala begreppen i den kristna vokabulären. De prisar Gud med Bibelns ord eller upprepar i en något ny språkdräkt senaste århundrades omvändelsekristendoms andliga sångers "här och nu" eller vittnesbördets kända ordvändningar "tidigare var det så, nu är det så här".

Var det detta som saknades i psalmboken? Ja! Det måste man medge. En annan fråga är förstås om det borde ha varit med. Men det viktigaste är kanske inte det ordval och den teologi som går att analysera i Tomassångerna. Om ni någon gång deltar i en Tomasmässa inser ni att det är fråga om upplevelse, om sångens nya funktioner i en miljö där den kristna traditionens och liturgiens olika, kanske även eklektiska element samtidigt är närvarande. Vi "Matin Opitzar" skulle visserligen ha ett och annat att säga om dessa sånger, deras enkla teologi, lättmusikmaneren med refrängartat arrangemang och sångsätt.

Vinden blåser vart den vill...

Kan vi inte tillstå, att också en 1600-tals psalm ofta framkallar föreställningar, minnen, tankebanor som bara följer kända spår. Med ett ord, de är ibland dödligt tråkiga, dogmatiskt laddade, skönspråkiga, främmande för vår upplevelse av tron, av världen. Detsamma passar naturligtvis in också på vårt arv under senare århundraden. Psalmens långa användning, under århundraden, och överföringen från revision till revision, är inte automatiskt en kvalitetsgaranti för den, oberoende av vilket namn som finns under texten.

I år utkommer en av riktningarnas inom læstadianismen sångbok Hengellisiä lauluja (Andliga sånger). Den finns inom samma pärmar som psalmboken. Inom samma pärmar finns två världar. Där finns konsensuspsalmboken och en otroligt brokig sångbok som innehåller, i den ursprungliga språkdräkten, psalmer från år 1701, læstadiansk blod- och brudmystik, de blidaste andliga sånger, melodier från Waldiskoraler till rysk sentimento. Avdelningen kyrkoåret slutar i samlingen, såsom hos radikalexegeten, på Golgata.

Denna samling är häpnadsväckande, frapperande i sin esoteriskhet och samtidigt i sin mångfald. Var det detta Johannes avsåg då han skrev: vinden blåser vart den vill? Är det på detta sätt man överskrider gränser?

På vad kan vi då bygga? Måste vi söka efter en medicin som befriar från "Martin Opitzsjukan", från vår önskan att bedöma psalmen, ställa kriterier för den, analysera den? Måste vi bara blint lita på att vinden blåser vart den vill?

Det kan sist och slutligen inte vara en ansvarsfull kurs, att utan forskning och analys, flyende in i det som syns tryggt, som man vet att åtminstone någon gång fungerat, sprida ut hela psalmhistorien samt hela den samlade geografin till att användas av församlingen. I psalmen lovprisas Gud, hans hemligheter penetreras, önskemål framförs i böner, melodier skapas. Allt detta sker i den föränderliga tidens kontext, som vi på många sätt är bundna till. Vi har lov och är förpliktade att i sanning leva ut vår tro precis nu, under de hotbilder som kretsar över världen, och ställa alla människans frågor. Ur detta stiger den psalm som

spränger gränser, som talar samma språk som en ångestfylld värld. Den kan Anden ta i bruk,
i den blåsa sin vind.

(Översättning av Kristina Slotte)

Deltagarförteckning Hymnologikonferens 1-4 okt 1992 vid Graninge Stiftsgård

Andersen, Rune, studierektor, Holtet 25, N-1320 Stabekk
Andersson, Örjan, kyrkomusiker, Mandolingatan 13, S-943 00 Öjebyn
Aasmundtveit, Anne Kristin, cand.philol./freelander, Hogstveien 40, N-2006 Løvenstad
Balslev-Clausen, Peter, lic.theol., Ahlmanns Allé 14, DK-2900 Hellerup
Björkstrand, Gustav, professor, Teol. fakulteten, Biskopsgatan 16, SF-20500 Åbo
Bohl, Anita, biblioteksassistent, Klövervägen 18, S-691 42 Karlskoga
Bongers, Else, kantor, Leitevegen 6, N-8009 Bodø
Borgegård, Gunnel, direktör, Box 640, S-751 27 Uppsala
Brinth, Ole, organist, Helgolandsgade 74, DK-7500 Holstebro
Bruhn, Verner, lektor, Tulipanvej 24, DK-6705 Esbjerg Ø
Buasdóttir, Solveig Anna, Teol.stud., Månskensvägen 4 D, S-743 35 Storvreta
Christiansen, Helle, sognepräst, Helgolandsgade 74, DK-7500 Holstebro
Dahlström, Haakon, frälsningsofficer, Sorgenfrigaten 38 A, IV, N-0365 Oslo 3
Durnbaugh, Hedwig T., diplombibliothekar, P.O. Box 484, James Creek, PA 16657-0484. U.S.A.
Eggehorn, Ylva, författare, Fagerlundsvägen 15, S-140 41 Sorunda
Ellingsen, Svein, Psalmförfattare, N-4815 Saltrød
Elseth, Egil, 1. amanuensis, Stenhoggerveien 8, N-1718 Greåker
Engström, Börje, Brunnbäcksgatan 19, S-216 20 Malmö
Erséus, Torgny, musikdirektör, Älvsjö Gårdsväg 3, S-125 30 Älvsjö
Gjerpe, Ole, pastor, Kløftaveien 36, N-1352 Kolsås
Haavik, Åge, forlagsredaktör, Boks 7062, Homansbyen, N-0306 Oslo
Hansen, Jákup Reinert, sognepräst, Todnes, FR-210 Sandur
Hansson, Karl-Johan, t.f. professor, Teol. fakulteten, Biskopsgatan 16, SF-20500 Åbo
Harling, Per, präst, musiker, Box 92, S-193 00 Sigtuna
Hellström, Jan Arvid, biskop, Box 527, S-351 07 Växjö
Herrestahl, Harald, Apalveien 28, N-0371 Oslo
Hertz-Jensen, Carl, sognepräst, Øster Hassingvej 18, DK-9310 Vodskov

Jørgensen, Jørgen Anker, sognepräst, Venø prästegård, DK-7600 Struer
 Kolnes, Ralph Racin, stud.teol., Huldreveien 20, N-0372 Oslo
 Kopperud, Tore, fakultetslektor, Gustav gt 1, N-0351 Oslo
 Krokfors, Jockum, forskningsassistent, Tavastgatan 4 B, SF-20500 Åbo
 Lindström, Siv, psykolog, Jumkilsgatan 16 B, S-752 28 Uppsala
 Littmarck, Tore, prost, Väsby soldattorp, S-740 20 Brunna
 Madsen, Axel, organist, komponist, Carit Etlars Vej 5, st. tv., DK-1814 Frederiksberg C
 Michaelsen, Jørgen, sognepräst, Liltvedvej 39, DK-8963 Auning
 Moberg, Lars, musikkdirektör, Teatergatan 6, S-784 35 Borlänge
 Nivenius, Olle, biskop em., Clemenstorget 4, S-222 21 Lund
 Pakkanen-Wiberg, Virpi, assistent, Box 640, S-751 27 Uppsala
 Palmqvist, Gun, kyrkomusiker, Fridhemsgatan 1, S-572 30 Oskarshamn
 Pollestad-Høghaug, Kari Lette, kyrkomusiker, N-2780 Branbu
 Sarelin, Birgitta, ass. i prakt. teol., Kyrkbacken, SF-21660 Nagu
 Selander, Inger, universitetslektor, Runslingan 18 B, S-224 77 Lund
 Stavne Dølvik, Ruth, kantor, Ospelivegen 18, N-2100 Skarnes
 Tina, Anna Helena, kantor, Box 9, S-950 95 Juoksengi
 Thorarinsson, Jón Helgi, Sr., Hólavegi 17, IS-620 Dalvík
 Thorin, Ingemar, kyrkoherde, Drottningtorget 4, S-211 25 Malmö
 Thunberg, Gerd, kyrkomusiker, Helgenäsgatan 6, S-940 25 Norrfjärden
 Tomi, Valjus, konsulent, S:t Eriksgatan 63, S-112 34 Stockholm
 Wasberg, Monica, musikkonsulent, S:t Eriksgatan 63, S-112 34 Stockholm
 Wasbø, Tormod, Misjonsveien 34, N-4024 Stavanger
 Wernø Holter, Stig, 1. amanuensis, Bergen Musikkonservatorium, Lars Hillesgate 3, N-5015
 Bergen
 Windfeld, Bent, lektor, Klosterengen 38, Sennels, DK-7700 Thisted
 Värmon, Ragnar, komminister, Eslövsvägen 9, S-121 51 Johanneshov

**Nordisk hymnologikonferens, afholdt af
Nordiska Ekumeniska Rådet 1. - 4. oktober 1992
på Graninge stiftsgård, Sverige**

P r o g r a m

torsdag 1. oktober:

- 17.00 Middag
18.30 Öppnande
" ... sjunger og leker og klapper eders små hender ..."
Psalms liv och liv i psalmen
Kyrkoherde Ingemar Thorin
Aftonbön

fredag 2. oktober:

- 0.800 Frukost
08.45 Morgonbön
09.00 Utvärdering: Vad blev det av den nya psalmboken?
Rapport från varje nordiskt land med diskussion, sång och
12.00 Lunch
13.30 Tre aspekter på de nya nordiska psalmböckerna:
Den teologiska aspekten - Professor Gustav Björkstrand
Den musikaliska aspekten - Professor Harald Herresthal
Den litterära aspekten - Lektor Bent Winfeld

Diskussion

17.00 Middag
19.00 Psalmkväll: Nordens stämma i psalmböckerna
Förlagsredaktör Åge Haavik

lördag 3. oktober:

- 08.00 Frukost
08.45 Morgonbön
09.00 Psalmen fram emot år 2000
Biskop Jan Arvid Hellström

Diskussion

10.30 Panelsamtal: Det framtida psalmboksarbetet och psalmboksamarbetet i Norden
Psalmförfattare Svein Ellingsen
12.00 Lunch
13.15 Sektionsarbete / gruppearbete
16.00 Plenum
17.00 Middag
19.30 Festkväll

søndag 4. oktober:

08.00 Frukost
09.15 "Faellestoff" - översikt
11.00 Gudstjänst
12.00 Lunch
13.00 "Vinden blåser vart den vill ..."
 Chefred. teol.mag. Markku Kilpiö

 Uppsummering

15.00 Hemresa

Nordisk Koralseminar

Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN - indbyder til

Nordisk Koralseminar

torsdag den 11. november 1993 fra kl. 10.00 - 16.00
på Teologiska Institutionen, Allhelgona Kyrkogate 8, Lunds Universitet.
i konferensrum 438.

Emne:

Georg Neumarks salme "Wer nur den lieben Gott läst walten" i nordiske oversættelser og i nordisk sammenhæng.

Som studiemateriale henvises til Jens Lysters artikel "Georg Neumarks forsynssalme" i Hymnologiske Meddelelser 21. årgang 1992 nr. 2, s. 89-130.

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K., Danmark. Tlf. 35 32 36 23.

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K., giro 2 20 11 19.
Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr.phil. Steffen Arndal,
Ruegyden 80, 5250 Odense SV. Tlf. 65 96 37 08.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, sekretær,
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 31 62 79 27.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 35 37 39 73.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand,
Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde. Tlf. 42 36 72 21.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 42 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, 6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Sen.stip., cand.scient. Nils Holger Petersen,
Brødrene Reebergsvej 5, 2000 Frederiksberg. Tlf. 36 30 40 21.

Universitetslektor, organist, mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (Nordisk redaktionskomite):

Professor, fil.dr. Folke Bohlin, formand
Kvarnkroken 4, S-222 47 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 30 70.

Docent, fil. & teol.dr. Karl-Johan Hansson,
Skolhusgatan 41 B 10, SF-65120 Vasa, Finland. Tlf. 9 61 12 61 26.

Forlagsredaktør, cand.theol. Åge Haavik,
Terrasseveien 34, N-1322 Høvik, Norge. Tlf. 02 53 91 54.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen,
Kong Valdemars Vej 25, DK-4000 Roskilde, Danmark. Tlf. 42 36 72 21.

Organist, cand.musicae Smári Olason
Hrismöun 11, IS-210 Gardabær, Island

Sekretariat:

Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN,
Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K.,

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, sekretær. Tlf. 35 32 36 23.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, redaktør.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Steffen Arndal, Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende), Vagner Lund
(redaktionssekretær), Jens Lyster, Nils Holger Petersen og Torben Schousboe.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, N.F.S. Grundtvigs Fond samt Kulturministeriet.

Eftertryk tilladt efter aftale med forfatterne og med angivelse af kilde

